

Krogerup Gods 1660 - 1946

Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske forening

Krogerup Gods 1660 - 1946

Årskrift 2011

Krogerup gods 1660 – 1946

Redaktion: Bent Skov Larsen, Erik Thomsen, Niels-Jørgen Pedersen

Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske forening som årsskrift 2011

Forsideillustration: Krogerups hovedbygning fra 1776 med fuld etage fra 1837 og tilbygning af trappetårn 1885.

Foto: Heidi Ølgaard 2011

Bagsideillustration: Forpagterbolig med mejeri i den nordlige ende. Opført 1868

Foto: Heidi Ølgaard 2011

Opsætning og tryk: Ilsted Tryk, Nivå

ISBN: 87-990322-4-4

ISSN: 0902-0640

Indholdsfortegnelse

Indledning	side 4
Slægten Rostgaard/von der Maase.....	side 5
<i>Bent Skov Larsen</i>	
Rostgaard stenene på Krogerup	side 23
<i>Niels-Jørgen Pedersen</i>	
Rostgaards barokhave på Krogerup	side 41
<i>Kresten Tommerup</i>	
Krogerups fæsteprotokol	side 53
<i>Kresten Tommerup</i>	
Brun-slægten og dens tilknytning til Krogerup.....	side 65
<i>Erik Thomsen</i>	
Brudstykker af Krogerup avlsgårds historie	side 81
<i>Niels-Jørgen Pedersen</i>	
Hvad stod der i avisen?.....	side 95
<i>Niels-Jørgen Pedersen</i>	
Krogerups historie 1939 til 1946	side 103
<i>Bent Skov Larsen</i>	

Indledning

I dette årsskrift har lokalhistorisk forening ønsket at samle det materiale, der findes om Krogerup som gods i årene fra 1660, da Hans Rostgaard overtog godset med adelig frihed og til højskolen overtager hovedbygningen og landbruget forpagtes ud i 1946.

Ikke mindst slægten Rostgaard er tidligere beskrevet. Således i Lauritz Thura "Hans Rostgaards Liv og Levnet", der udkom i 1726 og Christian Bruun "Frederik Rostgaards liv og levned" fra 1870. Flere årbøger fra Frederiksborg amts historiske Samfund har artikler om Krogerup, i 1916 Ludvig Krabbe: "Rostgaardene på Krogerup" og 1962 Jens Østergaard.: "Krogerup gård, gods og have"; men også i flere andre artikler er Krogerup nævnt ikke mindst i Asger Schmelling's bog fra 1971 "Humblebæk Fiskerleie", hvor et af afsnittene fortæller om Krogerup.

Også kilder fra landsarkivet og Fredensborg arkiverne er brugt, ikke mindst det righoldige billedmateriale i Fredensborg arkiverne er anvendt.

Fra redaktionsudvalget skal der lyde en tak til lokalhistoriker Kresten Tommerup, der har hjulpet os med sin omfattende viden om Krogerup og skrevet to af artiklerne. En tak til Maria von der Maase Bendtsen, der har sendt os billeder og givet oplysninger om von der Maase slægten på Krogerup.

Indgangsparti fra Krogerups
hovedbygning.

Foto: Heidi Ølgaard

Slægten Rostgaard/von der Maase

Beretning om deres liv og virke på Krogerup 1656 til 1804

Bent Skov Larsen

Krogerup var til 1942 et mindre gods. Dem er der ikke mange af i Nordsjælland. Her overtog de kongelige slotte herregårdenes plads, al jorden blev efterhånden samlet til kongeligt jagtområde. Frederik 2. opkøbte omkring 1560 en del gårde i det nærliggende Dageløkke, og på samme tid er Krogerup blevet krongods. Oprindelig var Krogerup en lille landsby eller en samling gårde. Navnets endelse rup dækker over et oprindeligt torp, som det kendes fra to nærved liggende landsbyer Øverste og Nederste Torp. Endelsen blev almindelig i vikingetiden og blev også brugt i middelalderen. Forledet i Krogerup stammer fra personnavnet Krake, som det kendes fra sagnkongen Rolf Krake eller Ragnar Lodbrogs pige Kraka. Første gang vi finder navnet Krogerup i bevarede kilder, er i Æbelholts klosterbog fra omkring 1500, her staves det Krwwerup, anden gang er i et skattemandtal fra 1555, hvor det staves som nu.

Den første beboer på Krogerup, vi hører om, er tingfoged over Kronborg birk Henrik Ejlersen, han ejer gården i 1577 og lader den senere gå i arv til en søn. I 1652 overtages Krogerup af Peter Christensen Svenske, der har fået sit tilnavn ved sin deltagelse i Kalmarkrigen (1611 - 13). Med ham indledes Rostgaardenes æra på Krogerup, idet hans datter Kirsten Petersdatter i 1656 blev gift med en sønderjyde, bondesønnen Hans Rostgaard, som var født i landsbyen Roost i nærheden af Løgumkloster i 1625.

Hans Rostgaard var ikke nogen hel almindelig bondedreng. Han havde lært de almindelige skolekundskaber at læse, skrive og regne. 12 år gammel kom han til København i huset hos en af Christian d. 4. s kammertjenere. I 1644 var han med om bord på Trefoldigheden i slaget på Kolberger Heide. Overleveringen fortæller, at han stod i nærheden af kongen, da denne mistede sit øje. Hans Rostgaard blev også såret af en granatsplint i det venstre knæ. Året efter kom han i tjeneste i kongens sølvkammer på Rosenborg, hvor han hurtigt avancerede til første sølvpopsvend og senere til slotsfoged. I 1656, samme år som han blev gift, blev han udnævnt til ridefoged over Kronborg len, og han købte sig ret til Krogerups bygninger på livstid. Den tilhørende jord forblev krongods.

Hans Rostgaard
1625 – 1684.

*Foto: Maria von der Maase
Bendtsen*

Hans Rostgaard blev kendt for sin deltagelse i krigene mod svenskerne 1658 til 1660. I august 1658 blev København belejret af svenskerne, og i september samme år blev Kronborg erobret for at spærre Øresund af for den hollandske flåde, der ville undsætte København. Hans Rostgaard måtte i den situation føre et dobbeltliv. Han skulle som kongelig embedsmand adlyde svenskerne og sværge troskabsed til den svenske konge. Det nægtede han og blev derfor sat i fængsel; men hans svoger toldskriver Mikkell Hansen og en anden helsingørborger fik ham fri ved kaution. Samtidig var Hans Rostgaard meget aktiv for at skaffe kongen Frederik 3. oplysninger om svenskernes stillinger omkring København. Han sendte således spioner rundt blandt svenskerne, og de oplysninger, der blev opsnapet, var af stor betydning for den belejrede by. I en optegnelsesbog han efterlod ved sin død, fortæller han selv om sin spionage.

"Nede ved Kysten i Humlebæk, havde jeg en liden Baad, jeg og min Hustru lader bære mangan Byrde til Stranden. Med Baaden begav jeg mig tvende Gange igennem den svenske Flaade og gav Underretning til min naadige Herre, skaffede og idelig til hans Majestæts Hof Forsyning af Vildt og ferske Fisk samt Flæsk og Kød..."

Der var brug for disse forsyninger, da København var belejret både fra vand- og landsiden. Hans Rostgaard påtog sig også andre vigtige opgaver. I oktober 1658 bragte han kongen bud om den hollandske flåde, der lå i Kattegat ud for Gilleleje, og som ville komme den belejrede by til undsætning. Hollænderne ønskede ikke, at svenskerne skulle have herredømmet over begge sider af Øresund. Ved nattetid red Hans Rostgaard op til stranden ved Gilleleje med et brev fra kongen og den danske admiral Henrik Bielke. Stranden var besat af svenske vagter, men det lykkedes Hans Rostgaard at snige sig igennem og bringe brevene ud til den hollandske admiral Obdam, der gav ham brev med tilbage til Frederik 3. om hollændernes planer. Senere lykkedes det hollænderne at komme forbi Kronborg ved at sejle over ved den svenske kyst, så kanonerne fra Kronborg ikke kunne nå dem, og kanonerne fra Kärnen skød over skibene. Hollænderne kæmpede sig nu igennem den svenske flåde i Øresund og undsatte København; men standse svenskernes belejring kunne de ikke.

Da svenskerne iværksatte Stormen på København natten mellem d. 10. og 11. februar 1659 bidrog Rostgaards spionage også til det heldige udfald. I sine optegnelser skrev han:

"Da de fik i Sinde at ville tage København med Stormbaand, forskaffede jeg indtil hans Majestæt Kopi og Modeller af al deres Forehavende, størrelse af deres Broer og Stormlejderne, samt

og hvorledes deres Baadsmænd var ganske forklædt med hvide Skjorter, saa at man ikke fra Sne kunne kende dennem. Skrev jeg og til min allernaadigste Herre til hvad Nat de endelig ville løbe Storm og hvad Steder de ville gaa an paa, hvilket alt trøfste efter mine Skrivelser... ”.

Det lykkedes at afslå svenskernes stormløb på København, og det bidrog Hans Rostgaards spionage til. I den følgende sommer dannede Hans Rostgaard sammen med Lorenz Tuxen på Hørsholm en modstandsgruppe, der ville befri Kronborg. Med i gruppen var også Frederik 3.s kammertjener Corfitz Trolle, den engelske oberst Richard Hutcinsson, præsten Henrik Gerner, Birkerød og ingeniør Oluf van Steenwinckel, der på trods af svenskernes erobring stadig ledede byggearbejderne på Kronborg. Han havde under sig en lille styrke af bygningshåndværkere og bønder, der mere eller mindre frivilligt arbejdede på fæstningsværkerne, men som der kunne regnes med loyal støtte fra. Planen for erobringen gik ud på at lade en bondevogn køre ind over vindebroen til slottet. Midt på broen skulle et af hjulene knække, og under den tumult der ville opstå, skulle slottets besætning tages til fange. Alt mislykkedes, for mange var involveret i planen, og et brev, der røbede planen, var faldet i svenskernes hænder. Gruppen blev opløst, Steenwinckel blev fængslet, tortureret, dræbt og lagt på hjul og stejle, Henrik Gerner tortureret og lagt i lænker i Kronborgs kassematter. Han blev dog efter et halvt år udvekslet med en fornem svensk fange, som danskerne truede med at dræbe. Hans Rostgaard lykkedes det at flygte, han skriver herom i sine optegnelser:

”Jeg blev daglig søgt, og hvor de kom, havde jeg alt været før denim omkring i Amtet i deres Forretninger, at de ikke skulle fatte fuld Tro, at jeg havde med noget at bestille... I samme elendige Tilstand tænkte jeg et Raad, hvordan jeg næst Guds Raad og Bistand kunne redde mit Liv saavel som min Hustrus, desligeste min Gaard, hvorpaa vi havde sat vores Middel og Formue. Jeg skød saa min Hest ihjel paa Kongevejen, som gaar til Frederiksborg fra Kronborg, gik saa igennem Buske og Moradser om Natten til min Gaard, underrettede saa min Hustru, hvordan hun i alt skulle stille sig, tog saa Afsked med hende. De svenske fik mig derefter ikke i tale...” Herefter roser Hans Rostgaard Steenwinckel for, at han ikke røbede noget om gruppen under torturen, ”Han ville ej føre nogen i Ulykke med sig...” skriver Rostgaard, han fortsætter sin fortælling. ”... kom saa paa en liden Baad om Natten op til København, og laa jeg udi 11 Maaneder i Jens Lassens Hus ganske stille, formedels de svenske ikke skulle faa at vide, jeg var levendes.... Og formedelt min Hustru var en Enke og saa mordsk og skælms havde mistet hendes Mand, da efterlod de (svenske) hende mange Skatte, ja var der og Ritmestre og Sekretærer som friede til hende, saa visse var de paa, at jeg var skødt ihjel....”.

Ja, Kirsten Pedersdatter spillede komedien godt, hun efterlyste sin mand og bød 100 daler til den, der fandt hans lig, så det kunne blive begravet i kristen jord. Overleveringen vil vide at hun endog gik i sørgeklæder. Efter fredsslutningen 27. maj 1660 kunne Hans Rostgaard vende tilbage til Krogerup og i 1661 fik han den belønning, der var stillet ham i udsigt: Krogerups jord til eje med adelig frihed og et løfte om 300 Rigsdaler årligt fra sundtolden. Desuden fik han sin stilling som ridefoged fornyet og blev fiskemester over Kronborg len. Da staten efter få år ikke kunne klare den årlige ”pension”, fik han efter ansøgning i 1670 en engangssum og ved skøde af 5. november 1672 fik han til sit gods betydelige arealer i Tikøb, Esbønderup og Mårum sogne.

Efter sin indsats i svenskekrigene passede Hans Rostgaard sine embeder som ridefoged og fiskemester og fra 1681 også amtsforvalter over Kronborg amt. Samtidig tog han sig af gård og have omkring Krogerup. I 1726 udgav Laurits Thura en beskrivelse af hans liv, heri fortælles hvor omhyggelig og flittig han er med at forbedre Krogerups bygninger og pleje gårdens marker, skove og haver.

I den store have var der anbragt en sandstensskulptur af vinens gud Bacchus, den var skænket af kongen, men i nogen miserabel tilstand, den skildres i hans levnedsbeskrivelse:

*”Jo, Krogerup endnu, ved Kongens Skænk og Gave,
sig ser beprydet i dends store Abild-Have,
Hvor Bacchus gjoort af Steen, er paa en Tønde sat,
Og bar i venstre Haand en dejlig Drue fat.
Om denne Bacchus jeg mig haver ladet sige,
Om Hand fra Rosenborg tilside motte vige,
Endeest af Aarsag hand var stødt paa Haand og Fod,
Men allermest, fordi han uden Skjorte stod”.*

I 1668 døde Hans Rostgaards første kone Kirsten Pedersdatter 30 år gammel, sammen havde de en datter, der døde som barn. To år efter giftede han sig igen, denne gang med Katrine Asmundsdatter Arendrup, datter af en rig købmand i Flensborg Asmund Lorentzen. Hun var enke efter Lorentz Petersen, forvalter på Hørsholm.

Deres eneste barn Frederik Rostgaard fødtes på Krogerup den 30. august i 1671, og blev døbt i Asminderød kirke d. 15. oktober. Det var en dåb med kongelige faddere, idet enkedronning Sophie Amalie på sine vegne lod hofmesterinde Cecilie Gubbe

Tak, Kobberstikker, for din m^øj^e :
 Deg gjør HANS ROSTGAARDS dydets glænde,
 Besjerted br^øst, aarvagedt øje,
 I krig og fred, til l^ænde og v^ænde,

Tjenstferdighed i fryd og vaade,
 Full moon forstand og h^æd til str^æng,
 Ja Herrens fr^øgt og Kongens naade
 Ham mest bekjendt og ære-riig L. Thura

Fra Lauritz Thura "Hans
 Rostgaards Liv og Levnet"

stå fadder sammen med kommandanten på Kronborg oberst Eiler Holck. Drengen fik af dronningen lov til at bære navnet Frederik efter den afdøde konge Frederik 3. som en tak for Hans Rostgaards indsats under svenskekrigene. I faddergave skænkede dronningen en forgyldt sølvkande med følgende indskrift:

*"Der Hans Rostgaards Søn bestenketes
Med de rene Daabens Vande,
Ham af Danner-Dronning skenketes
Fridrichs navn og denne Kande".*

I 1672 blev Hans Rostgaard for anden gang enkemand. Et par år senere giftede han sig igen. Denne gang med enken efter fyrforvalter Peter Grove Nellerupgård i Gilleleje sogn Dorthea Rhode. Med sig bragte hun øen Anholt, som Hans Rostgaard herved blev ejer af. Ægteskabet blev af kort varighed, hun døde i barselsseng januar 1677. Det var midt under Den skånske Krig (1675 - 79). Hun var bragt til København, da Hans Rostgaard var bange for at svenskerne skulle gå over det islagte Øresund og besætte Nordsjælland.

Frederik Rostgaard fik modsat sin far en længere boglig uddannelse. Fire år gammel begyndte hans undervisning hjemme på Krogerup. Her blev han undervist sammen med 2 andre drenge, sønner af et par nabopræster. Den ene af drengene var meget godt begavet og flittig, den anden almindelig både af begavelse og flid. På den måde fik Frederik, en han kunne stræbe efter at nå op til og en at overgå. Da faderen var optaget af sine embeder, havde han svært ved at tage sig af drengens opdragelse, og der var ingen mor til at tage sig af ham, så Frederik kom snart hjemmefra. Først til Helsingør, hvor han fik sit hjem, hos toldskriver Mikkell Hansens enke Maren Pedersdatter søster til Hans Rostgaards første kone. Her fik han de første år også privatundervisning, men blev i april 1684 elev i Helsingør lærde skole. Allerede året efter i 1685 flyttedes han til København. Det var med stor beklagelse at rektor ved Helsingør lærde skole tog afsked med ham. Han roste i en udtalelse hans arbejdsomhed, hans hurtige opfattelse, hans hukommelse og hans skrivefærdighed. Han sluttede med at skrive, at de der skal fortsætte hans uddannelse skal være omhyggelige og kærlige mod ham. Årsagen til den hurtige flytning var nok, at Hans Rostgaard var død 31. december 1684. Han ligger begravet i St. Olai kirke i Helsingør, her findes

også et epitafium af ham sammen med hans 2 første koner. Epitafiet er opsat omkring 1672, altså før han bliver gift for 3. gang.

På epitafiets kartouche taler Hans Rostgaards første kone Kirsten Pedersdatter:

*"Fordi min Husbond ej sin Troskab ville krænke
Mod Kongen, blev jeg som en højbedrøvet Enke,
Og han en flygtig Mand; Gud gav mig ham igen.
Her hviler vores Ben; mig Døden først tog hen"*

Frederik Rostgaards nærmeste slægtning var nu en meget ældre fætter, Jens Rostgaard, han overtog driften af Krogerup og stillingen som amtsforvalter over Kronborg amt. Han blev også Frederik Rostgaards værge; men han har sikkert ikke følt sig i stand til at vejlede den 13 årige dreng i hans videre studier og opdragelse. Frederik Rostgaard kom derfor i huset hos hofprædikant og professor i teologi H. G. Masius, der var kommet fra Mecklenburg i 1670. Slægten blev i 1709 adlet von der Maase. I de følgende år sørges der godt for hans undervisning, han blev hele tiden undervist sammen med nogle ligestillede, som han kunne føre lærde diskussioner med. Selv skriver Rostgaard, at han havde meget at lære og førte livlige og muntre samtaler på forskellige sprog. I 1687 var hans forberedende undervisning til ende. Han blev nu indskrevet på Københavns universitet. Her fik han en meget alsidig uddannelse, han blev undervist i sprogene, engelsk, tysk og fransk, "de levende sprog", som han selv udtrykker det, men naturlig nok også i latin og græsk. I 1688 tager han sin filosofiske eksamen, og begynder herefter på frie studier. Han overværede professor Thomas Bartholins dissectioner, en ny disciplin ved Københavns universitet. Han var med på botaniske ekskursioner, hvilket nok senere blev medvirkende til hans store interesse for parken ved Krogerup. Han lærte geografi, var med til fysiske og kemiske forsøg, studerede teologi, læste juridiske skrifter bl. a. Christian 5.s Danske Lov, der var udkommet på kongens fødselsdag 15. april 1683. Ved siden af sine mange studier forsøgte han heller ikke de adelige discipliner, han fik således undervisning i fægtning og dans.

I 1690 forlod han universitetet i København og drog ud på sin udlandsrejse, en danskesrejse, der skulle komme til at vare i 9 år, og som bragte ham rundt til alle betydende lande i Europa på den tid. Under hele rejsen søgte han viden, der kom ham til nytte i hans senere liv; men noget egentlig bevis for sine studier, fik han aldrig. Han

rejste først til Tyskland, hvor han studerede ved universitetet i Giesen. Her blev han vidne til en religiøs strid mellem pietisterne og de teologiske professorer ved universitetet. I et brev skrev han om dette: *"Her i Giesen ere vi saa pur lutchershe, at der ingen Altertafle, ingen Crucifix eller Billeder maa være i Kirchen Ikke heller har Præsterne anden Dragt en lang sort Kappe og en lille studenter Krafve."* Frederik Rostgaard deltog ikke selv aktivt i den standende strid, men det har givet påvirket ham. Da pietismen kom til Danmark, blev han dens skarpe modstander og skrev og talte imod den. Efter Giesen var han en tid på universitetet i Leiden. Her mødtes han med andre danske studerende, blandt andet Lauritz Thura, der senere blev biskop i Ribe. Han var interesseret i at høre om hans far Hans Rostgaards liv. Thura havde tidligere besøgt præsten Henrik Gerner i Birkerød og hørt ham fortælle om Hans Rostgaard, men han havde aldrig truffet ham. Nu mødte han sønnen. Den 21 årige Frederik Rostgaard og den 14 år ældre Lauritz Thura indgik et venskab, der kom til at vare resten af livet. De fulgte de samme forelæsninger og drøftede dem efterfølgende. Frederik fortalte om sin fars liv, og Lauritz Thura begyndte at skrive det ned på vers i herlige alexandriner. Det blev til levnedbeskrivelsen udgivet med titlen *"Hans Rostgaards Liv og Levnet"*. Efter Leiden gik turen til Oxford. Frederik Rostgaard havde nu studeret i 6 år, og mange var begyndt at undre sig over, hvad studierne skulle bruges til. De kundskaber, han havde samlet, var meget forskellige, og han havde ikke afsluttet nogen af sine studier. Hvad han beskæftigede sig med afhang meget af, hvad der tilbød sig de forskellige steder, han kom. Det hændte ofte, at han satte sig flere mål på en gang og ikke fik fuldendt noget. I Oxford blev det især de filologiske og sproglige studier, han tog sig af. Han udgav et par prøver på en dansk - latinsk ordbog.

Nu gik turen til Paris, hvor han opholdt sig i 3 år. Her var det helt nye forhold og omgivelser, han kom til. Paris var Europas hovedsæde for teater og kunstsamlinger, her var et muntert selskabsliv, som Frederik Rostgaard deltog i. Han havde gode talsmænd og medbragte anbefalingsbreve, der kunne skaffe ham de rette kontakter. I sin tid i Paris blev han far til 2 børn, Gabriel Alexander de Verville (1697 – 1719) og Catharine Margrethe de Verville (1698 - ?). Begge kom til Danmark, hvor Frederik Rostgaard tog sig af dem. Sønnen gik i Sorø skole til 1716 og blev i 1718 student fra Køge lærde skole, han fik en ansættelse på Sct Thomas, men døde kort efter sin ankomst til øen i 1719. Datteren blev i 1724 gift med sognepræst Jesper Ørslef til Strøby og Varpeløv, han havde været lærer i Rostgaards hus.

Efter Paris gik turen gik via Sydfrankrig over Genova, Pisa, Firenze til Rom, hvor

til han ankom i efteråret 1698. I Rom genoptog han studier i arabisk og hebraisk. Han interesserede sig også for de arkæologiske udgravninger fra Det gamle Rom og brugte megen tid på at vandre gennem byen og betragte de spændende steder. I foråret 1699 forlod han Rom og rejste til Neapel, derfra til Sicilien. På en måned gennemrejste han øen og gjorde et kort besøg på Malta.

Nu gik turen tilbage til Danmark, en tur der blev afkortet af, at han fra venner i Danmark fik underretning om at Christian 5. var død. Han blev nu opfordret til snarest at vende hjem. Mon ikke hans velyndere har tænkt, at der nu kunne blive en stilling til ham i den enevældige centraladministration under den nye konge Frederik 4. Den 26. oktober 1699 ankom han til Kronborg Ladegård, hvor han blev modtaget af Jens Rostgaard og dennes hustru Else Iversdatter, næsten som en Erasmus Montanus der vender lært hjem til fødebyen. Han overtog nu selv driften af godset. Jens Rostgaard forlod Krogerup og købte i 1703 Farumgård, hvor han boede til sin død i 1715.

Frederik Rostgaard havde på sin rejse fået en international erfaring fra de mange nationer, han havde besøgt. Det skulle komme ham til gode i hans fremtidige stillinger. Han havde tilegnet sig et dannet væsen og skabt mange kontakter, som han holdt ved lige gennem brevveksling. Han var velhavende og med sine 29 år kunne intet forhindre ham i at opnå de højeste stillinger.

Magten var ved enevældens indførelse i 1660 koncentreret hos kongen på adelens bekostning, den udøvedes nu gennem *koncillet* (svarende til regeringen) og i *kollegierne* (svarende til ministerierne), og personer af borgerlig herkomst kunne ved besættelse af høje embeder opnå stor indflydelse på statens anliggender.

Efter et halvt år tilbød kongen ham da også en stilling, sikkert på initiativ af hans senere svigerfar, storkansleren - svarende til statsministeren - Conrad Reventlow. Frederik Rostgaard blev i 1700 udnævnt til geheimearkivar, en titel der i dag svarer til rigsarkivar. Den stilling kunne han ikke sige nej til, den passede med hans største interesse bibliografien. Allerede som helt ung havde Frederik Rostgaard gjort studier på universitetsbiblioteket i København, og han havde fået undervisning i bibliografi. Så ofte det lod sig gøre, var han på dette bibliotek for på egen hånd at samle nyttige kundskaber. I sin omgang med bøger og håndskrifter fik han også lysten til selv at eje et bibliotek, og han fik allerede i København lagt grunden til sin bogsamling. På hele sin rejse havde han hver gang han kom til en ny by først og fremmest besøgt de stedlige biblioteker og bogsamlinger, og han bragte mange sjældne bøger og håndskrifter med sig hjem til sin samling.

Frederik Rostgaard
1771 - 1745

Conradine Revenfeld
1687 - 1770

Udnævnelsen blev et vendepunkt i hans tilværelse, og det kom til at binde ham til noget, han egentlig ikke havde ønsket. Da han opholdt sig i Paris havde han i et brev hjem givet udtryk for, at han ville leve af sine interesser fri og uafhængig, når han vendte hjem til Danmark; men det at færdes i den enevældige konges lys, kunne han ikke stå for. I de næste mange år frem til 1724 havde han stillinger i centraladministrationen. Hurtigt blev han sat ind i forskellige kommissioner, der skulle udvikle enevældens administration. I 1709 udnævntes han til dommer i højesteret, 1712 blev han direktør for Vestindiske og Guineiske Compagnie, og 1714 medl. af direktionen for brandvæsen og vandværker i Kbh, 1720 udnævnes han til Justitiarius - formand for højesteret. Året efter blev han oversekretær for Det danske Kancelli. I sine stillinger var han en pålidelig og retfærdig embedsmand.

Som alle andre i den enevældige administration, havde han taget imod ”Skiænk og Gave”, bestikkelse, fra ansøgere til embeder. I 1724 gik det galt. Han havde fået misundere, der angav ham, og hans forhold blev undersøgt. Han har nok ikke været helt uskyldig, idet han straks forlod sin gård på Købmagergade og rejste til Helsingborg. I 1725 faldt dommen, han mistede sine embeder og skulle tilbagebetale de beløb, han havde modtaget. Han måtte aldrig mere vise sig for kongen. For at betale solgte han en stor del af sit bibliotek og gården i København. To år efter blev han taget til nåde igen og blev udnævnt til amtmand over Antvorskov og Korsør amter.

Få måneder efter sin første udnævnelse i 1700 blev Frederik Rostgaard forlovet med Conradine Revenfeld, en datter af storkansler Conrad Reventlov og hustruens kammerpige. Hun var halvsøster til Anne Sofie Reventlov, den senere dronning Anne Sofie. Med forlovelsen blev Frederik Rostgaard medlem af en af landets mest indflydelsesrige familier. I 1703 blev de gift. Året før brylluppet var Frederik Rostgaard blevet adlet, og i sit våbenskjold fik han slægtens mærke, en tyr i sølv på rød baggrund, over dette en tilgitret hjelm med et tyrehoved ovenpå. Hans Rostgaards stol i Asminderød kirke og hans gravsten i Sct Olai kirke bærer det samme mærke.

I årene op mod 1700 var der et spændt forhold mellem Danmark og hertugen af Gottorp. I 1689 havde Sverige, England og Holland ved et forlig måttet optræde som garantmagter for fred mellem Danmark og Gottorp. Da den gottorpske hertug imidlertid i foråret 1700 oprusted kraftigt, endda med den svenske konge Karl 12.s hjælp, besluttede Danmark at sende hovedstyrken af den danske hær til Holsten, hvor den i marts måned gik til angreb på fæstningen i Tønning. I maj måned samme år ledsagede Frederik Rostgaard kongen Frederik 4. til Holsten. Den svenske konge

Karl 12. så nu en chance i at gøre landgang på Øresundskysten og angribe København fra landsiden, medens den danske hær var optaget i Holsten. Han trak derfor en del svenske tropper ned mod Skåne, men hvordan få tropperne over Øresund. I juni måned kom en engelsk-hollandsk flåde til det nordlige Øresund, de var repræsentanter for garantimagterne og skulle sikre freden ved at lægge pres på Danmark. Den danske flåde lå syd for Helsingør, den var af politiske grunde ikke interesseret i kamp, da Danmark så ville stå som angriberen. Den trak sig derfor tilbage til Middelgrunden, hvorfra den kunne forsvare København mod angreb fra den svenske hovedflåde, der var på vej op i Øresund fra Østersøen. Karl 12.s planer var at forene den engelsk-hollandske flåde med den svenske, og med denne forenede flåde skulle de svenske tropper føres over Øresund til et sted på kysten mellem København og Helsingør. Herfra ville svenskerne så gå mod det forsvarsløse København og erobre byen fra landsiden. Danskerne havde længe haft en fornemmelse af, hvad der kunne ventes, der var derfor i al hast udskrevet en "bondehær" under ledelse af herredsfogeder, ridefogeder og forhenværende officerer. Denne hær havde til opgave at bevogte kysten og forhindre en landgang; men hvor ville landgangen finde sted? Efter et forsøg på angreb udfor Skovshoved og et skinangreb ved Rungsted, blev danskerne klar over, at et større angreb ville blive sat ind mellem Humlebæk og Tibberup på Krogerups jord. Her var forholdsvis dybt vand ind til kysten og stejle kystskrænter, der ville forhindre forsvarerne i at skyde på de landsatte tropper, samtidig med at de fjendtlige skibe kunne skyde hen over de tropper, der blev sat i land. Den 4. august 1700 skete landgangen. Der findes en samtidig beretning udgivet 10. august 1700. Heri fortælles om landgangen og de modige danskeres indsats. Der skildres her hvordan kampen foregik og hvordan amtsforvalter Jens Rostgaard i spidsen for rytteriet viste de steder, hvor man bedst kunne angribe fjenden. "... Ved klokken 12 slæt lagde de sig stille ud for Nivaa hvor og Rytteriet og Landfolket satte sig. 5 a 6 temmelig store Skibe ginge fra de need mod Croneborg, ginge tilbage og satte sig ud for Humlebæk; Jens Rostgaard Ambtsforvalter over Croneborg Amt og Kej von Ahlefeldt Ambtsforvalter til Friderichsborg Ambt forføjede sig fra de andre og ordinerede deres Folk at følge efter, kunde ej snarere komme did førend Fiendernes store og smaa Skibe begynte stærkt at canonere. Imidlertid havde det ved Humlebæk inden for Kraagerups Steendiger satte Mandskab, fyret paa nogle af deres Mandskab i tvende Baade og ihjelskudte nogle, derefter begyndte de alt hæftigere og mere at canonere Skov og Mark ved Humlebæk og alt vedliggende fant ikke andet end idel Kugler store og smaa, hvilke salver Rytteriet som var ankommet igiennemgik mellem Stranden og Kraagerup Steendige, og var i den rit snart

ikke 300 skrit fra Fiendens Skibe, som havde lagt sig langs Stranden og salvede af deres Stykker. Rytteriet blev anviist at sette sig paa Strandbakken paa Tebberups mark". Overmagten var for stor og den ulige kamp sluttede om aftenen. Den svenske hær etablerede en lejr ved Tibberup. I de følgende dage kom forstærkninger til, så hæren i alt kom til at tælle 14 000 mand. Lejren fik forsyninger ved at bønderne blev tvangudskrevet til at køre proviant. Fra Asminderød sogn deltog 270 vogne, Tikøb 120 vogne, men også fjernere sogne som Ramløse og Tibirke måtte stille vogne til proviantkørsel. Direkte plyndringer fandt også sted. Det gik først og fremmest ud over de nærmest liggende landsbyer, men også landsbyerne Karlebo, Vallerød, Birkerød og Jellerød blev plyndret. Hvor hårdt det er gået ud over Nordsjælland ser man i jordebøgerne. I Kronborg amt faldt skatteindtægterne fra 7225 rigsdaler til 3022 rigsdaler, og i Frederiksborg amt fra 9893 rigsdaler til 3468 rigsdaler, der har ikke været meget at hente hos bønderne. Også Krogerup blev plyndret, og at godset led skade ved vi da Frederik Rostgaard af kongen fik bevilget fritagelse for at betale skatter i 10 år. Efter 14 dage i lejren ved Tibberup, brød svenskerne op og gik mod København. Ved Rungsted kro fik Karl 12. imidlertid besked om, at der var sluttet fred mellem hertugen af Gottorp og Frederik 4. i Travental 18. august 1700. Nu måtte Karl 12. til sin store skuffelse trække sig tilbage til Skåne. Landgangen var ikke nogen stor krigsbedrift, det var "Myggen mod Elefanten" og politisk fik den ingen betydning.

I 1731 fratræder Frederik Rostgaard sit embede som amtmænd og får for en kort periode en vellønnet stilling som translatør ved Øresunds toldkammer. I årene fra 1725 til sin død i 1745 opholdt han sig hele tiden på Krogerup. Frederik Rostgaard holdt meget af Krogerup, og sine mange gøremål til trods kunne han også interessere sig for gårdens daglige drift. Af skifteprotokol fra Krogerups godsarkiv kan man se, at han i hele sin tid som embedsmand, hvor han boede i København, har fulgt med i det der skete på godset. Flere steder i protokollen findes hans personlige bemærkning, og i regnskabsbøger findes hans optegnelser over avl og husdyr på gården, udbyttet af markerne, hvor mange læs tørv der er produceret, og hvor mange teglsten der er brændt. Han udvidede gårdens areal, således købte han i 1710 Sejrerø fra Jens Rostgaard, og i 1718 fik han testamenteret Nexelø fra Jens Rostgaards enke Else Iversdatter, men den overtager han først i 1741 få år før sin død. Det var således spredte jorder der hørte til Krogerup, og han forsøgte da også uden held at få noget af det samlet. De fjerntliggende øer, Anholt, Sejrerø og Nexelø blev drevet med fogeder; men Frederik Rostgaard fulgte med i livet de forskellige steder. Sejrerø

FRIDERICH ROSTGAARD
*Herre til Kragerop Sejer-Øe Nexeløe og Anholt
 Kongl. Majitt. Justits-Etats og Conferentz-Raad.
 J. Haas sculp.*

Stukket efter en Original som findes paa Kønigs Isarns Bog Skab.

besøgte han og skænkede en klokke til Sejerø kirke i 1713. Den bærer indskriften: *"Mig Friederich Rostgaard har til Seirø Kirke givet. For han i Pesten blev ved Helbred og Livet"* I klokken er indstøbt hans og Conradine Revenfelds våbenskjolde.

Frederik Rostgaard fik også tid til at opbygge en del af sit bibliotek igen, det tilfaldt ved hans død universitetsbiblioteket, og er i dag på Det kongelige Bibliotek. Hele sit liv oversatte og samlede han digte. I 1693 oversatte han en tysk salme, "Hvo ikkun lader Herren råde", og i 1718 oversætter han yderligere 3 salmer fra tysk og udgiver en salmebog; *"Nogle Aandelige Psalmer/ Af Tydsken paa Danske Oversatte ved den, Som finder I guds frygt og dyd Siælens største FRyd 1718"*. (FR.'s initialer er skjult i titlens sidste ord). Han fastlagde den metode: at anføre den tyske og den danske tekst parallelt. Det skete i alle de følgende samlinger således i 1738: *"Dansk Oversættelse af Fire og Tredive Udvalde Tydske psalmer, Med et lidet Anhang af Fem Danske Psalmer, Sammensatte Og i Pennen forfattede af F.R."* og 1742 *"Dansk Oversættelse af Én og Fyrretive Udvalde Tydske Psalmer, med et lidet Anhang af Sex Danske Psalmer, Sammensatte Og i Pennen forfattede af F.R."*. Fire oversatte salmer kom med i Pontoppidans salmebog fra 1740, og de fire salmer findes i dag i Den danske Salmebog. I 1693 udgav han en samling danske digteres latinpoesi. Han skrev selv flere lejlighedsdigte, men ikke af stor litterær værdi.

Frederik Rostgaard indgiver 1719 klage til kongen over Holbergs komiske epos om Peter Paars, der på vej til Aarhus strander på Anholt. Som ejer af Anholt mente Frederik Rostgaard, at Holberg havde krænket Anholts beboere. Klagen blev skrevet med baggrund i en § i Danske Lov. Bøger *"som kunde have Udseende til nogen Oprør, eller med Kongens Høyhed eller anden Ulempe foraarsage ... da bør alle Personerne ... i Høiste Maade at straffes, men og Bøgerne ved Bøddelen offentlig paa Ilden kastes og opbrændes"*, han fik ikke medhold i sin klage.

I 1734 udgav han et digt på 7 vers med titlen "En Christens Pligt", her giver han udtryk for sine livsbetragtninger. Første og andet vers lyder:

*"Du som i Synden velter dig,
Betænk dog ret hvoe jammerlig
Din Afskeds Stund vil blive;
Om du ey vilt i Naadsens Tiid.
Med Frygt og en alvorlig Fliid
God agt paa den Sag give".*

*"Du veedst, at Gud dig haver skabt
Ej at du vorde skal fortabt.
Men Salighed at nyde.
Du veedst, at Gud vilt ogsaa giøre sit,
Naar du vilt ogsaa giøre dit.
Og Herrens Bud adlyde".*

I 1721 gav Frederik 4. loven om Rytterskolerne, der skulle bygges 20 i hvert af de 12 rytterdistrikter, landet var inddelt i. På hver skole sættes en tavle. Forfatteren til teksten på tavlen var ifølge ældre rytterskolelitteratur Frederik Rostgaard, dette er imidlertid ikke tilfældet, men han skrev i 1721 et udkast, der i dag findes på Det kongelige Bibliotek.

*"Dend Fierde Friderich, til tvende Rigers beste,
I tolv Districter lood forsørge Mænd og Heste
Med ald Fornødenhed, hvornest han tenkte paa,
At Guds Frygt stedse bør fra Slegt til anden gaae.
Thi lood hans Majesteet tolv sneese Scholer bygge,
At hvert Distictes Børn, deri kan sidde trygge,
Og om dend sande Tro fri Undervisning faae
Gud lade dend Fundatz til Verdens Ende staae".*

Hvorfor Frederik Rostgårds digt ikke blev antaget, vides ikke, han var jo oversekretær, og derfor var det nærliggende, at han skulle skrive verset. Måske har der ikke i verset været hæder nok til kongen for sin gode gerning mod folket. Den endelige tekst blev forfattet af digter og sognepræst Jørgen Friis, Helsing, han har kendt Frederik Rostgaard og har set det udkast, der var lavet. En linie i de to tekster er næsten ens. I teksten på ryttertavlen står: *"Lad denne min Fundatz, bestaa til Verdens Ende". I Rostgaards tekst "Gud lade dend Fundatz til verdens Ende staae".*

Conradine Revenfeld og Frederik Rostgaard lod også opføre en skole i Tibberup i Tikøb sogn mellem 1741 og 43. Sammen med Mørdrup og Espergærde var Tibberup fæstegods under Krogerup. Det var meget almindeligt i tiden, at der blev opført

en skole i tilknytning til et gods. Den direkte anledning har nok været Christian 6. skoleforordning 1739. Den indeholdt påbud om obligatorisk undervisning i katekismus og læsning af alle børn over 6 år og krævede, at der skulle være undervisningslokaler hertil. Da børnene i dette sydlige distrikt af Tikøb sogn havde over 1 mil til rytterskolen i Tikøb, er de nok ikke kommet der ofte. Derfor har familien Rostgaard set det som en fordel for godset at bygge en skole, så fæstebønderne kunne få de mest elementære kundskaber i læsning og regning og ikke mindst religion, der lærte dem autoritetstro og underdanighed. Over indgangsdøren til skolen opsattes en tavle med en indskrift:

*"Stat Skole Hus til Guds og Rostgaard Stammes Ære,
Hvori vor Ungdom skal Guds sande Kundskab lære.
Herfra Velsignelse til Gods og Herskab gaaer;
Og Frøiken von der Maass et ævigt Minde faaer".*

Conradine og Frederik Rostgaards fik sammen 7 børn, heraf blev kun de 3 voksne og kun den ældste, Conradine Sofie Rostgaard (1704 – 1758), fik familie. Hendes første ægteskab blev indgået, da hun var 17 år mellem faderen *"paa min ældste Datters Vegne"* og brudgommen Ritmester Frederik von der Maase (1696 – 1728), der ejede Forslevgård og senere Tybjerggaard. Sammen fik de 6 børn, inden han døde i 1728. I 1736 giftede Conradine Sofie sig igen. Denne gang med sine børns huslærer Oluf Bruun. Dette ægteskab forsøgte Frederik Rostgaard at få omstødt, da *"hun havde giftet sig under sin stand"*. Da det ikke lykkedes, blev Conradine Sofie gjort arveløs, og kvindelinien i de Maase slægten, må ikke bære navnet Rostgaard.

Frederik Rostgaard dør i 1745. Conradine Rostgaard overlever ham i mange år, hun dør først i 1770 82 år gammel. Begge begravnes i Holmens kirke, i et gravsted Frederik Rostgaard selv havde købt.

I 1741 underskrives et testamente, der gør Krogerup til et stamhus, hvor godsets spredte jorder fordeles mellem von der Maases børn. Således skal den ældste søn Frederik von der Maase overtager Krogerup, sønnen Godtfred Frederik von der Maase Anholt og to døtre Nexelø og Sejerø. Frederik von der Maase lader den østlige del af Rostgaards hus nedrive og erstatte med den nuværende hovedbygning. 1776 står den nye hovedbygning færdig, den består 22 fag grundmur, en etage høj, med fuld kælder og mansardtag.

Slægten von der Masses
våbenskjold 1829
Foto: Maria von der Maase
Bendtsen

Frederik von der Maase dør i 1774, og det er nu sønnen, Frederik Anthon Adam von der Maase, der tager over, han er kun 1 år. I 1796 bliver han gift med Vilhelmine Løvenskjold. Øerne Anholt, Sejro og Nexelø er på det tidspunkt ved arv kommet ind under stamhuset Krogerup. Ejeren Frederik Anthon Adam von der Maase fik i 1798 bevilling til at sælge øerne, og i 1805 bliver Sejro og Nexelø solgt til beboerne på øerne. Kun Anholt er i dag i slægten von der Maase eje.

I 1800 fik von der Maase endvidere bevilling til at sælge Krogerup gods, da han samtidig var militærmand og ikke mente at kunne føre tilsyn med og administrere godset. I 1804 bliver godset solgt til Pauline Sehested. Hun havde ejet godset Høegholm på Djursland. Hun ejer Krogerup til 1810. I hendes korte tid som ejer solgtes endnu en del af bøndergårdene fra.

Det var således i knap 150 år, at slægten Rostgård/von der Maase ejede Krogerup. Både Hans og Frederik Rostgaard har deres plads i danmarkshistorien, hver på sin vis. Hans Rostgaard var den jævne "nationale" mand, der gik til modstand mod svenskerne. I 1993 udkom romanen "Tro, håb og nederlag"; den er inspireret af begivenhederne i 1658 - 60. Her skrives om modstandsgruppen, der blev dannet for at befri Kronborg, at den "... på mange måder minder om modstandsbevægelsen under den tyske besættelse". Frederik Rostgaard var Oplysningstidens lærde, pedantiske embedsmand, der tog mod "Skjænk og Gave". I sin uddannelse havde han stiftet bekendtskab med naturvidenskaben, og han hyldede den tanke, at ikke alt kunne forklares ud fra de hensigter, Gud havde med mennesket. 23. september 1722 åbnedes Den danske Skueplads med en prolog forfattet af Frederik Rostgaard og med danske komedier af Ludvig Holberg. Begge var de værdige repræsentanter for Oplysningstiden. Frederik Rostgaard viste det ved på sit gods at gøre noget for almuen, "Ikke af pligt, men efter eget ønske". De mange mindsten, han satte, fortæller også eftertiden, at han ikke ville glemmes for sine "gode gerninger".

Anvendt litteratur:

Politikens Danmarkshistorie b 8 og 9

Frederiksborg amts årbøger

Christian Bruun: Frederik Rostgaards liv og levned

Læg fra Fredensborg arkiverne

Frederik Adam von der Maase 1772 – 1821

Foto:

Maria von der Maase Bendtsen

Vilhelmine Løvenskjold
1779 -1829

Foto:

Maria von der Maase Bendtsen

Vestfløj af Rostgaards hovedbygning. Nedrevet 1916. Tilbage står muren med åbningen, der i dag fører ind til højskolens festsal.

Rostgaard stenene på Krogerup

Niels-Jørgen Pedersen

Besøger man Krogerup og går fra alléen op mod hovedbygningen mellem de to hvide søjler ved indkørslen, kan man ikke undgå at bemærke de mange sten med inskriptioner, der er indsat i diget til højre langs vejen. Ved nærmere eftersyn vil man kunne konstatere, at langt de fleste af stenene markerer begivenheder i den periode, hvor Frederik Rostgaard var ejer af Krogerup. I alt er der ind til nu observeret 27 sten på gods og strøgods med inskriptioner, der kan henføres til Rostgaard familiens virke.

Krogerups hovedbygning og indkørsel. Stendiget i højre side til beskyttelse af parken.

Tretten år gammel blev Frederik Rostgaard forældreløs ved faderen Hans Rostgaards død i 1684. Moderen Cathrine Asmusdatter Arendrup døde 1672, og stedmoderen Dorthea Rhode døde 1677. Som forældreløs og enebarn blev han enearving til gods og formue. Frederik Rostgaard var på det tidspunkt optaget af skolegang og for ung til at tage sig af arven. Den noget ældre fætter Jens Rostgaard, der anses for at have været af en noget mere jordnær natur, blev indsat som værge og bestyrer af godset, andre tog sig af formuen og de københavnske besiddelser. Udover at markere begivenheder i Frederik Rostgaards liv, har disse sten ganske givet haft den overordnede betydning at markere afgrænsningen af det forholdsvis lille private gods, der lå indeklemmt i det omfattende nordsjællandske krongods.

Det har ikke været nemt at beskytte afgrøderne mod det kongelige vildt eller de kongelige jagtselskaber, når de havde farten af vildtet. I en af sine talrige henvendelser til kongen nævner allerede Hans Rostgaard i 1671 vanskeligheden ved *"- at holde gærde og lukke ved gården."* Det var først efter landboreformerne, at der blev afstukket faste skel mellem skov og landbrugsjord.

Med skovloven af 1805 blev det afgjort, at skoven fremover skulle holdes i fred bag stendiger. Stendigerne på de private godser er for det meste væsentlig ældre end digerne omkring de kongelige skove. Således har det også været med stendigerne på Krogerup. Ser man nærmere på de ældste matrikelkort og øvrige kort, hvor Krogerups tilliggender er markeret, ses mange stendiger indtegnet. En stor del af disse diger kan vi fortsat glæde os over med den afveksling i landskabet, som de giver sammen med deres præg af fortid. Desværre er der også en hel del af de oprindelige diger, der tid efter anden er forsvundet. Nogle er blevet fjernet i forbindelse med vejudvidelser, andre ved markomlægninger. Det er da heller ikke svært at forestille sig, hvordan sten fra de gamle diger har fundet vej til molerne i de tre havne, da det nu var disse byggerier, der hver især har optaget sindene.

De Rostgaardske minde- og domænesten markerer perioden fra 1684 til 1740. Det ses, at de tidligste sten ikke er udvalgt med større omhu, de har stenenes naturlige runding og indskriften er kortfattet. Dette er gældende til og med den tid, hvor Jens Rostgaard bestyrede godset, og hvor der tilsyneladende er blevet opdyrket en del nyt agerjord. Længere op i perioden, hvor Frederik Rostgaard selv har overtaget styringen af godset, er stenene udvalgt med større omhu og inskriptionsfladen er omhyggeligt blevet planlagt ud, før der blev indhugget tekst. Teksten er mere omfattende og disponeret i lige linier, som var det skriften i en bog.

Mindestenene på Krogerup må for langt de flestes vedkommende formodes at være blevet sat for at markere det private domæne. Når et nyt stykke jord var kommet under plov, blev der samlet sten til diger langs markens yderste skel, og der blev sat en sten med navnetræk og/eller årstal, når et stort arbejde var tilendebragt.

De ældste linde- og kastanietræer i den vestlige del af parken skal angiveligt stamme fra de alléer, der i 1690-erne blev plantet på Frederik Rostgaards foranledning. Et mere håndfast eftermæle satte han sig med stendigerne og de mange mindesten. På godserne havde man det overskud af arbejdskraft, der skulle til for at opdyrke ny jord, rense markerne for sten og indhegne med forsvarlige diger. Stendigerne havde som oftest kun en synlig lodret stenside, hvor der så blev dynget jord op imod. Stensiden vendte ud mod skoven eller alfarvej. Når arbejdet med et dige var udført og markerne var tilsåede, måtte man yderligere beskytte afgrøderne ved at sætte gærdsel oven på digerne.

En stor del af domænenestenene, der er placeret i markdigerne, er knyttet til Jens Rostgaards virke på godset og må formodes at være opsat på hans foranledning.

En opfyldning af grøften foran diget har med tiden skjult det halve af indskriften på de forreste sten.

Måske er det i det hele taget ham, der har indført stenhuggeriet på Krogerup. Det er næppe ham selv, der har ligget på knæ foran stenene og slidt i det med hammer og mejsel. Jens Rostgaard har som amtsforvalter på Kronborg haft let adgang til at købe sig hjælp af en stenhugger der.

De 100 favne af diget ved
Staalbjergmark er der ikke
meget tilbage af, men stenen
er der endnu.

NJP

I de ti år, hvor Jens Rostgaard var bestyrer af familiegodset, blev der opsat 15 sten i diger rundt omkring på gods og strøgods. Han har ladet opbrydningen af ny jord fortsætte på overdrevene med deraf følgende nye markdiger. I en samtidig beretning nævnes det, at der omkring Krogerup var sat 7000 alen stendiger. Omregnet efter den sjællandske alen på 0,6326 meter svarer det til cirka 4,4 kilometer stendige. Desværre fortælles det ikke, i hvilke år det var, at disse 7000 alen blev sat.

Inskriptionen på den store sten i diget ved lunden med skovsøen fortæller om et sådan markdiges tilblivelse:

”ANNO 1720 LOOD FRIDERIK ROSTGAARD SETTE DENNE STEEN OG 100 FAVNE AF DETTE DIGE.”

Med teksten på denne sten er det, at de mange andre årstalssten - domænesten - får mening, ligesom den giver en forklaring på, hvorfor mange af disse sten nu findes spredte rundt på godsets tidligere tilliggender. At afslutte opsætningen af 100 favne stendige har ikke været nogen helt lille begivenhed på gården. En favn er små to meter, omregnet bliver 100 favne således til knap 200 meter. Det er temmelig mange sten, der er blevet slæbt sammen i årene forud. Efter hver pløjning er der blevet ryddet sten væk, især hvor ny agerjord er blevet brudt op, har der været mange at skaffe af vejen. Hvor de er stødt på større sten under pløjningen, er de blevet markeret og siden gravet fri og slæbt hen, hvor diget skulle sættes. De tekniske hjælpemidler var begrænset til hestekraft, løftestænger og de bare næver, et arbejde der har givet adskillige blå negle og ømme rygge. De større sten er med hesteforspand blevet trukket hen til diget på træslæder med brede meder. Dette har ganske givet været vinterarbejde, når jorden var hård, og der var noget sne at glide på. De mindre sten, der var til at løfte for et par mand, er ligesom jordfyldet blevet kørt til i hestevogne. Det tyder på, at flere af årstalsstenene har fået lov til at blive stående på deres oprindelige plads, selvom diget for længst er blevet fjernet. I dag kan deres placering virke noget umotiveret, men når det kan konstateres, at der de pågældende steder tidligere har ligget et stendige, får placeringen en mening.

Stenhuggeriet er som sagt begyndt i det små. Den første af stenene i diget ved indkørslen, der bærer inskription, har et monogram, der kan læses som ”R. G.” med årstallet 1689. Næste sten bærer indskriften: ”FRID: ROSTGAARD 1689”. Efter en sten med Brun familiens våben, følger den tredje Rostgaardsten med initialerne ”F.R.G.” Disse tre Rostgaardsten må, ud fra valg af sten og indskrift, regnes for at være de ældste af mindestenene. 1689 var året, hvor Frederik Rostgaard blev 18 år og myndig.

For at følge kronologien nogenlunde må her nævnes en pænt tilhugget sten med teksten: "1685 FRIDERICH ROSTGAARD". Den er placeret på den lille græsplæne tæt ved hovedbygningen og er sikkert sat til minde om Frederik Rostgaards overtagelse af godset. Denne stens udformning skiller sig ud fra de øvrige sten i samme periode ved at være finere tildannet og ligner mere de mindesten, som blev tildannet frem i 1700-årerne, måske er den først sat ved 25-året for overtagelsen.

Stenen på den lille plæne
foran hovedbygningen.

Som før nævnt adskiller de følgende domænesten sig fra de senere mindesten ved enkel tekst på utildannede sten. Jens Rostgaard beholdt godset i forvaltning de følgende ti år, men denne gang med en anden baggrund. Frederik Rostgaard var blevet student 1687 og forberedte sig til en studie- og dannelsesrejse rundt i Europa. Jens Rostgaard tiltrådte som forvalter af godset i 1689 og fik ophold med sin familie på godsets gård, Nellerupgaard ved Gilleleje. Denne gård var kommet i Hans Rostgaards besiddelse 1674, da han i sit tredje ægteskab blev viet til enken Dorthea Steffensdatter Rhode. Fra Jens Rostgaards ophold på denne gård

Tre sten fra digerne ved Nellerupgaard.
Står nu ved Gilleleje Rådhus og
Gilleleje Museum.

kendes fem domænensten, som i dag er placeret henholdsvis på plænen ved Gilleleje rådhus og i haven til Gilleleje museum. De fem sten har følgende inskriptioner: "FRID: ROSTGAAR: 1689", "JENS ROSTGAAR 1689", "FRID: ROSTGAAR 1690", "JENS ROSTGAAR 1690" og "ELS: IFVERSDAAT:1690".

Der blev dog også tid og overskud til at bygge diger hjemme på Krogerup i disse år. Krogerup allé, der fører den gamle vej fra gården ned til stranden og Strandvejen, blev indrammet af stendiger i årene fra 1689 til 1691. I digernes jordfyld er der siden opvokset en række af forskellige skovtræer, de ældste af egetræerne regnes for at have været der fra "*skovens tid*". Krogerups allé adskiller sig markant fra andre herregårdsalléer ved de brede rabatter langs med begge vejsider. De er ikke anlagt af skønhedshensyn. De har haft en praktisk funktion. Det mest nærliggende er at antage, at de brede rabatter har været anvendt som fæstier, når kreaturerne samlet skulle drives til og fra græsning på engene ned mod fiskerlejet og længere ud. Indtil for få år siden havde hver af alléens diger deres egne årstalssten. Stenen i det nordlige dige har skiftet opholdssted nogle gange og er nu placeret og fredet i diget ved Kølles Gård. Denne sten bærer blot årstallet "1689". To år senere fik man afsluttet opsætningen af diget på alléens sydside, hvilket blev markeret med en domænensten med følgende indskrift: "FRID: ROSTGAAR 1691". Stenen var placeret midtvejs i det oprindelige gærdes fulde udstrækning, umiddelbart vest for Kystbanen. Denne sten er nu havnet på plænen ved Humlebæk Kro. Beklageligvis blev Fortidsminderstyrelsen oprettet for sent til at sikre denne sten tæt ved sin oprindelige placering. Da De Danske Statsbaner ved bygningen af den nye viadukt i 1981-1982 var nødsaget til at flytte stenen, blev den uheldigvis ikke genindsat i diget. På sin nye plads på kroens plæne giver stenen et noget misvisende indtryk af kroens alder, der på dette sted er af langt nyere dato.

Stenen i det nordlige dige med årstallet 1689 blev i 1996 fredet på Skov- og Naturstyrelsens foranledning. Denne sten var i begyndelsen af dette århundrede hentet ind i en stensætning omkring det store lindetræ ved kroen ud imod vejen op til Krogerup. Denne placering er dokumenteret af et par postkort fra omkring 1910. Det vides ikke, hvornår stenen er kommet tilbage i sit stendige, men nu nyder den speciel beskyttelse af Naturfredningsloven og en tinglyst fredningskendelse.

I året 1690 fandt man anledning til at markere ejerskabet af Anholt. Øen var kommet i godsets besiddelse ved Hans Rostgaards ægteskab med Dortha Rhode i 1677. En sten

Den indflyttede sten i gavlen
på Damgaarden i Mørdrup.
NJP

blev anbragt ved Kammerherregården med følgende indskrift: "FRID: ROSTGAARD 1690".

Om dette årstal har en særlig betydning, udover at det var året for Frederik Rostgaards tiltrædelse til den stor udenlandsrejse, vides ikke.

Under sin forpagtning af det Rostgaardske gods havde Jens Rostgaard udover Nellerupgaard også sit underhold af landsbyen Mørdrup. I dag sidder en sten indmuret i gavlen til Damgaarden i Mørdrup og kan ses fra vejen. Om den sten fortælles det, at den tidligere har ligget i et markskel nordvest for gården på den anden side af nordbanen. For cirka hundrede år siden blev den flyttet ind til gården og opsat i gavlen. Formodentlig har man nedbrudt det gamle dige ved en markudvidelse. På stenen er indhugget: "JENS ROSTGAARD 1691". En tilsvarende sten har fundet vej til diget ved Krogerups indkørsel, den kan meget vel have haft en lignende fortid som den foregående. Inskriptionen "JENS ROSTGAARD 1691" er den samme dog uden "D".

Opsætningen af nye stendiger kan i nogen grad aflæses på antallet af domænesten. Neden for Avlsgården mod syd, hvor den gule lade ligger i dag, findes en sten

med årstallet "1692". Her omkring var et af hjørnerne i diget, der omkransede selve gården. Fra denne placering fortsatte diget op forbi humle- og kommenhaven, der lå i området bag ved den senere byggede lange røde kostald.

Landsbyen Tibberup var også en del af godset. Ved sydsiden af den gamle vej gennem landsbyen ligger en sten med årstallet "1697", godt gemt under en stedsegrøn busk. Om denne sten hedder det sig, at den skulle være sat af Rostgaard i taknemmelighed til de svenskere, der skånedes landsbyen mod at blive brændt ned. Men da svenskerne var her i 1658-59 og igen i år 1700 passer denne udlægning ikke særlig godt med årstallet på stenen. Stenen passer derimod godt ind i mønsteret af domænenesten, der betegner årstallet for opdyrkning af et nyt stykke agerjord og færdiggørelsen af det opsatte markdige på stedet.

Ved Frederik Rostgaards hjemkomst fra sin store rejse overtog han selv ledelsen af godset. Jens Rostgaards hverv på godset var afsluttet, og han trak sig tilbage på Farumgaard de sidste femten år af sit liv. Nellerupgaard blev derefter afhændet. Året forud havde Jens Rostgaard købt Nekselø og lod der opsætte en domænenesten med den sædvanlige enkle tekst: "JENS ROSTGAARD 1700". Stenen er placeret ved den gamle opgang på øen ved vejen over for kirken.

Der ses en markant ændring i udformningen af Krogerups mindesten efter Frederik Rostgaards tilbagekomst fra sin tiårige dannelsesrejse. Med Ægteskabsstenen fra 1703 blev der tydeligt ofret mere opmærksomhed på mindestenenes udformning. Indskriftsfladen er blevet rettet af inden teksten blev påført, og teksten er

Bryllupstenen frigravet på sin gamle plads før flytningen.

mere omfattende og linieret arrangeret. "1703 FRIDERICH ROSTGAARD CONRADINE REVENFELD". Trangen til at se sit liv og virke indhugget i sten forstærkedes kendeligt for Frederik Rostgaard med alderen og det større nærvær på Krogerup. Stenen fra 1703 skal minde os om året, da der kom frue på godset. Oprindeligt har stenen været anbragt i diget ved den gamle have, men efterhånden

ændrede omgivelserne sig for stenen. Halvt tildækket på kanten af møddingen stod den i mange år indtil et uforsigtigt menneske i 2007 tændte et affaldsbål op ad stenen, således at en del af indskriften skallede af. En opmærksom forbigående slog alarm, og i dag er denne sten ved skovvæsenet og Kulturarvstyrelsens mellemkomst blevet flyttet til en bedre placering ved østgavlen af den gamle hestestald.

Kun en af de mange Rostgaard sten bærer Hans Rostgaards navn. Stenen er en af de største sten placeret midt i diget ved indkørslen. Efter stenens form og tekstens udformning har Frederik Rostgaard formodentlig på et ret tidligt tidspunkt fået sat dette minde over sin fader:

”HANS ROSTGAARD FØD 25 FIK KRAAG: 61. DØD 1684.”

Opsætning af stendiger på godset er blevet fortsat af Frederik Rostgaard, hvilket med størst tydelighed ses af den tidligere omtalte store sten i diget ved lunden og skovsøen. En af de større sten i diget ved indkørslen, som også tiltrækker sig større opmærk-

somhed, er den strengt tilpassede sten med latinsk skrift i fem linier, arrangeret som skriften i en bog. Der findes to bud på en oversættelse af stenens latin.

”DENNE MUR LOD ROSTGAARD OG HANS HUSTRU,
FØDT REVENFELDIA BYGGE;
DERES BORG VIL VORHERRE SELV VÆRE. KRISTI AAR 1734;
DERES ÆGTESKABS 32te.”

(L. Krabbes oversættelse 1916.)

”ROSTGAARD OG HANS HUSTRU REVENFELD BYGGEDE DENNE
MUR.
GUD SELV VIL VÆRE BORG FOR DEM. I CHRISTIAAR 1734 DERES
ÆGTESKABS 32te.

(Jens Østergaard oversættelse 1962)

Da Frederik Rostgaard ikke lod noget større byggeri udføre på gården, må den her omtalte mur tolkes som stendiget ved indkørslen og hele diget rundt om parken. Herskabet måtte have værn mod uvedkommende folk og fæ. Det er som før nævnt uvist, hvornår de først sten med inskriptioner er kommet til i diget. Flere af stenene kan tænkes at være indsat efterhånden som markdigerne er blevet nedbrudt.

I Louisianas stendige, tæt ved Humlebækken, har Brostenen fundet sin tredje placering.

Den gamle vej langs stranden, mellem hovedstaden og dengang landets næststørste by, Helsingør, var på sine steder ret ufremkommelig. Kom man syd fra ved Humlebæk, skulle man først stejlt ned for at finde vej gennem bækkens løb og så op over skrænten igen for at komme videre nordover. Her lod herskabet på Krogerup i 1735 opsætte en træbro for de vejfarende. Ved broen blev endnu en forklarende sten opsat. Strengt tildannet og disponeret som den foregående og ligeledes forfattet på latin. Her gives teksten i Jens Østergaards oversættelse fra 1962:

”ROSTGAARD OG REVENFELD LOD UDFØRE DEN NÆRLIGGENDE TRÆBRO TIL OFFENTLIGHEDENS VEL - IKKE AF PLIGT MEN AF EGET ØNSKE. 1735.”.

Da det i høj grad har været gårdens egne folk eller folk med ærinde på gården, der har haft gavn af broen, synes ædelmodigheden at have haft sin begrænsning. Men det har i alle fald været godt med en bro på stedet. Ved vejens omlægning i 1810 blev stenen flyttet med og indsat i stenkisten, hvor vejen dengang kom til at krydse bækken ved kirkegårdens sydlige hjørne. I 1959 blev bækken for alvor rørlagt og tildækket i sit løb fra den nye til den gamle strandvej. Stenen blev så indsat på sin nuværende plads i det nærliggende stendige ved Louisiana.

Rostgaard og Revenfeld, slægternes våben fylder denne store sten i diget til højre ved indkørslen.

I året 1738 havde Frederik Rostgaard og Conradine Revenfeld været gift i 35 år. Denne begivenhed, har givet anledning til det iøjnefaldende stenhuggerarbejde, man mødes af på højre side i stendiget inden de hvide søjler ved indkørslen er passeret. Denne sten kunne med rette kaldes *Våbenstenen*. De to slægters våben fylder den store sten og den tilføjede tekst lyder:

1671 FRIDERICH ROSTGAARD 1703 CONRADINE REVENFELD 1687 1738.

Årstallene 1671 og 1687 markerer deres fødselsår; 1703, året hvor de blev gift og 1738 deres ægteskabs 35 år, må formodes at være stenens anledning. På stenens

bagside er der foretaget nogle udhugninger, der kan tyde på, at stenen oprindeligt har haft en anden placering og måske fungeret som bæk.

Af de mange spredte godsbesiddelser, som tilhørte Frederik Rostgaard og Conradine Revenfeldt, var Sejerø kommet til i 1710. Denne besiddelse fik sin mindsten i 1740. I kirkemuren ud til Brovej, der fører op fra havnen, findes en sten indmuret med følgende indskrift: "F. R.: C. R. 1740." Naboøen Nekselø kom i godsets besiddelse 1660. Ved Hans Rostgaards død blev øen overdraget til Jens Rostgaard, hvis enke Else Iversdatter testamenterede øen til Frederik Rostgaard: "- *paa det at bemeldte Jordegods igien kunde at vorde samlet med den Insul Sejerø*". Øen kom således tilbage til godset ved Else Iversdatters død 1741. Som tidligere omtalt fik Jens Rostgaard opsat en domænensten på Nekselø i år 1700.

Det sidste af de kendte stenhuggerarbejder, der blev udført på Frederik Rostgaards foranledning, er kummen til Rostgaards kilde ved Strandvejen syd for Espergærde. De latinske inskriptioner ved kilden har fået flere divergerende oversættelser, som sammen med en fyldestgørende omtale af kilden kan læses i Henrik Gullaksens artikel fra 1985. I Jens Østergaards før omtalte artikel om Krogerup gives følgende version:

"ROSTGAARD OG REVENFELD SØRGER FOR DETTE VÆLD.
LÆSK DEM, CHRISTUS, MED STEDSE RINDENDE KILDEVAND. 1741."

Rostgaards Kilde ved
Strandvejen i Espergærde..

Et par mindsten af lidt nyere dato bør også nævnes i denne sammenhæng. Den ene sidder i diget ved indkørslen til Krogerup. Stenen, der er flækket på langs, bærer Frederik von der Maases navn og årstallet 1772.

Frederik von der Maase var barnebarn efter Frederik Rostgaard. Ved Frederik Rostgaards død 1745 indtrådte von der Maase som arving af godset. Stenen i diget markerer det år, hvor han lod den gamle hovedbygning nedrive og iværksatte opbygningen af den nuværende hovedbygning.

I Danstrup hegn markerer en sten det sted, hvor Hans Rostgaard, skarpt forfulgt af svenskerne, sendte sin hest ud i mosen og skød den for at lede svenskerne til at tro, at han var druknet. I stenen er indhugget initialerne:

”H R G” og årstallet for flugten ”1659”. Stenen blev rejst i 1766 som erstatning for det gamle bøgetræ, der oprindeligt bar inskriptionen til minde om begivenheden. Skovførsteren, Georg Ludvig Stockmarr, der på sine gamle dage fik bygget hus i Sletten, havde 1761 i uvidenhed ladet den gamle bøg fælde under en foryngelses hugst i skoven. Sagen blev taget yderst alvorligt på højeste sted og resulterede i en skrivelse til samtlige skovridere: ”- at de ikke måtte fælde noget træ, hvorved der kan være nogen mærkværdighed”.

En sagnhistorie om en uheldig varulv knytter sig i øvrigt til stedet ved før nævnte sten: *”Karle og Piger fra Danstrup samlede sig i Sommeraftnerne ved Rostgaardstenen, hvor de snakkede, lo og sang. En Aften, da hele Ungdommen fra Danstrup som sædvanlig var forsamlet her, kom et stort, graat Uhyre humpende ind mellem dem paa tre Ben, mens det fjerde Ben hang slæbt ned. De blev enige om at slaa Uhyret ihjel, hvad de ogsaa gjorde paa en ret eftertrykkelig Maade. Den næste Morgen fandt man en gammel Mand, der ernærede sig ved at smede Ildkroge og lignende, liggende død i sit Hjem i Danstrup, ganske lemlæstet. Det var ham, de om Natten havde dræbt i Skikkelse af en Varulv.”*

De første mange årstalssten på Krogerup gods er kommet til, medens gården var under fætteren Jens Rostgaards forvaltning. Om det var hans ide at opsætte stenene, eller ideen kom fra Frederik Rostgaard vides ikke, ligeledes er det vanskeligt at sige,

hvor inspirationen er hentet. I den nærmeste omegn kendes kun enkelte mindsten med tilsvarende indhugninger af årstal og navnetræk. Den såkaldte ”*Matrikelsten*” på stranden ved Snekkersten bærer Christian den Femtes monogram og årstallet ”1682”. Et ældre hus overfor denne sten på modsatte side af Strandvejen skal en tid have været i Hans Rostgaards eje. Ved Esrum, i et stendige ud til den gamle vej vest for Esrum, står den såkaldte ”*Kongesten*”, som bærer Frederik den Fjerdes monogram og årstallet ”1702”. Men måske er inspirationen kommet fra et helt andet sted, som vi aldrig får kendskab til.

Noter:

”Bidrag til H. Rostgaard og Krogerups Historie.” 1899. - G. Hornemann.

”Rostgaarderne på Krogerup.” Fra Frederiksborg Amt. 1916. - Ludvig Krabbe.

”Krogerup Gods og Have. Fra Frb. Amt. 1962. - Jens Østergaard.

”Båndkæppeskoven.” Skalk. 1984. - Bjarne Stoklund.

Angående stenene i Mørdrup og Tibberup. Mundtlig orientering. - Kjeld Damgård.

Angående stenen på Sejerø. Mundtlig orientering. - Jan Enevoldsen.

”Nordsjællands Skove Gennem 200 år.” - E.L. Jørgensen.

”Sagn og Tro” 1923. - Anders Uhrskov.

Artiklens foto. - Niels-Jørgen Pedersen.

Årstal og placering af Rostgaard mindestenene

Årstal	Tekst	Placering
Ingen	” F.R.G ” (<i>rå marksten halvt tildækket</i>)	Østligst i diget ved indkørslen
1684	” Hans Rostgaard Fød 26, fik Kraag 61 Død 1684 ”	Midt i diget ved indkørslen
1685	” 1685 Friderich Rostgaard ” (<i>Senere tilvirket</i>)	I lille plæne ved indkørslen
1689	” Frid Rostgaard 1689 ” (<i>18 år og myndig</i>)	I diget ved indkørslen
1689	” C. R. 1689 ” (<i>Monogram – tydning usikker</i>)	I diget ved indkørslen

1689	"1689" (<i>Frednings kendelse</i>)	Nu gærdet ved Kølles Gård
1689	"Frid. Rostgaard 1689" (<i>Tidligere v/ Nellerupgård</i>)	På plæne v/ Rådhuset Gilleleje
1689	"Jens Rostgaard 1689" = " =	= " =
1690	"Frid. Rostgaard 1690" = " =	På plænen v/ Gilleleje museum
1690	"Jens Rostgaard 1690" = " =	= " =
1690	"ELS. IFVERSDAAT 1690"	= " =
1690	"Frid Rostgaard 1690" (<i>Anholtstenen</i>)	Ved Kammerherregården
1691	"Frid Rostgaard 1691" (<i>Til 1983 i diget ved alléen</i>)	Nu på kroens græsplæne
1691	"Jens Rostgaard 1691" (<i>Tidligere i markdige, Mørdrup</i>)	Nu i gavl på Damgården i Mørdrup
1691	"Jens Rostgaard 1691" (<i>flyttet fra diget i Mørdrup</i>)	Nu i gærdet ved indkørslen til Krogerup
1692	"1692" (<i>Formentlig tidligere i et markdige</i>)	Ved Den gule Lade.
1697	"1697" (<i>Tibberup stenen</i>) = " =	Ved vejkant i Tibberup
1700	"Jens Rostgaard 1700" (<i>Nekseløstenen</i>)	På Nekselø over for kirken
1703	"1703 Friderich Rostgaard ..." (<i>Bryllupsstenen Tidligere bag kostalden, formodentlig i et havedige</i>).	Gavlen af den gamle hestestald 2008 flyttet!
1720	"Anno 1720 Lood F.R. sette ..."	Markdige ved skovsøen
1734	"Rostgardvs ..." (<i>den latinske</i>)	I diget ved indkørslen
1735	"Pontem Vicinvm..." (<i>Tidligere hvor den gamle vej blev ført over bækken</i>)	Nu på sin 3. plads ved Humlebækken
1738	"1738 FR. Ro. 1671 ..." (<i>Våbenstenen</i>)	Stor sten i diget ved indkørslen
1740	"F.R. C.R 1740" (<i>Sejerøstenen</i>)	Bænk i kirkemuren på Sejerø
1741	"Rostgardvs lympham... 1741" (<i>Rostgaards kilde</i>)	Ved Strandvejen Espergærde
1761	"H. R. G. 1659"	Ved P- pladsen i Danstrup hegn
1772	"1772 F v d Maase 1772" (<i>påbegyndelse af Krogerups nye hovedbygning</i>)	I diget ved indkørslen (Revnet)

Rostgaards barokhave på Krogerup

Af Kresten Tommerup

Det er de færreste, der under et besøg i parken omkring Krogerup eller i de omgivende skovparter i dag får fornemmelsen af at bevæge sig rundt i et gammelt barokhave-anlæg. Ikke desto mindre er det netop, hvad der ville have mødt den besøgende et par hundrede år tidligere.

Selvom der i dag ikke er meget tilbage af 1700-tallets haveanlæg omkring Krogerup, så afsløres det på gamle kort, at Rostgaard'ernes herregård var et helt tidstypisk barokanlæg, præget af lange, snorlige alleer og kilometerlange sigtelinier ud i landskabet. Det var et haveanlæg, som var sammenligneligt med de pragthaver, som vi stadig har bevaret bl.a. ved herregårdene Bregentved på Sydsjælland, Ledreborg ved Lejre/Roskilde, Glorup på Fyn og Clausholm ved Randers – for slet ikke at nævne barokhaven over dem alle: den kongelige Fredensborg Slotshave.

Haven på Krogerup blev imidlertid i første halvdel af 1800-tallet, da Brun'erne havde overtaget godset, totalt omlagt i engelsk, romantisk stil. Og det er resterne af dette 1800-tals havelandskab, der i dag møder den besøgende. Omlægningen betød, at det oprindelige haveanlæg, der via sine alleer, sigtelinier og trærækker inddrog hele det omgivende landskab, på det nærmeste forsvandt. Kun i den vestligste del af den nuværende park fanges øjet stadig af spredte rester af den tidligere barokhave i form af store, århundredgamle i sin tid kandelaberklippede lindetræer, som på lange parallelle rækker har været med til at understrege det oprindelige haveanlægs gennemgående sigtelinier. De snorlige alleer, der satte præg på hele herregårdsanlægget i godt en kilometers radius, er de fleste steder blevet til moderne asfalterede veje eller endt som beskedne stiforløb i de tilstødende skove.

Vi har desværre ikke bevaret hverken tegninger eller malerier, der viser det gamle haveanlæg i fuldt flor, men fra slutningen af 1700-tallet og op gennem 1800-årene er

der alligevel overleveret så udførlige kort over Krogerup og herregårdens nærmeste omgivelser, at vi utvetydigt kan fastslå, at der her var skabt et både fornemt og overdådigt herregårds-parklandskab, som stod helt på højde med de kendte barokhaver rundt omkring i landet. Og som supplement til kortenes oplysninger har vi da også bevaret Frederik Rostgaards egne optegnelser, som afslører hans mangeårige bestræbelser på at forme hele det omgivende landskab efter tidens idealer i 1700-tallets første halvdel.

Først Hans – så Frederik

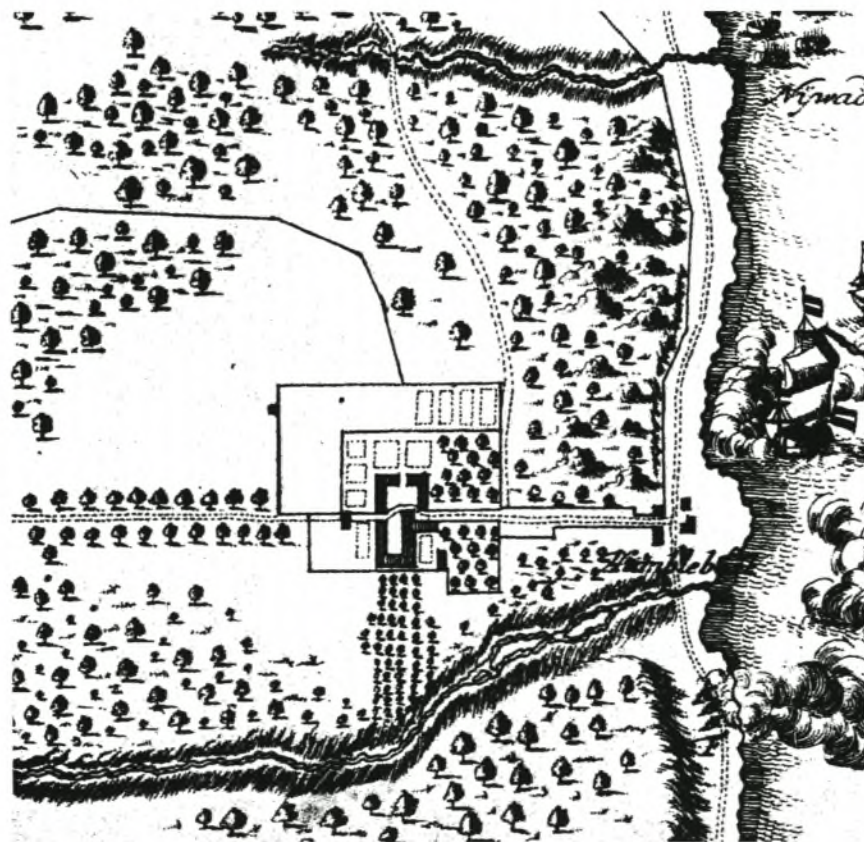
Allerede Hans Rostgaard interesserede sig levende for driften af sin ejendom, herunder ikke mindst haveanlægget omkring gården. ”Hans Have var hans Lyst”, hedder det således i Thurahs beskrivelse af hans levned. Den ældste gengivelse, vi har af haven omkring Krogerup – et kort fra svenskekongens landgang år 1700 på kysten nord for Krogerup – viser da også, at hele barokanlægget omkring Krogerup må være begyndt at tage form i Hans Rostgaards ejertid. Det står således fast, at den øst-vest gående akse i hele anlægget, den gamle vej fra kysten ind mod kirkebyerne Tikøb og Asminderød, allerede da har haft allepræg. Denne vej, der siden blev lagt i en stor bue uden om herregårdsanlægget, gik fra starten tværs igennem selve gården og er i realiteten den akse, som siden bliver anlæggets afgørende element.

Der er ikke noget tilbage i dag af Hans Rostgaards egne haveanlæg, når bortses fra den store gamle eg, som stadig findes i haven op mod den sydlige ende af dammen. Træet er markeret på kortet fra år 1700 og var formentlig allerede et velvoksnet træ, da Hans Rostgaard flyttede ind på Krogerup i midten af 1600-tallet. Dengang lå denne del af den nuværende have dog udenfor havegærdet, så træet kan næppe kaldes en del af den oprindelige have. Det var der før nogen andre...

Først under sønnen Frederik Rostgaard finder barokhaven dog sin endelige form – som en videreudvikling af den store indsats, allerede Hans Rostgaard havde gjort på stedet. Frederik Rostgaard har som en af Frederik IVs nærmeste rådgivere kunnet følge tilblivelsen af barokanlægget ved det kun få kilometer fjerne Fredensborg på tæt hold – og vi må tro, at Frederik Rostgaard ofte har haft lejlighed til at drøfte sine egne haveplaner på Krogerup med manden bag Fredensborgs barokhave, arkitekten J.C. Krieger. Vi kan således ikke helt afvise den mulighed, at Krieger kan have haft en finger med i spillet ved etableringen af Frederik Rostgaards eget barokanlæg. Krieger

var i årene efter Fredensborg-opgaven dybt involveret i anlæggelse af barokhaver ved andre af landets herregårde. Meget tyder dog på, at Frederik Rostgaard allerede var ganske godt i gang med virkeliggørelsen af sine planer på Krogerup, inden Krieger tog fat på Fredensborg.

Vi ved i hvert fald, at Frederik Rostgaard gennem alle årene interesserede sig levende for Krogerup og de seneste mange år af sit liv også selv forestod driften af sine ejendomme. I hans efterladte papirer på Det Kgl. Bibliotek findes bevaret en hel pakke med allehånde optegnelser om den daglige administration af Krogerup – en veritabel skatkiste med oplysninger om godsdriften, som vist endnu aldrig er blevet fuldt udnyttet.

Den ældste gengivelse af Krogerups haveanlæg er denne, en del af et stik fra år 1700, som viser forholdene, da Frederik Rostgaard netop selv havde overtaget ansvaret for godset – men inden han havde nået at foretage egentlige ændringer. Den øst-vest gående vej går stadig direkte gennem gården og det markerede haveanlæg. Der ses tillob til de første snorlige alleer/trærækker gennem landskabet, som siden hen kom til at karakterisere hele barokanlægget.

Begyndelsen omkring 1700

At Frederik Rostgaard allerede som ung var optaget af udviklingen af Krogerups haveanlæg, fremgår da også af, at han i 1698 mod afslutningen af sin flerårige udlandsrejse sendte besked hjem fra Lyon til sin fætter Jens Rostgaard, som bestyrede godset i hans fravær, og bad ham om at plante en allé af 50-60 valnødtræer, hvor han selv fandt det passende. ”Det er et af de træer som voxer snarest og som betaler bedst det sted det staar paa” hedder det i brevet. Det sidste af disse træer, der med årene havde nået en højde af mere end 20 m., faldt omkuld i en storm i 1896.

Kort efter Frederik Rostgaards hjemkomst 1699 fik han også udplantet et par ægte kastanietræer, og vi ved fra hans egne optegnelser, at de gav modne frugter i 1738. I årene derefter blev der fra Krogerup undertiden leveret ægte kastanier bl.a. til hoffet. Det sidste af træerne opnåede med årene en anselig størrelse, men meldtes i forfald i 1890’erne. Flere af grenene var de sidste mange år understøttet for ikke at brække af stammen, men træet fik uoprettelige skader under de strenge vintre 1939-42 og måtte fældes efter besættelsen. 1952 målttes den da stadig stående stub - den havde et stammeomfang tæt op mod 6 m.

Og i de følgende mange år sørgede Frederik Rostgaard for, at der kom adskillige andre eksotiske træer ud i selve haven ved Krogerup, både prydtæer og frugttræer, ligesom han fik etableret en egentlig planteskole i tilknytning til godset. Langebæk formulerer det således i sin senere karakteristik af Frederik Rostgaards virke på Krogerup: *”Hand anvendte mange penge og megen fljyd paa at indrette Plantager og Alléer, hvortil hand ikke alleniste kiøbte mange linder og Ipern (Elm) men endog opklekkede af frøe og frugter, adskillige andre træer: Som Asker, Eger og lønner, men i særdelished Castanier baade vilde og tamme (Hestekastanier og Ægte Kastanier), og hafde dend store fornøjelse, ved det at Gud tillod ham at opnaa en god alder, og fordi hand begyndte at saae og legge disse fem slags træers frøe og frugter strax efter 1700 at hand af dem hafde bele Alléer, hvis Træer kan kaldte sine børn”.*

Gennem de år, hvor Frederik Rostgaard fungerede i enevoldsmagtens tjeneste, måtte han naturligvis i høj grad forlade sig på forvaltere og fogeder til varetagelse af den daglige administration af godset, men efter ”faldet” 1725 tog han fast ophold på Krogerup og varetog selv ledelsen af godset frem til sin død 1745.

Kongevejskortet 1779

Vi skal imidlertid helt op til 1779 – kun få år efter at Frederik Rostgaards enke Conradine Revenfeldt også faldt bort (1770) - for via kortmateriale at få indblik i resultatet af Frederik Rostgaards mangeårige og omfattende indsats. Dette år udarbejdedes der i forbindelse med projekteringen af den nye Kongevej mellem Hirschholm og Helsingør et fornemt kort over hele egnen, og Krogerup og de nærmeste omgivelser er her gengivet så udførligt og troværdigt, at vi får hele Rostgaards barokanlæg omkring Krogerup præsenteret.

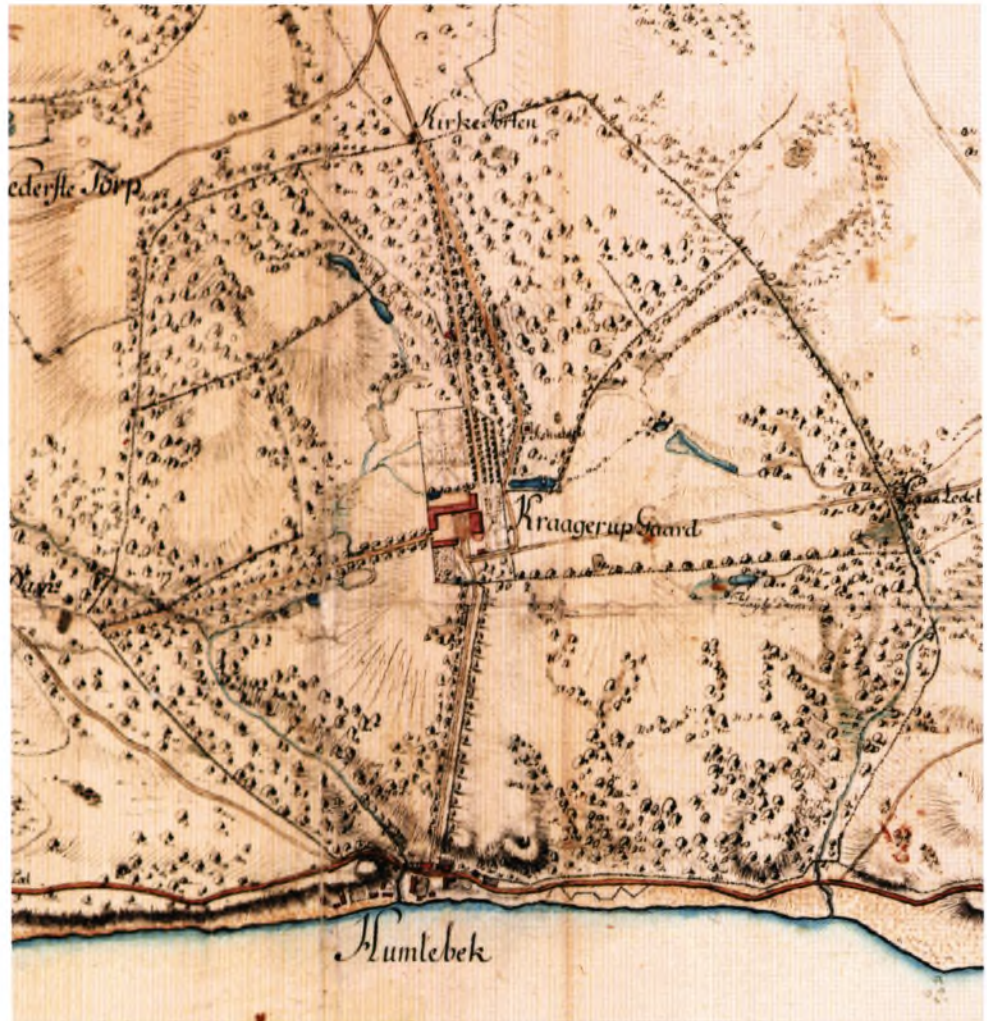
Anlægget var helt domineret af to gennemgående akser i form af storslåede alleer og trærækker gennem terrænet, hvoraf den ene gik fra kysten ved det lille fiskerleje Humlebæk op omkring selve herregården og herfra fortsatte videre gennem den nuværende Kirkeskov mod vest, frem til ejendommens vestlige skel ved Kirkeporten (det nuværende Rostgaards Hus) – i alt en strækning på knap 2 km. Endnu frem til for et halvt århundrede år siden fremstod strækningen fra Strandvejen op til Krogerups hovedbygning som en imponerende alle af op mod 200-årige træer af lidt forskellig sort, men siden har en del fældninger desværre været nødvendige. Ved fældningen viste de ældste af egetræerne i alleen sig at være ca. 250 år gamle og dermed plantet i Frederik Rostgaards ejertid omkring år 1710. Ved fældningerne er der sket indplantning af nye træer – men det vil tage sin tid, inden de får den samme fylde i terrænet.

I selve herregårdens centrum krydsedes denne Ø-V akse af en tilsvarende N-S gående akse, her i form af både alléer og trærækker, der som det fremgår af kortet strakte sig fra sydenden af den nuværende Hejreskov (umiddelbart nord for Humlebæk Station) helt op til ejerlavsskellet mod Tibberup landsby, også her en strækning på op mod 2 km.

Flere steder kan man stadig se nogle af de oprindelige træer fra barokanlægget, enten i form af små rester af alleer eller solitärplantninger, f.eks. en lille gruppe gamle ege på marken umiddelbart syd for den nuværende avlsgård. Også i den sydvestligste del af herregårdens tilliggende – ud mod landsbyen Torpens jorder – findes op til en lille dam med en af Frederik Rostgaards mange mindestene en imponerende samling af store krogede ege- og bøgetræer, som viser tilbage til Rostgaard'ernes tid på Krogerup.

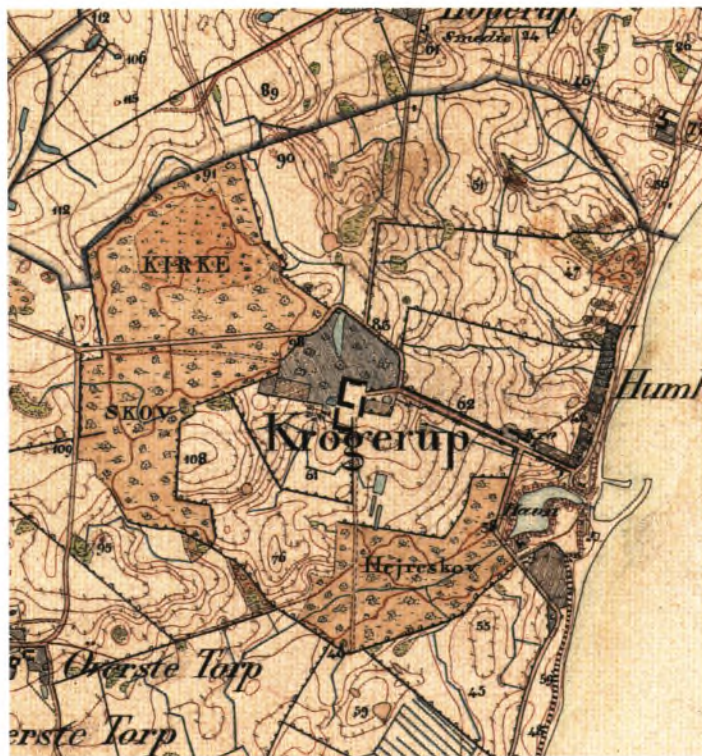
Det fremgår af kortet fra 1779, at disse to hovedakser i bedste overensstemmelse med baroktidens idealer udgjorde et kors lagt ud i landskabet og med gårdens hovedbygninger placeret tilnærmelsesvis i centrum. Landskabs- og andre forhold betinger, at korsets "arme" ligger en anelse skævt for hinanden, men den bagvedliggende grundide er klar: Her er hele det krogerup'ske landskab (herregårdens egne jorder) søgt inddraget i en fast komponeret arkitektonisk helhed.

Som forarbejde til anlægget af Kongevejen mellem Hørsholm og Helsingør i slutningen af 1700-tallet blev der foretaget en minutøs kortlægning af det landskab, som vejen skulle gå igennem. Her et udsnit af kortet med selve herregården Krogerup og dens tilhørende jorder, hvor man ser Frederik Rostgaards barokanlæg udfoldet i al sin pragt med flere kilometerlange sigtelinier fra den statelige herregårds nyopførte hovedbygning ud i terrænet, flankeret af alleer og snorlige trærækker, hvoraf flere formentlig i form af klippede lindetræer, således som vi stadigvæk kender det f.eks. fra Fredensborg Slotshave. Omkring selve gården er anlagt en geometrisk have i flere afdelinger med regelrette stier og busketter. Nord er til højre på kortet. *Original på Rigsarkivet.*

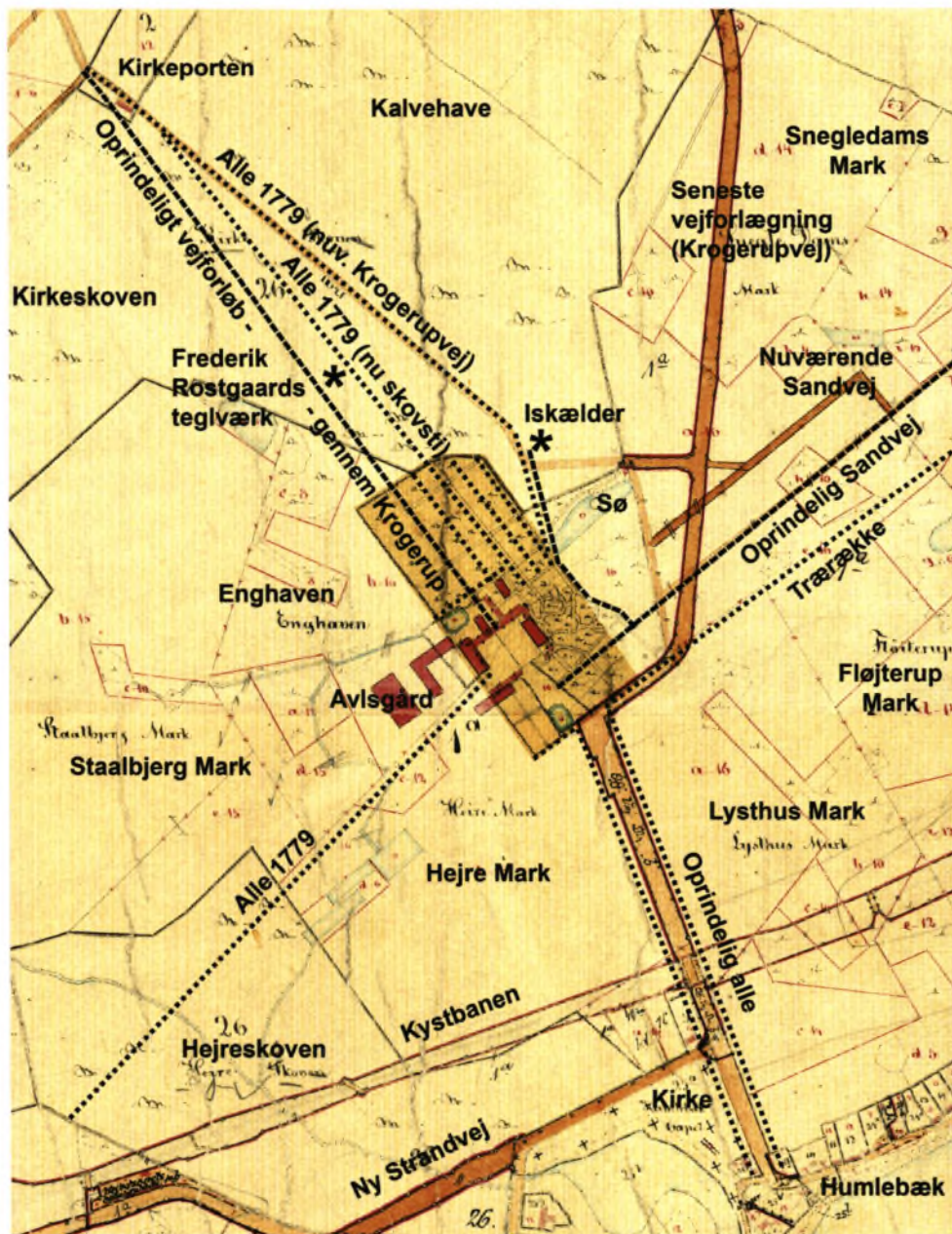
Hertil kommer, at kortet klart viser, hvorledes selve havearealet rundt om Krogerups hovedbygning (som godt nok først blev opført få år før kortets tilblivelse til erstatning for Rostgaard'ernes oprindelige bindingsværksbygninger), var indrettet som prydhave, strengt geometrisk opdelt i flere afdelinger med busketter og regelrette stianlæg.

Det ses også på 1779-kortet, at det gamle vejforløb tværs gennem gården nu var ændret, idet vejen var lagt i en mindre bue uden om gården og den oprindelige have. Vi ved da også fra Frederik Rostgaards egne optegnelser, at han udvidede den omgivende have både mod nord og mod vest. Sidenhen er der sket yderligere forøgelse af haven specielt nord og øst for hovedbygningen, også omfattende den lille dam, som i dag udgør et vigtigt karakterdannende element i hele haveanlæggets nordlige del.

Målebordsbladet 1857 – det første helt moderne kort over området omkring Krogerup. Kortet afslører, at de fleste af barokhavens overordnede elementer nu er væk: Flere af de oprindelige alleer og trærækker er helt forsvundet, samtidig med at gennemfartsvejen er blevet ført i en stor bue nord om herregårdens nu kraftigt udvidede have. Kun alleen fra gården til kysten er bibeholdt, men Strandvejen er nu ført i en stor bue ind i land, udenom den kanonbådshavn, som blev påbegyndt ved Humlebækkens udløb, men aldrig færdiggjort. Kort og Matrikelstyrelsen.

Oplysningerne fra de ældre kort er her lagt ind på et matrikelkort fra 1877, som bedre kan bruges ved sammenligning med forholdene i terrænet i dag. Det fremgår tydeligt, at allee og trærækker ved slutningen af 1700-tallet havde inddraget hele landskabet i rundt regnet en kilometers afstand under det centralt beliggende herregårdskompleks. Den oprindelige parks udstrækning er markeret, ligesom det fremgår, at landevejen i flere omgange er blevet ført udenom selve gården, hvorved det har været muligt at udvide parken ganske betragteligt mod nord. Bemærk placeringen af herregårdens iskælder og Frederik Rostgards teglværk.

I havens vestligste del viser kortet flere træækker markeret, som knytter an til det kilometerlange alleforløb tværs gennem den nuværende Kirkeskov. Det har været imponerende at stå i alleknækket på den nuværende Krogerupvej, hvor godsets iskælder er markeret på kortet, for herfra at overskue store dele af godsområdet gennem alleerne henholdsvis til Kirkeporten i vest og ned mod det glitrende Øresund i øst – med den på kortets tilblivelsestidspunkt nyopførte hovedbygning som en statelig kulisse i billedets højre side.

Nye ejere - og nye tider

1805 udarbejdes det første matrikelkort over Krogerup. Rostgaard'erne har nu afhændet godset og nye ejere er kommet til – velsagtens uden den samme familiemæssige veneration overfor 1700-tallets barokanlæg. Flere af alleforløbene synes hurtigt at være opgivet i årene derefter, og landevejen bliver nu ført i en endnu større bue udenom hele parkområdet, der ved samme lejlighed udvides kraftigt mod nord – til den nuværende udstrækning.

Endnu et matrikelkort, opmålt 1810, dokumenterer denne igangværende udvikling. Kun indkørselsalleen fra Strandvejen synes at blive opretholdt – og halvdelen af den gamle barokhaves geometriske opdeling afløses af slyngede stiforløb, grønne græsarealer og fremmedartede solitærtræer.

Og i årene omkring 1820 er det endegyldigt slut. Barokken er for længst gået helt af mode, og under herregårdens nye ejere (Brun'erne) omlægges næsten hele haven som nævnt i den mere moderne, engelsk-inspirerede romantiske stil med store, åbne græsarealer, slyngede stier m.v. Det er den haveplan, som også ses gengivet på et matrikelkort fra 1877 og som det nuværende haveanlæg omkring den nuværende højskole stadig afspejler i en slags svag afgang. Det er en helt anden have – og for øvrigt også en helt anden historie...

Efterfølgende kort synes at vise tendensen fortsat – også ud i det omgivende terræn. Træækker og alleer sløjfes som led i gennemførelsen af nye dyrkningsmetoder både i mark og skov. Kun den lille nordvestlige enklave af selve parken får lov at stå med sine afkortede linde- og kastaniealleer – men nu helt uden fortidens faste forankring ud i det omgivende landskab og reduceret til en ren reminiscens af det, de engang var en vigtig del af.

Teglværk og iskælder

Selv om Krogerups omgivelser i dag så langt fra præsenterer sig som det barokanlæg, det var engang, er det dog stadig muligt for det trænede øje at finde resterende elementer fra dengang. I den vestligste del af den nuværende park – arealet ud mod skoven – står stadig de gamle kæmpemæssige linde- og kastanietræer på række og geled, som direkte kan henføres til den oprindelige barokhaves alleer, anlagt af Frederik Rostgaard for godt 250 år siden. Og lidt længere mod vest – inde i selve Kirkeskoven – ses i skovbunden yderligere spor i form af voldinger, som formentlig er de sidste tilbageværende rester af det helt oprindelige vejforløb tværs gennem gården fra Hans Rostgaards tid.

Her i Kirkeskoven støder man også – midt inde i skoven, hvor en beskeden skovsti i dag markerer den oprindelige alles forløb – på resterne af Frederik Rostgaards tørvefyrede teglværk. Teglværket ved Krogerup var en af de ting, som Frederik Rostgaard siden roste sig af og ønskede at blive husket for. Ruinen fremtræder i dag som en stor, kuplet og overvokset høj, som de fleste forbigående nok antager for at være en oldtidshøj (vandretursfolderen betegner den da også som fortidsminde!). Her burde stå en informationstavle, som fortalte interesserede den nærmere sammenhæng...

Og i vejsvinget på Krogerupvej – i sig selv en rest af det gamle alleforløb - falder man næsten over en markant fordybning i terrænet op til vejen. 1779-kortet fortæller os imidlertid, at lige her – hvorfra man kunne overskue næsten hele godsområdet fra øst til vest og hvor der nu blot findes dette ca. 1 meter dybe hul i skovbunden – lå herregårdens oprindelige iskælder, opført 1725 af Frederik Rostgaard med kampestensmurede vægge og stråtag. Hver vinter blev der skåret store mængder is i den nærliggende, nu i udpræget romantisk stil rhododendron-omgivne dam til langtids-opbevaring i iskælderens. Herfra kunne der som oftest leveres brugbar is til herskabets behov til langt ind på sommeren. I en tid med truende global opvarmning og mildere vintre kan vi have svært ved at forestille os, at dette var muligt, men 1700-tallets vintre var ofte af en ganske anden og strengere art end dem, vi har kendt til i mange år. Iskælderens blev først nedrevet i 1940'erne.

Fra iskælderens (som måske i lighed med teglværksruinen ville afsløre nogle af sine hemmeligheder ved en udgravning) går turen nu tilbage over havens gamle bevarede

Fotoet viser nogle af de stadig eksisterende rester af 1700-tallets barokhave ved Krogerup. De store gamle lindetræer fra Frederik Rostgaards tid danner stadig en kort alle i den vestligste del af Krogerups park, hvor de i sin tid flankerede sigtelinien fra herregårdens hovedbygning henved en kilometer ud i terrænet mod vest. Denne del af parken er i dag vokset kraftigt til og ville nok have godt af en udtynding, som lod barokhavens sidste elementer komme bedre til deres ret. I forgrunden ses det gamle stendige, der markerer skellet mellem haven og Kirkeskoven.

Foto: Kresten Tommerup.

stendige og ind mellem de kæmpehøje lindetræer, der stadig opleves som allé med godsets hvide hovedbygning i baggrunden. Allétræerne er formentlig alle godt 250 år gamle og hvert eneste af dem bærer Frederik Rostgaards eget fingeraftryk. Der burde passes lidt bedre på dem, end det umiddelbart synes at være tilfældet – for det tager immervæk et kvart årtusinde at fremskaffe træer af tilsvarende statelighed og karakter.

Det rejser samtidig spørgsmålet, om det da ikke var umagen værd at søge i det mindste dele af Rostgaard'ernes barokanlæg genskabt i landskabet omkring Krogerups bygninger. Arealerne er for størsteparten til fuld rådighed (idet det er staten, der er ejer!), og meget kunne vel klares med nogle udhugninger i enkelte skovpartier (for at genskabe de tidligere sigtelinier) samt nye alléplantninger langs stort set i forvejen eksisterende sti- og vejforløb, som har overlevet fra barokanlæggets tid. For ret be-

Tæt op til sydenden af den lille dam i parkens nordlige del står dette ældgamle egetræ, som formentlig er det eneste element i hele parken, som også var her på Hans Rostgaards tid – men dengang placeret lidt udenfor den oprindelige haves område. Træet er ikke specielt højt, men dog virkelig anseligt med et stammeomfang på hen ved 5 m. Der er god grund til, at Petersen-Dans bronzeskulptur af Hans Rostgaard har fundet sin plads netop her.

Foto: Heidi Ølgaard

skedne midler kunne de overordnede elementer i den tidligere barokhave omkring Krogerup genskabes, uden at det ville medføre væsentlige gener for nogen. Det projekt kunne såmænd godt gå hen at blive en perle mere i det ambitiøse projekt ”Kongernes Nordsjælland”, hvori Skov- og Naturstyrelsen i forvejen er den store medspiller.

Skov- og Naturstyrelsen har udgivet en ganske udmærket vandreturs-folder om Krogerup (Vandreture i Statsskovene nr. 113), som kan være god at have med i marken, hvis man ønsker at udforske området lidt grundigere. Krogerups park og skovene omkring er offentligt tilgængelige. Eventuel parkering foregår med fordel ved den nuværende avlsgård.

Krogerups fæsteprotokol

Af Kresten Tommerup

Fæsteprotokollen fremstår – som den i dag indgår som en væsentlig bestanddel i Krogerups Godsarkiv på Landsarkivet i København – i en svær pergamentsindbinding med påsatte bindebånd og en tydelig påskrift på forsiden. Protokollen virker som helhed ret ubeskadiget trods det faktum, at der nu er gået ca. 250 år, siden den blev taget i brug sidst i 1700-tallet. Over teksten ses en nummerering, som formentlig stammer fra protokolopstillingerne på godskontoret.

Foto Kresten Tommerup

Krogerup var – som i øvrigt enhver af landets herregårde - ikke blot en samling bygninger, herskab og tjenestefolk. Det var også en regulær daglig arbejdsplads for en ganske stor del af den lokale befolkning, ligesom godset på mange måder fungerede som en selvstændig administrativ enhed i forhold til landets centrale myndigheder, bl.a. med sin egen skifteforvaltning. Og fra godskontoret administreredes udover herregårdens egne marker og skove også det omfattende bøndergods, de mange husmandssteder og enkelthuse, som alle hørte under godset og som hver især måtte yde deres aftalte afgifter og det fastsatte hoveri til Krogerups herskab.

Krogerup Gods gik på tværs af alle ældre administrative skel – og godset vendte langt mere mod nord end mod syd: Herregården og dens umiddelbare jorder (hovmarkerne) lå selv i Asminderød sogn i den sydligste del af godsets interesseområde, mens langt hovedparten af de jorder, der i øvrigt blev tillagt Hans Rostgaards Krogerup fra starten i 1672, befandt sig i det nord for liggende Tikøb sogn, respektive længere væk som det var tilfældet med de senere erhvervelser omkring Gilleleje, øerne Sejerø, Nekselø og Anholt. De fjerntliggende godsbesiddelser blev drevet ved hjælp af lokale fogeder, mens godskontoret på selve Krogerup tog sig af driften af de tæt på liggende besiddelser – landsbyerne Tibberup og Mørdrup, fiskerlejerne Humlebæk og Espergærde samt Fiskerboden i Snekkersten, enkeltgårdene Ratterup og Ørsholt samt en del mindre strøgods i Gurre, Lille Esbønderup, Asminderød og omkring Esbønderup (Haregabsgården).

For hele dette område er de bevarede arkivalier fra Krogerups Godsarkiv, som i dag findes på Landsarkivet for Sjælland, for lokalhistorikere en betydningsfuld kilde til oplysninger såvel om livet på herregården som sådan, men samtidig og ikke mindst om tilværelsen for de mennesker, der boede, levede og havde deres udkomme andre steder indenfor godsets område – i fiskerlejernes beskedne huse, på gårdene i landsbyerne eller på de nystartede udflyttede husmandssteder omkring år 1800. Specielt for tiden fra godsets oprettelse 1672 og frem til 1800-tallets begyndelse, hvor andre kilder også kommer til, er godsarkivet en uundværlig lokalhistorisk kilde.

Krogerups beskedne godsarkiv

Sammenlignet med andre af landets godsarkiver er Krogerups godsarkiv dog af ganske beskedent omfang. Det blev først etableret ved to afleveringer til Landsarkivet

for Sjælland, henholdsvis 1943 og 1948, dvs. i årene umiddelbart efter statens overtagelse af ejendommen efter Ida Tesdorps død 1939. I afleveringerne indgik også en del ældre kortmateriale. Omkring 1985 indgik en del yderligere materiale, som blev fundet på loftet af Krogerups hovedbygning af lokalhistorikeren Niels-Jørgen Pedersen. Dette materiale omfattede yderligere ældre fæstebreve og fæstebrevskopier, jordebøger etc.

Når Krogerups godsarkiv ikke er mere omfattende, kan dette have flere sammenhænge, herunder måske de gentagne ejerskifter på godset omkring år 1800. En anden forklaring kan være den hektiske situation under og umiddelbart efter besættelsen 1940-45, da den nye højskole stod for at skulle rykke ind på stedet. Den afdøde lokalhistoriker Christian Sørensen, Snekkersten, har således berettet, hvordan han som ganske ung umiddelbart efter befrielsen var med til at rydde op på Krogerup – inden højskolen var kommet i gang. Efter Christian Sørensens oplysninger blev arkivalier i læssevis kørt væk fra stedet – store dele formentlig blot med henblik på destruktion.

Blandt de vigtigste arkivalier fra godset er skifteprotokollerne, som er bevaret for hele godsperioden lige fra godsets oprettelse, omfattende tidsrummene 1673-1751 og 1751-1806. Som en lettelse ved benyttelsen af disse er der udarbejdet et sæt omfattende registre, men det er dog stadig sådan, at man må opsøge det enkelte skifte, hvis man ønsker andre oplysninger end blot navne og datoer. Registrerne dækker dog også årene helt frem til 1821, idet skifteprotokollen i perioden 1808-1821 blev brugt som registrerings- og dødsanmeldelsesprotokol for hele Kronborg Rytterdistrikts birk.

En anden vigtig enhed i godsarkivet er en intakt fæsteprotokol dækkende perioden fra 1764 og frem til slutningen af 1800-tallet. Fæsteprotokollen var en af de centrale myndigheder påbudt bog, hvori godsejeren skulle sørge for, at alle udstedte fæstebreve blev indført. Hensigten var bl.a. at sikre, at man i tvivlsspørgsmål altid kunne slå op og se, hvad der måtte være indgået af konkrete aftaler omkring det enkelte fæstemål. Udover selve fæstebogen, der i princippet burde være fuldstændig, men dog nok ikke er det, indeholder den pågældende arkivkasse på Landsarkivet også en del løse fæstebreve og kopier heraf, hvoraf hovedparten dog stammer fra godsets senere tid.

Fæsteprotokollens oplysninger dækker altså desværre ikke de første ca. 90 år af Kro-

gerup Gods' historie, men den omfatter til gengæld en ganske interessant periode i den lokale bebyggelses- og landbrugshistorie, nemlig årene umiddelbart før, under og efter gennemførelsen af landboreformerne, som naturligvis også her på egnen fik en gennemgribende betydning.

Udskrift af fæstebogen på vej

Til fæstebrevsprotokollen (og de løse papirer) har der imidlertid aldrig været udarbejdet egentlige registre som en praktisk indgang til materialet, således som det længe har været tilfældet for skifteprotokollerne. For år tilbage gik denne artikels forfatter derfor i gang med dette registreringsarbejde. Opgaven forvandlede sig dog hurtigt til noget langt mere omfattende, nemlig en egentlig udskrift af fæsteprotokollen fra A til Z – for herved at få tilvejebragt et praktisk brugbart materiale ikke mindst til lokalhistorisk brug. Arbejdet nærmer sig nu sin færdiggørelse, hvorfor der kan være god grund til at foretage en nærmere præsentation af fæstebogens materiale og de muligheder for en fremtidig anvendelse, en samlet udskrift af materialet rummer.

En af fordelene ved en samlet udskrift af Krogerups fæstebog vil naturligvis være, at materialet umiddelbart kan benyttes lokalt – på biblioteker og i lokalhistoriske foreninger – og uden nødvendige og gentagne besøg på Landsarkivet på Jagtvej i København. Hertil kommer så, at materialet også vil kunne benyttes af de mange, der har forståelige vanskeligheder ved at læse 1700-tallets gotiske håndskrift. Af egen erfaring kan jeg i den forbindelse absolut bekræfte, at ikke alle 1700-tallets skrivers håndskrift er lige let at tyde.

Inden vi går videre med selve fæsteprotokollen, kan det være på sin plads fastslå, hvad fæstebrevet egentlig er, nemlig den juridiske kontrakt mellem en godsejer og fæsteren (lejerer/brugeren), hvori vilkårene for den sidstnævntes anvendelse af bygning, jord og/eller driftsmidler er fastsat. Fæstebrevet rummer også oplysninger om evt. overtagelse af diverse aftægtsforpligtelser, om de årlige ydelser til godsejeren – herunder omfanget af hoveri, særlige vilkår og betingelser, påbud m.v. I fæstebrevet oplyses sædvanligvis navnet på den tidligere fæster og den eventuelle årsag til dette fæstes ophør (f.eks. død, svagelighed eller forsømmelse) samt eventuelle familiemæssige relationer mellem den gamle og den nye fæster (mor/far/søn). Endelig vil der ofte være mulighed for at finde oplysninger om eventuelle bygningers udformning, størrelse og stand.

Fæsteprotokollen opbevares i dag i en ganske gemen gråbrun arkivkasse, hvori protokollen udgør hovedindholdet. I kassen ligger endvidere en del løse papirer, men det er den omfangsrige protokol, der fanger øjet. ”FæsteProtocoll ved Kraagerop. Begyndt Anno 1764”, står der prentet på forsiden sammen med nogle talangivelser, hvoraf nogle er overstreget. Tallene må henvise til en protokolnummerering på det daværende godskontor, som vi i dag ikke har kendskab til.

Når der på forsiden anføres, at protokollen er påbegyndt 1764, er dette dog lidt af en tilsnigelse. På protokollens første side findes en indledningstekst med den daværende ejer af Krogerup Sophie Moltkes signatur, og heraf fremgår det klart, at protokollen først er taget i brug i januar 1777. Årstallet 1764 er dog alligevel korrekt, idet de første sider omfatter fæstebreve udstedt i årene 1764-1774 – formentlig et udtryk for, at der har ligget en del løse fæstebreve ”i omløb” på godskontoret, som først er blevet indført i protokollen efter overdragelsen af protokollen til ridefogeden 1777.

Det må i øvrigt formodes, at der oprindelig har eksisteret ældre og måske udskrevne fæsteprotokoller på godset, idet der allerede 1719 blev udstedt en kongelig forordning om, at godsejerne skulle føre sådanne protokoller bl.a. over udstedte fæstebreve, skifter og bøndernes afgifter. Der kendes dog fra Krogerup desværre ikke ældre fæstebrevsmateriale.

Fæsteprotokollens indhold

Selve fæsteprotokollen er at betragte som en kopibog, hvor godsadministrationen løbende har haft et samlet overblik over alle de udstedte fæstekontrakter (og senere også med tilføjede arvefæstebreve og div. skøder). Protokollen synes ifølge indledningsteksten at være helt intakt med samtlige 195 nummererede foliosider bevaret – dog således at der enkelte steder forekommer blanke (oversprungne sider). Den er forrest forsynet med et (nok senere tilføjet) alfabetisk register, der dog kun er sporadisk udfyldt.

Fæsteprotokollens første mange sider er blanke og uden nogen som helst form for nummerering. Protokollens øvrige sider/opslag er alle fra starten – som anført i protokollens indledningstekst – fra starten blevet nummereret i øverste højre hjørne på højresiderne, hvorimod venstresiderne (arkets bagside) ikke har nogen nummerering.

Den allerførste indførsel i fæstebogen (når bortses fra det siden tilføjede ufuldstændige register) er en "ibrugtagningserklæring", underskrevet af Sophie von Moltke, hvori hun pålægger den til enhver tid værende ridefoged stedse at føre fæstebogen "med Akkuratess". Indførslen er dateret 3. januar 1777.

Foto Kresten Tommerup

De første foliosider dækkende perioden 1764-1774 er som nævnt udfyldt ved afskrift af tidligere udstedte fæstebreve, således at den første indførsel i protokollen af aktuelt udstedte fæstebreve må være Hans Mogensens fæstebrev på et hus i Humlebæk fra marts 1779 (Folio 42). Foliosiderne 32-41 fremstår til gengæld helt blanke, og spørgsmålet er, om der ikke her mangler indføring af et i dag ukendt antal fæstebreve i protokollen for de mellemliggende år (1775-78). Også foliosiderne 16-27 er blanke, men her ses ikke noget større tidsmæssigt spring fra folio 16 (Sven Norborg - Ratterup 30.5. 1772) til folio 29 (Lars Jensen – Hus i Espergærde udat. 1772 / Lars Pedersen – Hus i Humlebæk 28.3. 1773).

Fra folio 43 synes protokollen ført løbende frem til folio 113, hvor indførslerne synes stoppet. Folio 114 har teksten ”Aar 1866”, og herefter er indførslerne atter påbegyndt på de efterfølgende sider helt frem til folio 139, som rummer den sidste indførsel. De resterende foliosider (140-193) er alle tomme. Allerbagerst findes en slutindførsel (folio 194) og på indbindingen nederst henholdsvis Sophie Moltkes oprindelige signatur og segl og amtmand J. Bruns segl (dateret 14. januar 1877). Disse segl har fastholdt de snore, som hele protokollen var ”gennemdraget” med - for at sikre, at ingen blade forsvandt fra protokollen (rester af snorene findes endnu, hæftet på de to laksegl).

På et senere tidspunkt – formentlig engang i midten af 1800-tallet - er der i protokollen foretaget margintilføjelser ved hver fæstebrevstekst, hvoraf navn, sted og ejendomstype fremgår. I enkelte tilfælde er de pågældende ejendommers matrikelnumre (iflg. matriklen 1844) også angivet. Dette er øjensynlig gjort for at lette brugen af protokollen som opslagsværk. Brugen af de nye matrikelnumre antyder, hvornår disse margintekster må være tilføjet.

Fæstebogen er i sin natur strengt kronologisk opbygget, men fra tid til anden brydes kronologien. Det sker bl.a. i forbindelse med generationsskifterne 1770 og 1795, tydeligst i det sidstnævnte tilfælde, hvor et fæstebrev udfærdiget i Sophie Moltkes navn i 1788 (folio 67) først indføres i fæstebogen umiddelbart efter at Frederik Anton Adam v.d. Maase ellers har overtaget ledelsen af godset i efteråret 1795. Om årsagen til denne så forsinkede indførsel af fæstebrevet fra 20. juni 1788 kan man kun gisne.

Adskillige af fæstebrevene henviser i øvrigt til en jordebog over godsets ejendomme, som vi desværre ikke har bevaret, men som formentlig ville have lettet gevaldigt ved lokaliseringen af de enkelte ejendomme, specielt de mange forskellige landgildehuse. Her forestår for kommende lokalhistorikere et omfattende arbejde med eksakt at få lokaliseret de mange ejendomme, der ikke er entydigt betegnet i fæstebrevene, men blot betegnet f.eks. som ”Hus i Humlebæk” eller ”1/2 gård i Tibberup”.

Det er værd at bemærke, at fæsteprotokollen stort set kun omfatter ejendomme indenfor det snævre godskompleks (Krogerups umiddelbare nærhed). Der findes ikke i fæsteprotokollen dokumenter vedrørende den øvrige del af godset – Anholt, Sejerø, Nekselø m.v., ligesom besiddelserne på Gilleleje-kanten som hovedregel må være administreret på anden vis (der findes kun et enkelt fæstebrev for Haregabsgården ved Gilleleje).

Endelig bemærkes også, at betegnelsen ”arvefæste” anvendes første gang i protokollen for Svend Noerups/Nordborgs fæste på Ratterup 1772 (”i arveligt fæste”). Ejendommen Ratterup er identisk med det nuværende Ørsholt nord for Gurre.

Ridefogeden Herman Lem

Af fæsteprotokollens indledningstekst – underskrevet af Sophie von Moltke - fremgår det, at det var den til enhver tid værende ridefoged på Krogerup, der pålagdes ansvaret for, at fæsteprotokollen hele tiden blev ført ajour efter reglerne. Vi er så heldige, at vi har kendskab til ganske mange af godsets ridefogeder gennem tiden, såvel som andet overordnet personale, herunder også skifteforvaltere, fuldmægtige, forvaltere og forpagtere.

Vi er samtidig så heldige at kende en del til den Krogerupridefoged, der som den første af Sophie Moltke i 1777 fik overdraget ansvaret for at holde fæsteprotokollen ajour ”med Accuratess”. Det drejer sig om Herman Lem, der var ud af almindelig bondeslægt, men som efter flere års virke som tjener hos herskabet på Krogerup steg i graderne og blev udnævnt til skifteforvalter/godsforvalter i 1761, en post som han bestred et tiår frem. I perioden 1775-1786 fungerede han som godsets skifteforvalter og ridefoged. Herman Lem må have udført sit hverv til herskabets fulde tilfredshed, for 1767 fik han lov til på arvefæstebasis at overtage ejendommen ”Søbækhuset”

(den tidligere Søbæk Vandmølle / Søbæk Mølle), beliggende ved den nuværende Stokholmsvej i Mørdrup/Espergærde – ”som Erkendtlighed for Flid, Troskab og Conduite”. ”Søbækhuset” var dog på det tidspunkt endnu ikke ledigt, men stadig fæstet af Niels Jensen, der på ejendommen bl.a. drev et mindre savskæreri. Først efter den gamle fæsters død i 1771 kunne Herman Lem flytte ind i ejendommen med sin hustru, Anna Dorothea Kølbøl (de var blevet gift samme år), konens yngre søster Dorothea Christine og de to kvinders gamle mor.

Det er således altovervejende sandsynligt, at de første års indførsler i fæsteprotokollen er foretaget med Herman Lems sirlige (og i øvrigt ganske læselige) håndskrift, medmindre ridefogeden da også har haft egen skriver til rådighed.

Kendskabet til Herman Lem som ridefoged på Krogerup skyldes nu ikke så meget hans hverv på Krogerup Gods som den omstændighed, at det var i hans hjem i ”Søbækhuset”, digteren Johs. Ewald blev indkvarteret under sin ufrivillige ”forvisning” til Espergærde i årene 1775-77. Også dette havde dog sin reelle baggrund hos herskabet på Krogerup, idet Ewalds velynder, Frederik Moltke, havde tætte familiemæssige relationer til Krogerup. Frederik von der Maase til Krogerup var gift med Frederik Moltkes søster Sophie (han var død året inden Ewalds ankomst til Espergærde og godset bestyreredes nu af enken) – og Frederik Moltkes sekretær hed Frederik Kølbøl og var en broder til Herman Lems hustru, Anna Dorothea. Vi har da også kendskab til, at Johs. Ewald har været en værdsat gæst hos herskabet på Krogerup ved adskillige festlige sammenkomster, og at han ved enkelte lejligheder endda skal have bidraget med lejlighedssange.

At forholdet mellem herskabet på Krogerup og Frederik Moltke ikke bare var af selskabelig karakter, men også gav sig rent praktiske udslag, dokumenterer fæstebogen desuden med oplysningen om, at Frederik Moltke 1798 fik arvefæste på den ene af gårdene i Mørdrup (udflyttergården ”Rolighed”), som i forlængelse heraf helt mod ”reglerne” fik matrikelnummer 1 ved den efterfølgende matrikulering af Mørdrup landsby (det adelige ejerskab gjorde gården til landsbyens ”fineste”!).

Hvad kan fæstebogen bruges til?

Oplysningerne i de mange fæstebreve dokumenterer dele af godsdriften på det lille

nordsjællandske gods' tilhørende jorder gennem beskrivelsen af de skiftende ejer- og fæsterforhold, ligesom de giver oplysninger om forholdet mellem herskabet (repræsenteret ved godsets foged) og de menige fæstere, vilkår omkring fæsteoverdragelse m.v. Fæstebogen er på den led at betragte som en vigtig kilde til den lokale historie – netop på det tidspunkt, hvor landboreformerne sætter ind med de første arvefæster, udskiftning af landsbyerne etc.

I forbindelse med fæstevilkårene, således som de opregnes i fæstebrevene, bemærker man specielt, hvor vigtig skovdriften (og den dertil hørende jagt) synes at have været for godset. Stort set hvert eneste fæstebrev indeholder et klart formuleret forbud mod, at fæsteren selv tog for sig i skoven, hvad enten det var til brænde eller gavntømmer – uden at godsets foged forinden havde foretaget den fornødne udvisning. Desuden bemærkes for fisker-husenes vedkommende i såvel Humlebæk som Espergærde fiskerlejer de gentagne forbud mod brug af fiskernes egne både til smugleri, formuleret som et direkte forbud mod ulovlig ind- og udførsel samt påbud om at holde båden forsvarligt aflåst, så den ikke af andre kunne benyttes i ulovligt øjemed. Smugleri må således have været et af både herskabet og myndighederne erkendt problem.

Fæsteprotokollen er også vigtig for forståelsen af en væsentlig del af den lokale bygnings-historie på et tidspunkt, hvor store dele af landets landbrug omorganiseres (landbo-reformerne). Ligeledes dokumenteres godsets/herskabets interesse i og løbende bestræbelser på at understøtte det beskedne lokale erhvervsliv, hvoraf dele jo også var på godsets hænder (fæstebreve vedr. udbygningen af Tibberup Mølle – og etableringen af Nykro ved Kongevejen vest for Mørdrup m.v.).

For enkelte ejendomme (Ratterup – Ørsholt) samt adskillige af gårdene og husene i såvel Tibberup som Mørdrup landsbyer er fæstebogens oplysninger samtidig værdifulde for forståelsen af personkontinuiteten på stedet. I den sammenhæng tjener fæstebogen også som et vigtigt supplement til de tidligere nævnte udførlige skifteprotokoller, og der hersker ingen tvivl om, at yderligere arbejde med skifteprotokoller og fæstebog vil kunne frembringe ny viden om den lokale ejendoms-historie. Endelig skal det nævnes, at også slægtshistorikere formentlig vil kunne udnytte det nu tilvejebragte materiale i deres fortsatte undersøgelser.

Ligeledes er fæstebogens oplysninger vigtige for en bedre forståelse af afviklingen af den lokalt af godset oprettede skole mellem Mørdrup og Tibberup (ejendommen ”Godthaab”). Skolen, der i øvrigt efter fæstebogens oplysninger synes først at være startet i en mindre ejendom i selve Tibberup landsby, blev nedlagt efter få års brug, idet dens funktion overtoges af det offentlige skolevæsen (rytterskolerne), men ejendommen blev herefter fastholdt som en del af godsets ejendom – nu blot som en udskilt landbrugsbedrift (der senere blev frasolgt - sammen med det øvrige bøndergods).

I øvrigt bemærkes det også, at en meget stor del af fæstebrevene viser en familiemæssig kontinuitet på de enkelte ejendomme (en søn efterfølger sædvanligvis faderen). Dette dokumenterer for så vidt, at en vis grad af arvefæste i praksis allerede var en realitet, inden de egentlige arvefæstebreve blev udstedt som led i de senere landboreformer – og at forholdet formentlig havde været sådan gennem generationer.

I ganske mange andre tilfælde dokumenterer fæstebrevene samtidig, at den nye fæster ofte giftede sig til fæstet, enten ved at ægte datteren i huset/gården eller den tidligere fæsters uforsørgede enke. Tilsvarende viser fæstebrevenes mange henvisninger til indgåede aftægtskontrakter og understregningen af deres overholdelse som en del af fæsteforholdets betingelser glimt af datidens helt lokale/decentrale socialforsorg, som åbenbart også blev betragtet som en del af godsets ansvar og anliggende.

Endelig er det værd at nævne, at de senere afsnit af fæsteprotokollen tydeligt viser den interesse, som op mod 1700-tallets slutning opstod blandt det velstående borgerskab i den nærliggende købstad Helsingør for at erhverve sig jord/ejendom ud fra en mere lystbetonet synsvinkel, enten på rene fæstevilkår eller (senere) som arvefæste/ejendom. Denne interesse for en mere lystbetonet ejendomserhvervelse (og velsagtens også kapitalanbringelse) kan vel i realiteten for Krogerups Gods’ vedkommende siges at kulminere med generalinde Pauline Sehesteds og senere storkøbmand Constantin Bruns overtagelse af hele godset fra Rostgaard von der Maase-familien i de allerførste år af 1800-tallet.

Bag i protokollen på bindets inderside ses disse to segl med tilhørende underskrifter, Sophie von Moltkes øverst, "Enke von der Maase", som hun præsenterer sig, samt amtmand P. Bruns fra 1877, et århundrede senere, da de sidste indførsler i fæste-protokollen fandt sted. Seglene har fastholdt de snore, som hele protokollen var "gennemdraget" med, således at sider hverken kunne fjernes eller tilføjes.

Foto Kresten Tommerup

Brun-slægten og dens tilknytning til Krogerup

Erik Thomsen

Når man bevæger sig rundt i Humlebæk, støder man på Oscar Bruns vej og Ida Tesdorpf's vej, og man behøver ikke stikke spaden dybt i historiens muld for at finde ud af, at der er tale om de sidste ejere af Krogerup, der på denne måde har sat sig hverdagsagtige spor i byen. Ejerskabet ophørte kort før 2. Verdenskrig, men man skal små 130 år tilbage for at finde starten på slægten Bruns tilknytning til Krogerup.

Krogerups tid som gods starter med Rostgaardslægten, og Frederik Anton Adam von der Maase (1773-1821) var den sidste ejer med direkte familiære bånd til denne slægt. Han ejede ikke blot et gods, men et stamhus, der var bygget op omkring godset Krogerup. I årene 1800-1807 solgte han imidlertid sine besiddelser undtagen øen Anholt, og det betød, at Krogerup i 1804 overgik til Pouline Sehested, født de Tengnagel (1738 – 1819), og det var fra hende ejerskabet af Krogerup overgik til slægten Brun.

Tiden efter den franske revolution i 1789 betød store forandringer i Europa, og i Danmark var mulighederne forandret efter Struenses fald, hvilket også betød øgede muligheder for nye grupper af borgere, da rigets fremmeste mænd ikke længere nødvendigvis blev rekrutteret fra adelen.

Blandt disse nye samfundsstøtter finder vi storkøbmanden Constantin Brun, der grundlagde "dynastiet" Brun på Krogerup. Ud over ejerne har der, som i andre betydende slægter, været sideskud, der også kan påkalde sig en berettiget opmærksomhed, hvorfor det følgende er en præsentation af først Brunslægten's ejere af Krogerup og derefter andre af slægtens personligheder.

Constantin Brun (1746-1836)

Han er født 27. november 1746 i Wismar, hvor han i drengeårene levede under relativt sparsomme forhold, som søn af en læge. Som ung mand gik turen til Lübeck, hvor han fik plads i et handelshus. Hans evner for handel medførte, at husets chef efter få års forløb etablerede ham sammen med sin søn i Skt. Petersborg, hvor Brun

den 16. oktober 1777 blev udnævnt til dansk konsul. Det var formentlig derfor, han kom i forretninger til København i 1781, og ved den lejlighed traf han præsten ved den tyske Sankt Petri Kirke, Balthasar Münter og dennes datter Friederike. Måske er hun en medvirkende årsag til, at han vender tilbage til København i vinteren 1782-83.

I marts 1783 blev Constantin Brun kgl. administrator ved den Vestindiske handel, og samme år fik han Friederikes ja. Den ”fattige” dreng fra Pommern var nu blevet en af det danske samfunds støtter og gode borgere.

Det skete samtidig med, at vi var kommet ind i Den Florissante Periode, som vi kalder perioden ca. 1778 – 1807, en også for Danmark blomstrende handelsperiode, hvor det under de europæiske krige lykkedes landet at bevare sin neutralitet og benytte konjunkturerne til at skabe en frodig handel med København som den vigtigste base.

For fremragende handelsmænd som Brun var chancerne for succes gode, og han synes også at have udnyttet dem fuldt ud. Derfor kunne han i denne periode grundlægge sin senere så store formue.

Det er denne mand, der i 1790 købte Sophienholm ude ved Bagsværd sø, hvor hustruen Friederike kunne holde sine saloner for tidens skønånder, og i 1820 blev hun også selv ejer af stedet.

Constantin Brun erhvervede endvidere Moltkes palæ i Bredgade efter enkedronning Juliane Marie i 1796, en bygning der i dag huser Håndværkerforeningen. Disse steder anskaffede Brun til boliger og andre formål for familien, mens den senere anskaffelse af Krogerup i 1810 kan være et køb med henblik på videregivelse til næste generation.

Han havde dog tidligere været ejer af landbrug, idet han står opført som ejer af Falkenstein og Antvorskov ved Slagelse i årene 1799-1806, og i denne periode gør han sig bemærket i landbruget. Han indkaldte tre schweizerfamilier til tilberedning af schweizerost; og i en beretning til Landhusholdningsselskabet godtgør han, at det med tidens smørpriser betalte sig dobbelt så godt at producere oste. Endvidere indførte han tærse- og hakkelsemaskiner, forbedrede sine husmænds kår, anlagde chausseer osv.

Constantin Brun står imidlertid kun som ejer af Krogerup i nogle måneder i løbet af 1810, idet det går videre til den endnu ugifte søn Carl Frederik Balthasar Brun inden årets udgang. Det endelige skøde er dog først underskrevet af Constantin Brun den 12. juli 1813. Der går måske nogle få år inden Carl Brun flytter til Krogerup, hvilket bl.a. fremgår af, at hans førstefødte, Petrus, er født i København i 1813.

Carl Brun (1784-1869)

Carl Frederik Balthasar Brun var født 20. april 1784 og ejede Krogerup til sin død den 14. november 1869. Han blev i 1812 gift med Frederikke Margrethe, der var datter af handelsmanden Caspar Peter Bügel, der stammede fra Hamborg. Men inden da havde Carl, som så mange af samtidens bedrestillede unge været på en rejse til Italien, en rejse han tiltrådte den 23. november 1808. 1840-41 var han i øvrigt atter på rejse til Rom.

Det var som nævnt relativt kort tid efter købet, Constantin Brun overdrog Krogerup til sin søn, der var en dygtig landmand, og han opbyggede en stor husdyrbesætning. Også de nære omgivelser blev der tid til at beskæftige sig med, idet parken i hans tid blev omlagt i engelsk stil som en "romantisk have", og han forhøjede i 1837, året efter faderens død den 19. februar 1836, hovedbygningen til to etager med valmtag.

Ud over landbruget og parken viste Carl Brun også interesse for andre af godsets aktiviteter, idet den nuværende Gamle Humlebæk Kro er resterne af den "nye" kro, han lod opføre for enden af Krogerup Alle i 1841, og som afløste den gamle kro, der lå nede i fiskerlejet.

Der skete i denne periode en udvikling i området, der øgede behovet for en kirke, og hofjægermester Carl Brun skænkede en grund til såvel kirken som kirkegården. I første omgang blev det dog kun til et kapel under det gamle sogn, Asminderød, men det var alligevel en begivenhed, der medførte kongelig opmærksomhed, idet grundstenen blev lagt af Kong Christian IX den 13. juni 1868, og allerede søndag den 20. december samme år blev det, vi i dag kender som Humlebæk Kirke indviet.

Carl Brun blev belønnet for sin virksomhed med titler som hofjægermester og kammerherre samt Kommandør af Dannebrog, og sammen med sin Frederikke bragte han slægten videre gennem sine fire sønner, Alexander Brun, C.A.A.F.J. Brun, P.E.C. Brun og den ældste Petrus Friderich Constantin Brun.

Petrus Friderich Constantin Brun (1813-1888)

Petrus Friderich Constantin Brun, kaldet Fritz, var født i København den 13. marts 1813, og han overtog Krogerup i 1869 og ejede det til sin død 6. juli 1888. Han var således en lidt ældre herre, da godset tilfaldt ham, men en stor del af livet var han beskæftiget med en anden karriere, og det var da først efter sin pensionering, han flyttede til Humlebæk, hvor han så blev boende til sin død.

Denne tegning viser Krogerups hovedbygning i en etage med mansardetage. Bag på tegningen har Alexander Brun skrevet: *"Det eneste billede af Kraagerup, som det så ud i min ungdom"* tegningen er fra ca. 1835

Da den aktive erhvervskarriere således gennemleves forud for tiden på Krogerup er det naturligt at opholde sig lidt ved denne del af Fritz Bruns liv frem til ejerskabet og senere bosættelsen på Krogerup.

I 1830 blev han privat dimitteret til Københavns Universitet, hvorfra han i 1836 blev juridisk kandidat, og i 1838 finder man ham som ulønnet volontør i Rentekammeret. I hastig rækkefølge kan nævnes, at han i 1840 var kammerjunker, 1841 lønnet volontør i Rentekammeret, og både i 1842 og 1843 var han konstitueret som amtmand i Thisted Amt. Han blev 1846 auskultant i Rentekammeret, var i den følgende tid atter flere gange konstitueret som amtmand, og blev 1849 ekspeditionssekretær i Domænekontoret, for samme år at blive konstitueret og året efter, i 1850, fast ansat som amtmand over Præstø Amt. Embedet som amtmand i Præstø Amt bestyrede han angiveligt med nidkærhed og dygtighed, indtil han 1885 gik på pension.

Samtidig med amtmandsembedet havde han - man fristes næsten til at sige naturligvis - en række tillidshverv. I en lang årrække var han medlem af direktionen for Sindssygeanstalten på Oringe, og fra 1861-64 var han medlem af Folketinget for

Præstø Amts 4. kreds. Gennem karrierens 35 år fik han flere udmærkelser: I 1866 blev han kammerherre, 1874 Kommandør af Dannebrog-ordenens 2. grad og 1885 Kommandør af 1. grad.

Den 30. juni 1841 var han blevet gift med Vilhelmine Frølich, der var en søster til tegneren og maleren Lorens Frølich. Hun var født den 23. april 1817, som datter af grosserer Jacob Frølich og Vilhelmine f. Tutein. Hun døde den 29. december 1852, hvorefter han blev gift anden gang den 17. maj 1854 med Regitze Sophie Vind, der var født den 7. juli 1825, som datter af kammerherre Christian Andreas Vind til Sanderumgård og Bækkeskov. Hun døde den 16. december 1901 på Krogerup og kom således til at være i moderens sted for Oscar, der er født den 6. januar 1851 på Lindersvold i den nuværende Fakse kommune.

Det var året efter udnævnelsen til amtmand i Præstø amt. Lindersvold var på den tid, hvor amtmand Brun boede her, en del af godserne under Gavnø. Det var erhvervet af Otto Thott i 1737, hvorefter godserne i et par hundrede år hørte sammen. Først i 1921 ophørte fællesskabet, da Lindersvold blev udstykket til husmandsbrug. Lindersvolds hovedbygning er i øvrigt at finde på julemærket fra 1934, da det på dette tidspunkt var julemærkehjem.

Petrus Friderich Constantin Brun overtog 1869/70 som nævnt Krogerup gods, hvor han tog ophold efter sin pensionering i 1885, og hvor han døde den 6. juli 1888. Han beskrives som en sjældent dannet personlighed med alsidige interesser.

Oscar Brun (1851-1921)

Oscar Brun, der var født den 6. januar 1851 på Lindersvold, var søn af Fritz Brun og Vilhelmine Brun, f. Frølich, og han overtog ejerskabet af Krogerup da faderen døde 1888. Han blev gift den 3. juli 1874 i Idestrup Kirke med Ida Charlotte Sophie Tesdorpf, der var født den 27. okt. 1851 på Orupgård i Idestrup på Falster som datter af Edward Tesdorpf.

Det er imidlertid først i 1916 Oscar Brun og Ida Tesdorpf flytter ind på Krogerup, og han har således en "karriere" andetsteds forinden, og kun ganske lidt af dette har sit udgangspunkt på Krogerup. Han engagerer sig også i, hvad der sker i nærheden af Krogerup, og ønsker tilsyneladende at sætte sit præg på udviklingen i området. Det er måske et udslag af disse ønsker, der fører til at han forærede et stykke jord, hvorpå man i 1897 kunne anlægge Humlebæk Station i passende, men dog bekvem afstand fra Krogerup.

Listen over Oscar Bruns tillidshverv og beskæftigelser er lang og temmelig alsidig. Han var medlem af Landstinget 1892-1902. Han var desuden medlem af Maribo Amtsråd, af Maribo Stiftsmuseums bestyrelse, medlem af administrationen for Ringsted Kloster og Det Bøgelske Fideikommis. Han var formand for værgerådet i Nebbelund Sogn og Sædinge Sogn, og medlem af tilsynsrådet i Landbygningernes Brandforsikring, samt medlem af bestyrelsen for Foreningen for landøkonomisk Fjerkræavl.

Måske man kan ane det lollandske landbrugs specielle forhold med sæsonarbejde i forbindelse med roekampagnerne i Oscar Bruns medlemskab af Landsudvalget for Anvendelse af udenlandske Landarbejdere. Problemet har åbenbart været behandlet i flere sammenhænge, og ved behandlingen af finansloven i 1908 stillede Stauning krav om ulykkesforsikring til land- og skovarbejdere og beskæftigede sig med den store indførsel af polsk arbejdskraft til det store landbrug.

Oscar Brun foran Krogerups
hovedbygning

"Gudbevares, lad dem, der vil se Danmark og søge Arbejde her, komme ind, lige såvel som Danskere har godt af at rejse ud og lære udenlandske Forhold at kende. Men der bør sikkert lovgives mod den hensynsløse Indførsel, mod den Brutalitæt, der ofte vises mod de udenlandske Arbejdere, mod den daarlige Behandling, de faar, og navnlig mod det Punkt, som angaar deres Kontraktforhold, mod dette at store Skarer af polske og russiske Arbejdere bliver indført, bundne af Kontrakter, som er skrevne i deres Hjemland, hvor de ikke har den mindste Anelse om, hvilke Forhold de gik ind til i Danmark"

Oscar Brun var som så mange andre i slægten hædret som Ridder af Dannebrog. Da Oscar Brun døde i 1921, videreførte hans enke Ida Brun godset i de næste 18 år, og dette gør det påkrævet at tegne et lille billede af hende som den sidste af ejerne i slægten under hendes fødenavn Ida Tesdorpf.

Ida Tesdorpf (1851-1939)

Ida Charlotte Tesdorpf er født på Orupgaard på Falster 27. oktober 1851, og er således jævnaldrende med sin senere mand.

Familien Tesdorpf erhvervede godset Orupgaard i 1840. Idas far, Edward Tesdorpf, der var født 1817 i Hamborg, hvor faderen var købmand, købte det, og han blev gennem sin virksomhed en meget kendt og anerkendt landmand, også ud over landets grænser. Unge landmænd fra hele landet søgte hertil for at lære, og en af dem var Oscar Brun.

Edward Tesdorpf foranstaltede gennemgribende dræning, indførte engelsk malcerace, brugte møget til at gøde markerne, sten blev fjernet og markerne merglet, og det hævdede udbyttet fra 5 fold i 1840 til 21 fold i 1890.

I 1871 købte han Sædingegård ved Rødby på Lolland. Dette gods var allerede i 1859 kommet i slægten Tesdorpf's eje, så handelen skete inden for familien. Etatsråd Edvard Tesdorpf, udvidede straks jordtilliggendet betydelig og ligesom på Orupgaard, gjorde han Sædingegård til et mønster landbrug.

Den nuværende anelige hovedbygning blev opført 1881. Der er tale om en 2 etagers bygning af røde mursten med en hovedfløj og to korte sidefløje, og hovedindgangen har form som et lille tårn.

Ved Edvard Tesdorpf's død 1889 arvede sønnen Frederik Tesdorpf Orupgaard, mens datteren Ida Tesdorpf fik overdraget Sædingegård, som hun ejede sammen med Oscar Brun indtil de i 1916 solgte godset til Godsejer J. Nymann, der øgede gårdens areal ved at købe 163 hektar af det udtørrede Rødby fjord.

Ida Tesdorpf flyttede permanent til Krogerup efter salget af Sædingegård, og efter Oscar Bruns død i 1921 drev hun som nævnt godset videre. Der er næppe tvivl om, at der var tale om en respekteret godsejer, der også interesserede sig for sine ”undersåtter” og deres gøren og laden. Om hun også har haft fuld dækning for følgende citat fra hendes sidste tid på Krogerup får stå hen i det uvisse: *”Mine Fiskere stemmer altid Konservativt”*.

Med hendes død i 1939 ophører slægten Bruns ejerskab af Krogerup, for udbruddet af 2. Verdenskrig gjorde det tilsyneladende umuligt at videreføre godset i slægtens eje.

Derfor blev der et mellem spil på nogle få år, da boet efter Ida Tesdorpf stod som ejere inden en radikal ændring skabte helt nye tider for Krogerup. Det er derfor med hende Krogerup dør som traditionelt gods for at overgå til Statens Jordlovsudvalg.

Ud over rækken af ejere består slægten som nævnt også af andre betydende personer, hvoraf præsenteres et lille udpluk i det følgende.

Det første postkort fra Krogerup.
Fra omkring 1910, hvor den sidste fløj af Rostgaards bygning endnu eksisterer.

Friederike Brun (1765-1835)

Sophie Christiane Friederike Münter blev født 3. 6. 1765 i Sachsen, men et par uger før Frederikes fødsel havde hendes far modtaget kaldelse til København som anden præst ved Skt. Petri Kirke, og datterens rejseliv begyndte således i hendes spædeste barndom. 10 uger gammel kom hun til København.

Friederike Brun var ikke alene hustru til en af de rigeste mænd i Danmark i tiden omkring statsbankerotten i 1813. Hun var også en enestående berejst internationalist og skrev moderne lyrik på tysk. Hendes familie var tysk, hendes liv blev knyttet til Danmark, men hun elskede Middelhavslændene. Der følte hun sig egentlig hjemme.

Friederike Brun var særlig kendt for sine litterære saloner, hvor hun samlede guldalderens førende kunstnere.

"Der var næsten ingen Mand eller Kvinde paa den Tid af nogen Berømtbed i Danmark, Tyskland, Schweiz og Italien, som hun ikke kiendte, ikke havde staaet i venskabelig Forbindelse med, hvis Væsen hun med Phantasie og Forstand ikke, mere eller mindre, havde opfattet og kunde give Træk og Billeder af" skrev Adam Oehlenschläger.

Blandt de europæiske berømtbeder kan nævnes Goethe, Schiller, A.W. Schlegel, Herder og forfatterinden Madame de Staël i Schweiz, med hvem Frederike Brun sluttede et nært venskab. De Staëls europæiske, litterære salon må uden tvivl ses som et af forbillederne for den, Frederike Brun skabte på Sophienholm.

Ud over lyrikken udgav Frederike Brun nogle rejseskildringer, der var frugten af et rigt rejseliv, som hun, med sin mands stærke kapital i ryggen, førte rundt om i Europa i tidsrummet 1789-1810, specielt i Schweiz og Italien.

Ida Brun (1792-1857)

Adelaide Caroline Johanne Brun, kaldet Ida, var født 20. 9. 1792 på Sophienholm og døde i Wien den 23. 11. 1857. Hun var i sin tid berømt for sin meget påskønnede sangstemme, og hun blev fra sin tidlige ungdom kendt for sine store evner til at optræde med sang og dans. Især hendes såkaldte attituder blev beundret af datidens intellektuelle og kunstnere, som fx Goethe, A.W. Schlegel, Madame de Staël og navnlig også Bertel Thorvaldsen, der portrætterede *Ida Brun* i en buste, der i dag befinder sig på Thorvaldsens Museum.

Det var også Ida Brun, der under sin dans laurbærkronede Thorvaldsen ved en fest, der blev afholdt i 1803 for at fejre afstøbningen af *Jason med det gyldne skind* i gips, og den begejstring værket havde fået i det romerske kunstliv.

Ida Brun fik af moderen Frederikke Brun en meget omfattende, æstetisk opdragelse, så hun kunne blive et ideal af kvindelig skønhed, ynde, ånd og talent, og fik de bedste lærere i sprog, musik, sang, dans og tegning.

Hun blev 1816 gift med den østrigske gesandt i Danmark, greve Louis Philippe de Bombelles.

Alexander Brun (1814-1893)

Alexander Brun var søn af Carl Brun og født den 13. april 1814, og han fik angiveligt sit navn som udtryk for familiens glæde over den russiske kejser Alexanders indtog i Paris som Napoleons overvinder. Sin første ungdom tilbragte han på Krogerup.

Han studerede skovbruget i 1831 - 37, dels på Sjælland dels i Eisenach, hvor han tog eksamen med udmærkelse, og efter ligeledes at have bestået dansk forsteksamen i 1837, gjorde han i nogle år tjeneste ved Statsskovvæsenet, men gennemgik så et kursus i agerbrug under Thaer ved akademiet i Möglin i Pommern, og købte i 1847 herregården Palstrup, som han dog skilte sig af med i 1854.

I krigsårene 1848-50 deltog han først som frivillig riffelskytte ved 3. Jægerkorps og udmærkede sig ved Fredericia, hvilket blev hædret med Dannebrogordenens sølvkors. Han deltog endvidere som officer i Slaget ved Isted, hvor han blev såret.

I 1854 flyttede han efter fredslutningen til den lille ejendom, som han havde erhvervet og indrettet ved Humlebæk ikke langt fra sit barndomshjem og kaldte det Louisiana. Hovedbygningen var på dette tidspunkt tre år gammel. Alexander Brun forhøjede det i 1871 til sin nuværende højde. Bygningen til venstre for Louisianas hovedbygning er bygget mellem 1810 og 1820 som bolig til havnefogeden ved Humlebæk Havn.

På Louisiana blev biavl og dyrkning af frugttræer hans hovedbeskæftigelse. Interessen for biavl blev dyrket intenst, og han arbejdede ihærdigt på indførelsen og udbredelsen af rationelle fremgangsmåder ved biavl i Danmark - både ved eget eksempel, gennem foredrag og udstillinger og ved skrifter, hvoraf hans hovedværk *Vejledning i Biavl* i 1884 udkom i en forøget, 2. udgave. Han var præsident for Foreningen for Nordens Bivener, indtil han i 1884 af helbredshensyn opgav denne stilling.

Hofjægermesteren var også en dygtig frugtavlser, og i sin ret anselige have med tilhørende planteskole havde Brun samlet og prøvet en stor mængde forskellige frugtsorter, og han podede sig frem til nye pæresorter. Mange af disse fik dels gennem

salg, dels som gaver, en vid udbredelse; med særlig forkærlighed arbejdede han på gennem udsæd af udvalgte pærekerner at tiltrække nye sorter, der kunne forene eg-nethed for Danmarks klimaforhold med fin smag og andre gode egenskaber.

Disse bestræbelser var ikke uden held, hvilket bl.a. kommer til udtryk ved, at der er en pæresort, der bærer hans navn, hvilket man kan forvisse sig om ved selvsyn i Pometet. Hans forfattervirksomhed som pomolog indskrænkede sig til meddelelser i tidsskrifter og dagblade.

I skødet til ejendommen var i øvrigt indføjet den klausul, at alle til enhver tid skulle kunne hente podekviste til de af hofjærgermesteren opelskede pæresorter.

Parken omkring Louisiana er også skabt af Alexander Brun, der her plantede træer fra alle verdensdele. I denne forbindelse kan nævnes, at han har rejst meget og været i berøring med store personligheder, således Napoleon 3. og Pave Pius 9., han var tre gange på rejse i Algier og hjemførte en større fiskesamling som gave til Zoologisk Museum.

Brun blev 1851 udnævnt til jærgermester og 1875 til hofjærgermester. Han var gift tre gange - alle tre gange med kvinder ved navn Louise, han døde den 18. november 1893.

Eske Brun (1904 – 1987)

Eske Brun var oldebarn efter Carl Brun, og hans fader var en fætter til Oscar Brun på Krogerup.

Han blev født i Aalborg, hvor faderen var amtmænd, hvilket betød en bolig på Ålborghus. Hans far, Charles Brun, der i øvrigt også var finansminister i 1908-09, døde, da Eske var 15 år, og familien flyttede til Ordrup nord for København. Han tog juraeksamen fra Københavns universitet i 1929.

I 1932, i en alder af 28 år, blev han afløser for landsfogeden i Nordgrønland og forblev embedsmand med tilknytning til Grønland frem til 1964.

I 1939 fik han fastansættelse som landsfoged. Da 2. Verdenskrig begyndte, blev forbindelsen til København tabt. Eske Brun og hans kollega Aksel Svane gjorde der-efter brug af en lov fra 1925 vedr. Grønlands styrelse og tog sagen i egen hånd. De oprettede forsyningslinier fra USA og Canada ved hjælp af den danske ambassadør i Washington, Henrik Kauffmann. En af dennes nærmeste medarbejdere var i øvrigt Eskes fætter, Carl Brun (1897-1958).

Fra 1941 og krigen ud opholdt Aksel Svane sig i USA for at lede forsyningen, og

Eske Brun blev derfor også landsfoged i Sydgrønland, kaldet enlandsfoged. Administrationen blev centraliseret i Godthåb / Nuuk, og Eske Brun var i realiteten eneherster i denne periode.

Det lykkedes, bl.a. ved USA's mellemkomst, at beholde Grønland på danske hænder; og det lykkedes at forhindre Tyskland i at få etableret en brugbar meteorologi- og meldetjeneste i området omkring Daneborg. Eske Brun etablerede slædepatruljer under ledelse af Ib Poulsen, der i starten af 40-erne, patruljerede og lokaliserede tyske vejrstationer, og senere foranledigede deres ødelæggelse. I 1943 omkom der såvel en dansker - Eli Knudsen - som en tysker - løjtnant Zacker - under de træfninger, hvor danskerne på fortræffelig vis forhindrede tyskernes faste tilstedeværelse og dermed vejrdato i at nå frem til aksemagterne.

Belært af erfaringer fra krigens tid, ønskede man ikke at fremprovokere episoder, der kunne give anstød til nogen sider, så man oprettede vejrstationer og pejlestationer i perioden frem til 1950.

Oprettelsen af disse blev holdt i det skjulte, ligesom de første spæde skridt til SIRIUS blev gjort med megen lav profil. I 1952 oprettedes officielt Slædepatruljen RESOLUT med hovedkvarter i Daneborg.

Imidlertid eksisterede der en canadisk vejrstation RESOLUTE BAY, så for at undgå misforståelser, omdøbtes patruljen i 1953 til Slædepatruljen SIRIUS - efter den klareste stjerne i stjernetegnet Store Hund.

Efter krigen vendte Eske Brun tilbage til Danmark, hvor han i 1947 blev udnævnt til vicedirektør i Grønlands Styrelse. Brun var en drivende kraft i moderniseringen af det grønlandske samfund efter 2. Verdenskrig, og i januar 1949 efterfulgte han Knud Oldendow som departementschef.

Eske Brun arbejdede som højtstående embedsmand, indtil han valgte at tage sin pension i 1964 efter nogle tvister vedrørende ligeværdighed mellem danskere og grønlandere. Han kunne således ikke få tilslutning til fjernelse af lønforskellen i Grønland mellem danske og grønlandske tjenestemænd.

Som man kan se, er stillingen som amtmand og godsejer kombineret i den periode Fritz ejede Krogerup, og det er mange andre i slægten, der ud over landbruget optræder i statens tjeneste som ansatte i administrationen af amter o.l. samt i diplomatiet. Et besøg på familiegravstedet afslører endvidere flere læger, og man behøver ikke se længe på gravstenene for at forvise sig om, at der er tale om en gruppe betyd-

ningsfulde borgere, der helt op i vor tid har været bærende medlemmer i det danske samfund.

Her skal blot nævnes et par stykker som:

Constantin Brun (1818-1903) Han var født på Krogerup og uddannet landmand. I perioden 1855-70 ejede han Borupgaard ved Snekkersten. Brun var tillige uddannet herregårdsskytte og deltog som delingsfører i Treårskrigen 1848-50. Constantin Brun var meget engageret i politik. Han startede med at blive medlem af Tikøb Sogneforstanderskab i perioden 1859-68, hvor han tilmed blev formand det første år. I perioden 1865-71 var han medlem af Frederiksborg Amtsråd og i perioden 1866-69 også medlem af Folketinget. Constantin Brun havde flere tillidshverv, bl.a. som kasserer for Sogneforstanderskabet og som formand for Frederiksborg Amts Landboforening 1866-68.

Charles Brun, der var født 1866 var søn af kammerherre, generalmajor C.A.A.J.F. Brun og Ella f. Bluhme.

Han blev student (Lyceum) 1883; cand. jur. 1888; Assistent i Finansministeriet 1890; auditor og amtsfuldmægtig i Aalborg 1895; stiftamtmand i Aalborg 1905-1908 og fra 1909; finansminister i ministeriet Neergaard 1908-1909.

Han var gift med Rigmor, og sammen havde de børnene Eske og Rigmor. Eske er omtalt andet steds og Rigmor blev gift med Forsikringsdirektør Herman Zobel.

Constantin Brun var en bror til ovennævnte Charles og født 1860.

Han var student (Herlufsholm) 1878; cand. jur. 1883; sekondløjtnant i Gardehusarerne 1885; assistent i Indenrigsministeriet; legationssekretær i Berlin 1887, i Paris 1891; gesandt i Washington 1895-1908; i London fra 1908.

Slægtens spor

Oscar Bruns Vej og Ida Tesdorpfvej er naturligvis relaterende til Brun på Krogerup, men også andre vejnavne i området trækker tråde til denne families ejertid på Krogerup: Frederikkevej, Amalievej og Louisevej.

Ikke blot gennem vejnavnene har familien sat sine spor. Den første store slægt Rostgaard satte sine mindesten; men også Brunslægten har sat en sten i diget, der fører op

Denne sten er sat i diget i 1912. Året hvor det var 100 år siden Brun slægten fik skøde på gården. Indskriften markerer der fire ejere i perioden.

Foto Heidi Ølgaard

til hovedbygningen. På denne sten står årstallene 1812 og 1912 og årstal for overtagelse af de fire ejere fra Brun slægten: Constantin, Carl, Friederich (Petrus) og Oscar. På Humlebæk kirkegård finder man sporene først og fremmest i form af den store familiegrav, hvor mange af slægtens medlemmer har fundet deres sidste hvilested, og det gælder såvel ejere af Krogerup som andre af slægtens medlemmer. Man kan her møde adskillige vidnesbyrd om betydningsfulde borgere, der tro mod slægten har valgt at blive stedt til hvile her blandt slægtens tidligere medlemmer; og at det stadig sker, kan man forvisse sig om, når man konstaterer, at det sidste navn er fra 2011.

Slægten Brun's gravplads på Humlebæk kirkegård.

Foto Heidi Ølgaard

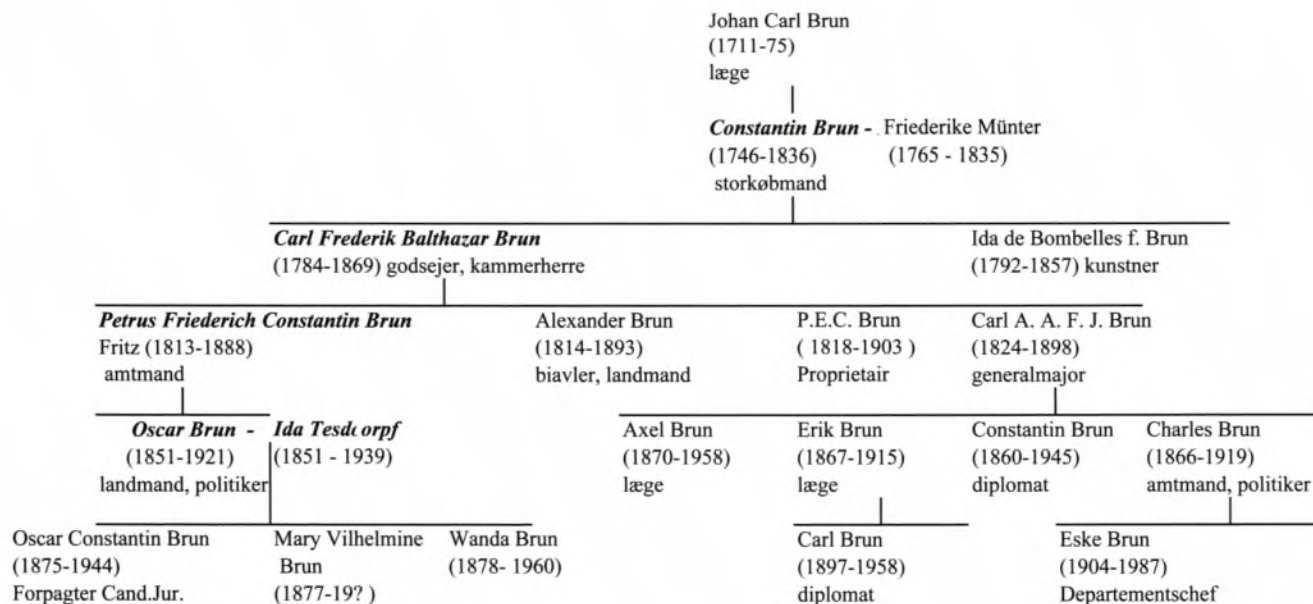
Noter:

Dansk Biografisk Leksikon.

Kraks Blå bog 1910

Wikipedia, den frie encyklopædi

Diverse slægtstavler m.m. på nettet.

Brudstykker af Krogerup avlsgårds historie.

Ved Niels-Jørgen Pedersen

Landbruget ved Krogerup har efter samtidige beretninger altid ligget godsets ejere stærkt på sinde, selv om det vides, at det skiftende herskab i længere perioder har været bosat andre steder. Hvordan gårdens bygninger har været placeret og anvendt, samt hvordan livet på gården har udfoldet sig, gives der kun ret spredte indblik i.

I sin beskrivelse i *"Hans Rostgaards Liv Og Levned"* giver Laurids de Thura Krogerups daværende ejer følgende skudsmål: *"Hans Rostgaard er flittig og omhyggelig i at forbedre Kraagerops bygning, og frede paa gaardens have, skov og marker."* Ved Hans Rostgaards død 1684 bestod gårdens jord af tre vange, den søndre, *Heide-vang* (Hejrevang), strakte sig ned imod Laveskov; nordvest for gården, op imod Tibberup, lå *Wester-vang*, og den østre *Fløyterup-vang* lå ud mod kysten og nord på.

Det ses af samtidige skrifter, at også Frederik Rostgaard tog sig af gårdens drift, medens han bestred sine hverv ved rigets administration. Som da han under forbudet mod udførsel af korn i 1714 fik tilladelse til at udføre 600 tønder byg til Flensborg, men han skulle skaffe attest for, at sæden kun blev anvendt til øl og brændevin.

Først da han boede fast på Krogerup, kunne han mere direkte interessere sig for livet på gården og få indflydelse på bedriften. Bevarede regnskabsbøger og fortegelser giver indblik i den daglige drift på gården. Han holdt regnskab med udbyttet af enge og sædemarker, hvor mange læs tørv der blev gravet, og hvor meget tegl der blev brændt.

Ved hovedbygningens store ombygning i 1837 under Carl Brun fortælles det, at han havde opbygget en stor husdyrbesætning på 12 heste, 40 køer, 500 får og 20 svin. Om sin erfaring med fåreavl skrev Carl Brun i 1827 en bog om fårenes pleje og om uldens kvalitet. Bogen blev bilagt en kasse med 26 uldprøver. Jorden blev opgjort til 360 tønder land ager og eng, 100 tønder land fredskov foruden en del strandbred og en tørvemose i Kelleris skov. På flere af markerne fandtes mergel, og gårdens sandblandede jorder var med så stort held blevet merglet, at afgrøder og indtægt var blevet fordoblet. Avlsgården bestod da af fire stråtækte længer.

Man skal helt frem til 1880, før der gives en indgående beskrivelse af gårdens bygninger, kreaturbesætning samt markernes drift. Fra den 1. november 1880 til 31.

Kortet viser Krogerups jorder, som de har været dyrket de sidste 200 år.

Kortet er tegnet 1810, men her er det blevet rensat for forstyrrende målsætninger, målelinier og udregninger. Krogerups tre vange formodes at have bestået af følgende marker.

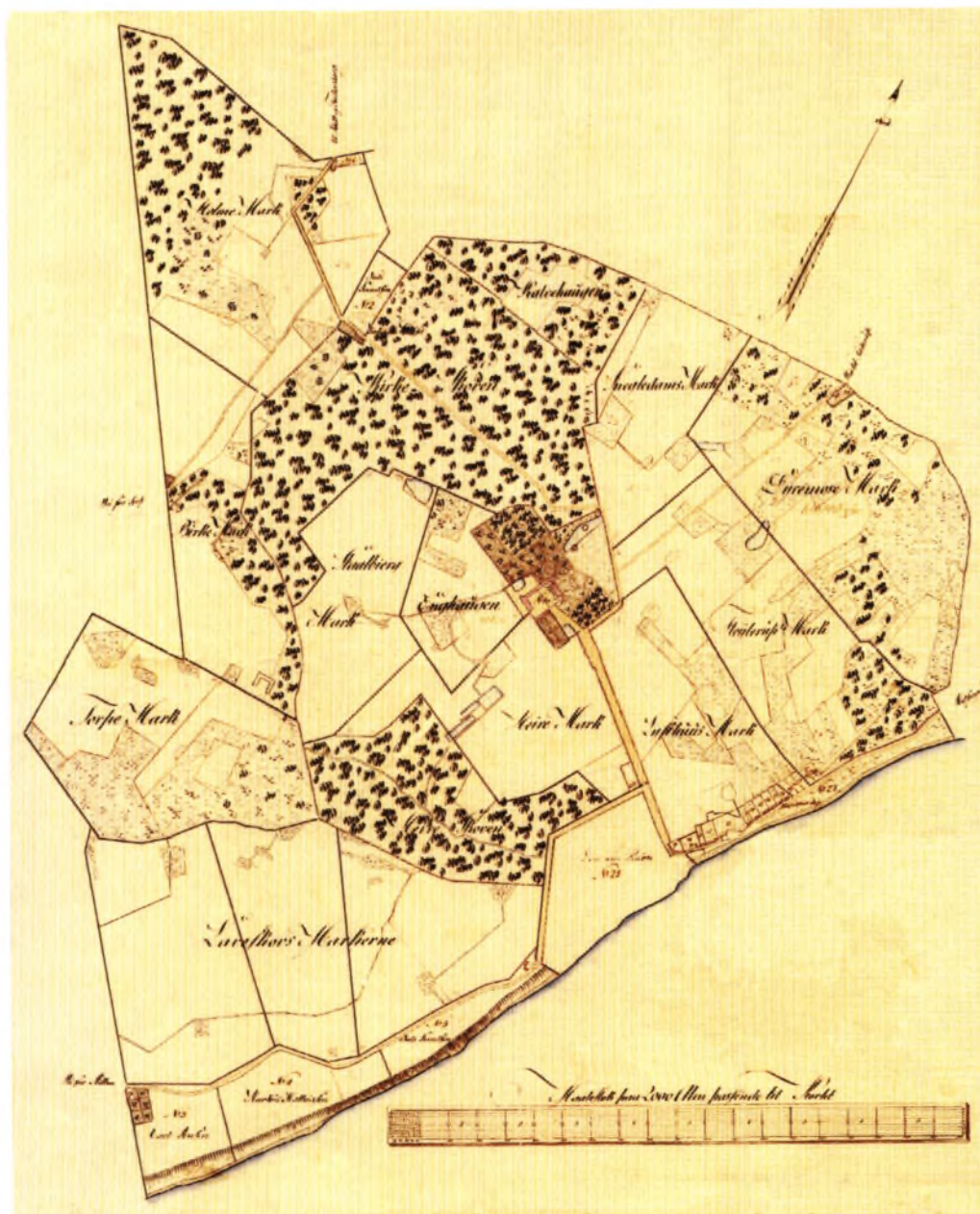
Fløjterup vang: Lysthus mark, Fløjterup mark, Snegledam mark og Dyremose mark.

Vester vang: Staalbjerg mark, Torpe mark, Birke mark og Holme mark.

Hejre vang: Hejre mark og Laveskov markerne.

Det omtalte Skomager kobbel kan være identisk med Birke mark, som ikke er omtalt i teksten.

Kort og matrikelstyrelsen bearbejdet af NJP

oktober 1881 havde avlsgården en landvæsenselev I. R. Bonnevie, fra hans hånd har vi en meget detaljeret arbejdsjournal over gårdens drift i den pågældende periode. I en indbunden protokol har han skrevet sine oplevelser på gården gennem det pågældende år. Først gør han rede for gårdens areal, der på det tidspunkt er på ca. 310 tønder land, som i afgifts hartkorn er sat til 33 td. Der efter følger navnene på gårdens 11 marker. Navne, som for de flestes vedkommende har været kendt op til i dag: *Lillevang, Babylonemark, Lysthusmark, Stålbjerg, Holmemark, Torpenmark, Skomagerkøbet, Laveskovsmark, Dyremarken, Snegledamsmark og Enghaven.*

Herefter følger en beskrivelse af kvægbesætningens størrelse: Hestestalden rummer ikke mindre end 16 arbejdsheste, to køreheste og en plag på 3½ år. I kostalden forefindes 3 tyre, 80 køer og kælvende kvier, samt 24 kvier og kalve. Svinestalden har to orner og 6 søer, og der er 20 fedesvin, 9 ungsvin og 23 smågrise. Fårestalden har en vædder, 7 får og 4 lam. Om kobesætningen berettes det, at de alle er af Angeleraecen. En del af kvæget må her regnes mere til kødkvæg end til malkekvæg, skønt der er mange gode malkekøer, og der ville blive flere, hvis der blev fodret med rodfrugter i forening med kraftfoder. De fuldt malkende køer får kraftfoder af ca. 9-10 pd. En blanding af hvedeklid, risaffald, rugskrå, havreskrå samt rapskager, hvilket må betragtes som et udmærket foder, men desuagtet malker de for lidt i forhold til, hvad der kunne opnås ved tilskud af rodfrugter.

Der gives en meget indgående beskrivelse af, hvordan gården var indrettet, selvom det efter beskrivelsen er vanskeligt at forestille sig det samlede gårdkompleks i forhold til de nuværende avlsbygninger. Kun forpagterboligen fra 1868 er endnu eksisterende af de bygninger, der bliver beskrevet.

Årets gang på gården er levende beskrevet, først gennem en daglig arbejdsjournal og siden gennem en grundig beretning om behandlingen af de 11 marker året igennem. Derimod har dyreholdet åbenbart ikke haft hans største interesse, det er han i forhold til den øvrige beskrivelse gået lettere hen over, der bliver dog plads til nogle enkelte bemærkninger. Bonneviens beskrivelse er her rettet ind efter vore dages retskrivning, hvor det ikke skønnes at have virket meningsforstyrrende.

Bonnevies beskrivelse:

Bygningerne:

Hovedgården Krogerup, forpagtet af forpagter N. Schou, beliggende 1 mil syd for Helsingør, består af mere eller mindre gode bygninger såsom, en temmelig anseelig hovedbygning, som dog ikke benyttes af ejeren selv, kammerherre og amtmand Brun fra Præstø, men som er lejet af en hofjægmesterinde enkefru Beck, som beboer den hver sommer. Dernæst er der forpagterboligen, som blev bygget i året 1868, og hvori det nyanlagte og meget velindrettede mejeri ligger i forpagterboligens nordre ende. Mejeriet er et udmærket ismejeri. Om sommeren kærnes for det meste sødt smør, og ost laves hele året, de såkaldte *murstensoste*. Derefter hestestaldslængen, som også blev opført i Året 1868, men kun af bindingsværk og er derfor mindre holdbar. I bygningens østre ende, findes en lille hestestald med karle og selekammer, som bliver afbenyttet af hofjægmesterinde Beck. I bygningens vestre ende findes en kalvestald med plads til ca. 28 kalve.

Umiddelbart op til kalvestalden, støder kostalden, det er en meget mådelig, gammel længe af bindingsværk, og som er bygget i vinkel med hestestalden, den er indrettet på den gamle vis med to rækker køer på langs ned igennem; i længens nordlige ende findes et ostekammer og et hønsehus. Loftet på disse to længer bliver benyttet til hø og halm.

Derefter er der svinehuset, som er en bygning for sig selv, den er også meget gammel med betongulv og træskillerum. I svinehusets østre ende findes en vallebeholder med pumpe; hvor til vallen ledes gennem et rør under jorden fra mejeriet. Her i denne vinkel, som er dannet af kostalden og svinehuset mod syd, ligger møddingen, som er brolagt og omgivet af en mur, som er muret af kampesten og cement, og er ca. 2 Alen høj. I en ret vinkel fra kostaldens vestre side, ligger en stor lade og en meget rummelig hjelm, i hvis vestre ende er indrettet et maskinrum og en vognport, hvor forpagterens køretøjer have deres plads, her ovenpå er et lille loft som benyttes til småt inventar som kotojer og hestetøjer, seler osv.

Laden som jo er bygget for en del år tilbage, er ikke så bekvemt indrettet, som de nyere bygninger, den er inddelt i en lang lo fra ende til ende, ved den nordre side af længen. Den øvrige del er fordelt i flere gulv, som det her kaldes, og i den vestre ende står tærskemaskinen, hvorimod den østre ende er muret fra og benyttes til vognport af herskabet. Her uden for hænger en mindre metalklokke, hvorpå der bliver ringet til de forskellige madtider.

Sammenbygget med laden i en ret vinkel mod nord er en mindre, lang bygning, hvori der er kastelo, hvor sæden kastes og renses og bæres derfra op på magasinnet, som er oven på forpagterboligens loft, samt hugge hus, matrialehus, tørve- og brændehus og fårehus, og endelig i bygningens nordlige ende bor landinspektør og godsforvalter Thygesen i en meget rummelig beboelseslejlighed, den forhenværende forpagterbolig.

På tværs mellem hjelmen og hestestalden ligger atter en bygning, som bruges til vognport for alle arbejdsvognene, og på hvis loft der opbevares kraftfoder. Ved at denne bygning ligger her dannes en forgård og en baggård, midt i forgården står der et duehus på en stolpe, og ved indkørslen står et ishus, tæt ved mejeriet, hvor der kan rummes meget is.

Et stykke syd for gården, ved Hejreskoven hvor stakkepladsen er, står der en mindre hjelm som forpagteren lod bygge i året 1879.

Forrettet Arbejde.

Under denne overskrift har Bonnevie i sin arbejdsjournal, dag for dag gjort rede for, hvad gårdens folk var beskæftiget med i det år, han var på avlsgården. Her er som eksempel udtaget nogle brudstykker fra journalen:

Arbejdsugen fra 8. til 13. November. Mandag: Pløjet Grønjord og kørt Tang hjem. En Vogn til Mølle med 10 Tdr. Korn. Tirsdag: Pløjet Grønjord i Lillevang samt kørt 8 Læs Tang hjem. Slagtet en So, skåret en Orne. Onsdag: 4 Vogne på Stationen (Kvistgaard) efter Risaffald samt pløjet Grønjord i Lillevang og kørt Tang hjem samt tærsket Hvede. Torsdag: Pløjet færdig i Lillevang samt pløjet Stubjord i Skomagerkøbet, kørt 4 Læs Tang. Fredag: Tærsket Hvede samt pløjet i Skomagerkøbet og kørt Roer ind. Lørdag: Tærsket Hvede samt pløjet færdigt i Skomagerkøbet og kastet Hvede.

Under "anmærkninger" ses det, at en daglejer i 8 dage i juli havde gravet 509 favne drænrende i *Babylonemark* på akkord til 3 øre pr. favn, i alt 15 kr. og 27 øre. Hestene, der alle har menneskenavne, får jævnlige skiftet sko, og Mary (en hest) blev skudt den 12. august på grund af et brækket ben. Den 16. maj fik alle køerne brændt nummer og mærket. Den 18. maj blev der slået 18 rotter ihjel og en so kørt til Nivaagaard for at løbe med orne. Den 27. juli fik de ny tærskemaskine til 530 kroner. Den 5. oktober gav en prøvemalkning 764 pund mælk af 56 køer, og de begyndte at malke køerne på stald morgen og aften. Under kartoffelhøsten var der beskæftiget 8 daglejere med koner, ligeså under ærte høsten. Den 12. oktober blev der pløjet i *Lillevang* med 8 plove.

Markernes behandling og drift:

Til hovedgården Krogerup, hører et areal af, ca. 310 tdr. land. agerjord og ca. 100 tdr. land. skov, foruden fiskerlejet Humlebæk, med 14 huse og stadepladser ud til Sundet, desforuden flere andre huse, som til dels er lejet og fæstet ud. Det er den gamle opmåling; men siden er der planeret og opdyrket en del vandhuller og lider, så der bliver ca. 470 tdr. land i det hele. Gården bliver drevet i 10 skifter, der alle beskrives.

Skifte Nr. 1. Lillevang:

Her igennem løber en hovedgrøft hvortil alle vandleddningerne fra marken støder, har en meget flad overflade jordsmundet er til dels leret, dog er det på sine steder grus og rød sand. Der høstes grønjords havre, som dog ikke fyldte meget, på grund af den sildige såning. Såningen skete den 12.-14. maj og der blev sået 10 skp. pr. tdr. land. Inden såningen blev furen brækket, med en tand på langs af danskharven, derefter en på langs af svenskharven, og en på tværs af danskharven, og så sået på langs, og dækket til af et par store svenskharver, så atter 1 tand på tværs af danskharven, og endelig ringtromlet, hvorefter marken havde fået sin behandling. Udsæd 38 tdr. 6 Skp.

Skiftet Nr. 2. Babylonemark:

Som var brakmark, grænser umiddelbart ned til Humlebæk ved Øresund, her ligger en lille skov, med anlæg i; som kaldes Babyloneskoven. Babylonemark har en temmelig bølget overflade, en del af marken nærmest Babyloneskoven er meget ufrugtbar jord, mest bestående af grus, hvorfor også det stykke jord har ligget i græs i 5 år i stedet for 3 år, da græsmarkerne her på gården ligger i 3 år. Babylonemark har gennemgået 4 pløjninger, hvilket jo er den almindelige behandling. Første pløjning fik den i løbet af efteråret 1880 og foråret 1881 med 4 á 5 tommer i dybden. Hvorefter den fik en udmærket gennemharvning, såvel af dansk- som af svenskharve, og det hjalp så meget desto bedre på grund af den stærke tørke, så rødder og ukrudt rigtigt blev raslet igennem, så blev hele marken tromlet af slettetromlen. Derefter blev hele marken gødet med staldgødning, 529 læs altså 17½ læs. pr. tdr. land. Den anden pløjning fik marken, så den 9. juni til den 22. i samme måned, den blev denne gang pløjet 6 tommer i dybde og alle grundstenene brækket op. Pløjningen besværliggjordes noget denne gang, på grund af nye anlagte agre, som derfor havde til følge, at man kom på skråt af de gamle furer, som var temmelig helfurede. Der kørtes hen ved 100

læs sten af, som blev lagt dels ved Sundet og i Babyloneskov, samt på en runddel ved Tipperupvejen.

Efter pløjningen blev den så igen harvet af et par gange af danskharven, og denne gang kun af svenskharven i de værste lavninger. Pløjningen 4. gang og til rug påbegyndtes d. 8. august og afsluttedes den 16. august. Et år som i år synes jeg nu det er for tidligt at pløje, thi når jorden skal ligge så længe inden den bliver sået, er den meget udsat for at blive fast, og den skal da have meget mere behandling, som kunne spares, og ukrudt får jo mere magt. Inden pløjningen blev der sået 6.000 pd. melkalk på 3 tdr. land. Marken blev tilsået d. 24. september, 1 tdr. rug pr. tdr. land, dog blev ca. 2 tdr. land. ikke sået da der stod vand på grund af for små rør i den lange regnperiode. Inden såningen blev marken harvet på tværs, 1 tand, dels af svenskharven og dels af danskharven, derefter sået, og atter harvet af sæddækkeren på langs, danskharven på tværs og endelig bredharven på langs. Et lille hjørne, som var meget knoldet, blev ringtromlet, og marken var da tilsået og tilharvet. Udsæd 28 Td. Rug.

Skiftet Nr. 3. Lysthusmark:

Denne mark bliver gennemskåret af vejen fra stationen (Kvistgaard Station) til Humlebæk, hvorfra gårdens indkørsel løber. Ved at vejen gennemskærer *Lysthusmark*, deles den i to lige store dele, hvoraf jorden er mere eller mindre god, på den nordre side af landevejen høstede rug, her er en del af marken nærmest Humlebæk meget mager jord, da underlaget er sand og grus. Rugen her fyldte kun lidet, hvorimod den nærmere gården var rigtig god, den blev af denne mark godt indhøstet. *Lysthusmark* på den sydlige side af landevejen, som strækker sig ned til *Hejreskovens* nordlige kant, er god muldjord, her høstede hvede (skværhalet hvede), som kun var meget tynd på grund af den hårde vinter, og hveden har på de fleste gårde været mislykket. Hveden blev indhøstet i mådelig tilstand. Dette skifte blev pløjet nu i efteråret og pløjet 6 å 7 tommer dybt. Der findes 3 brønde på forskellige steder i marken, hvortil vandledninger fra marken fører.

Skifte Nr. 4. Staalbjergmark:

Er lidt bakket med temmelig stærk lerjord. Her var byg i hele marken, som var godt udviklet såvel i kærnen som i strået, der kunde nok have stået mere, men der blev kun sået 7½ skp. pr. tdr. land, og i den tørre forsommer gik der noget bort på lerjorden, så det havde været heldigt, om der ikke var blevet sparet så meget på såsæden. Denne

mark blev høstet på det højeste modenhedstrin, hvilket jo giver maltbyg, men den blev mere eller mindre godt indhøstet på grund af den megen regn, og den lå efter min mening for længe på skåren. Inden såningen i foråret, blev marken harvet på langs af svenskharven, derefter på tværs med samme harve, derefter sået på langs $7\frac{1}{2}$ skp. pr. tdr. land, dækket af sæddækkeren, 2 harver efter en maskine, harvet efter på tværs af bredharven og derefter ringtromlet. Nu skal hele marken først gødes inden pløjningen, men vi er forhindret i at køre gødning i dette stadige regnvejr, da jorden er for blød til at køre paa.

Skifte Nr. 5. Holmemark:

Er en temmelig flad mark, hvorfor den er let at drive, det er god leret jord, dog findes der en holm, som er meget dårlig jord, den kaldes *Pæreholmen*, og består af grus og rød sand, en del af marken blev gødet og pløjet i efteråret 1880, den største del blev først gødet i løbet af vinteren og fik pr. tdr. land ca. 22 læs. *Pæreholmen* som var pløjet om efteråret, blev gødet med kunstig gødning ca. 400 Pd pr. tdr. land. Marken blev så pløjet i løbet af april måned, og pløjet 6 tommer dybt. I maj måned blev den behandlet til såning. Den blev tilsået med de forskellige sædrester i løbet af samme måned. 5 tdr. land. af den blev sået med ærter 15 skp. pr. tdr. land. 4 tdr. land med kartofler dels *Jydepotter* og dels sildige *amerikanske* kartofler. de andre 22 tdr. land blev tilsået med *Vikkehavre* 10 skp. pr. tdr. land, som skulde være til grøntfoder. Vikkehavren blev så aftøjret, og en del som blev for groft, blev høstet som hø, 10 læs. Denne grønfoderstub blev så straks pløjet om, 3 tommer dybt, og efter nogen tids forløb danskharvet med tre tænder, derefter pløjet til rug 6-7 tommer, derefter harvet 1 tand på langs og en på tværs af sæddækkeren, og blev da sået med rug 8 skp. pr. tdr. land, i alt 20 tdr. 3 skp. som blev harvet ned på benævnte måde. Ærterne blev indhøstet 1. oktober, da de ikke var modne før. Kartoflerne, som gav jævnt godt, blev optagne sidst i september, men en stor del af Jydepotterne vare fordærvede. Kartoffel og ærtetubben blev pløjet straks efter høsten 6 tommer dybt. Marken var temmelig fri for grundsten, og jævnt gode vandledninger, som løb ud i en hovedgrøft, som løb tværs gennem marken.

Skiftet Nr. 6. Torpenmark:

Er et af de mest bakkede skifter på gården. Det er temmelig god sandmuldet jord, dog sine steder er den leret. I denne mark høstedes rug og byg. Rugen var kun kort

i strået og meget tynd, men blev godt indhøstet. Byggen stod rigtig godt og dejlig kærne, men fik megen regn, da det stod i hob og tabte derfor kuløren. Byggen blev sået d. 26. april og var det første vi såede. Inden såningen blev marken harvet en tand på langs og en på tværs, hvorefter såningen fandt sted, $7\frac{1}{2}$ skp. pr. tdr. land, som blev harvet ned af sæddækkeren på langs, derefter danskharven på tværs og bredharven på langs og så ringtromlet. Pløjningen i efteråret var 6 tommer dybt, og der fandtes mange grundsten. Et stykke af bygmarken fik inden såningen et lille drys af fiskeguano og fosforsur surkalk sammenblandet, dog kunde der ikke ses videre forskel på sæden.

Nr. 7. Skomagerkoblet:

Dette skifte har en meget flad overflade, men er ellers rigtig god jord, størstedelen er leret og med lerbund, men der findes dog en flade, som består af tørvemuldet jord, som ikke er meget frugtbar. Denne mark blev lagt ud til græshavre. Og udlægsmarken skal forpagteren gøde for 30 kr. kunstgødning pr. tdr. land.

I foråret blev sået 400 pd. pr. tønde land af fiskeguano blandet med fosforsur surkalk, og da harvet en gang over med danskharven, derefter på langs og tværs med svenskharven, og da sået som blev modharvet på føromtalte måde. Derefter blev de forskellige græsarter sået, som bestod af rødkløver, hvidkløver, rajgræs, alsikke, og timote, som så blev ringtromlet og dermed var marken færdig. Havren stod jævnt godt, der blev sået 10 skp. pr. tdr. land, men den fik megen regn og blev derfor mere eller mindre godt indhøstet. Udsæd 40 tdr.

Nr. 8. Laveskovsmarken:

Denne mark er første års græsmark, og da det er rigtig god leret jord, så stod græsset kraftigt og godt til hø, men da det fik megen regn i kikkene tabte det betydeligt i kvalitet. Marken er ikke meget bakket og har gode vandledninger.

Nr. 9. Dyremarken:

Er en del bakket og der er ikke videre gode vandledninger i denne mark. Der er 2. års græs og jorden er mere eller mindre god, da den flere steder har grusunderlag, en del af marken blev høstet som hø og det blev indhøstet meget heldigt, der var kløveren ikke så fremtrædende som i Skomagerkoblet.

Nr. 10. Snegledamsmark:

I denne mark er der 3. års græsmark, og den brugtes kun til græsning. Det er jævn god jord, men noget bakket, og vandedningerne er ikke af bedste beskaffenhed.

Her slutter landvæsenselevens beretning fra Krogerup.

I teksten forekommer en del ord og udtryk som nok kan give forståelsesvanskeligheder. Der søges her at redegøre for betydningen af en del af disse ord og begreber.

Hjelmen var et løst tag på fire stolper, hvorunder der kunne stakkes nyhøstet korn eller hø og halm beskyttet mod vind og vejret.

Ishuset: var vigtigt for mejeriet. Om vinteren, når vandingen og havedammen var frosset til, skar man store isblokke ud og pakkede dem tæt inde i ishuset, så kunne isen til nedkøling af mælk holde sig til langt hen på sommeren, deraf også navnet *ismejeri* som Krogerups mejeri ofte bliver betegnet.

Lider: er lavtliggende områder på markerne, der er vandlidende. Fugtige områder, hvor dyrkning som oftest ikke er muligt. De kunne enten drænes eller få påfyldt jord andre steder fra.

Danskharven: er et gammelt dansk landbrugsredskab, anvendt til at findele jordens øverste lag. Den var forholdsvis stor i to dele, der blev samlet på midten over en jernstang. Harven var fremstillet af træ og havde korte spidse tænder af jern, den blev fastgjort til trækket i det ene hjørne.

Svenskharven: var mindre af omfang, men tungere og havde lange krumme tænder af jern. Den blev kendt her i landet omkring 1840 og vandt hurtigt stor udbredelse. Den blev i markarbejdet som oftest brugt efter danskharven, fordi den gik dybere. Svenskharven blev ligeledes anvendt som sæddækker.

Helfuret mark: har dybe plovfurer, der kan være vanskelige af få jævnet ud.

1. tand.: Når der harves en tand, for det meste med danskharven, er harven kun en gang gennem hele marken, som oftest diagonalt på det foregående arbejde. Der kan harves både 2 og 3 tænder.

Skværhalet hvede: *Kendes ikke umiddelbart, men er sandsynligvis en blandt de mange hvedesorter.*

På skåren: Byggen lå for længe på stubmarken efter at være blevet skåret.

Aftøjret: Vikkehavren blev aftøjret. Marken blev afgrævet af dyr i tøj.

Kokke: at samle hø i små bunker. Ordet har vistnok kun været brugt i Nordsjælland.

Anglerkvæget: stammer fra halvøen *Angel* i Sønderjylland og regnes for en selvstændig race. Holger Drachmann skrev om en mand, at han var ligeså krølnakket som en Angler tyr.

Murstens-ostene: fra Krogerups mejeri havde nok mere fået navn efter deres form end af konsistensen.

Efter denne meget grundige beskrivelse af arbejdet på avlsgården kunne det have været godt at vide hvor stort folkeholdet samtidig var på gården. Ifølge Folketællingslisten fra februar 1880 boede der den gang 19 navngivne personer på gården. Hos forpagter Niels Enevold Schou var de fire personer, forældre og to børn. Mejeristen og mælkekusken boede ikke på gården, men en meyerske og en undermeyerske. Så var der fem ugifte tyende piger, hvoraf de to var svenske, der var også fem ugifte tyende mænd. Til sidst nævnes tre landvæsenselever.

Forpagter Schou har direkte under sig haft flere folk til at bestyre de forskellige bedrifter; en forkarl til markarbejdet, en fodermester til at tage sig af besætningen, en bestyrer på mejeriet, en hegnsmand til at forestå arbejdet i skoven og en gartner ved den omfattende nyttehave. Disse folk har sandsynligvis haft deres bolig i nogle af godsets huse ude omkring. Det vides ikke, om forpagterfruen stod for køkkenet, eller om der var en af tyendet, der tog sig af folkenes forplejning. Ud over, hvad der her er nævnt, blev der tilkaldt daglejere i fornødent omfang; i høsttiden og når der skulle tages kartofler op, var der også bud efter daglejernes koner. Til hjælp i skoven har hegnsmanden haft sine udvalgte folk i dagleje.

Krogerup havde allerede på dette tidspunkt en meget stor nyttehave med salg af afgrøder til omegnens husholdninger. Haven blev drevet af en gartner, der boede i *Damhuset*. Gartneren må have haft flere folk til at hjælpe sig, måske daglejere når årstiden krævede det. Arbejdet i Krogerups have og park blev i mange år forestået af gartner Carl Jensen, der senere slog sig ned som anlægsgartner i Humlebæk, han blev den sidste uddannede gartner på godset.

En gammel gartnerkone Marie Larsen begyndte i Krogerups urtehave den 15. juli 1879. Det blev sagt om hende, at hun var en sjælden flittig og stræbsom kone. I 1926 havde hun så arbejdet i haven i 45 år og blev nævnt i avisen. "*Trods sin høje alder udretter hun endnu sit daglige arbejde*". Et af hendes daglige gøremål var på en kærre at bringe grønsager ud til de faste kunder langs Gl. Strandvej.

Gamle Marie Larsen på
varetur med kærren.

Krogerups Avlsgård har siden gennemgået mange forandringer. Alle de gamle avlsbygninger er blevet udskiftet med nye. Det varede temmelig længe, før gård og besætning igen blev beskrevet. I bogen om Danmarks større gårde fra 1937 oplyses det, at gården ejes af hofjægermesterinde Ida Brun og drives af godsinspektør Skøtt. Det samlede areal er nu 274 ha. (ca. 489 tønder land) deraf 165 ager, 11 vedvarende græs, 88,1 skov og 9,9 park, have og gårdsplads. Jorderne, der ligger nogenlunde samlet ved gården, består dels af stærk lerjord, dels af mildere sandmuld, nogle marker er noget forskelligartede; Terrænet er kuperet, kultur og gødningskraft god, jor-

Herskabets tjenestefolk!
Foto ca. 1920

den er drænet, der er kalket i tidsrummet 1917 - 25, og der kalkes for tiden årlig en mark, hvor det tiltrænges. Af kunstgødning anvendes årlig ca. 400 sække superfosfat, 20 kaligødning og 270 sække kvælstofgødning.

Skovens bestand er overvejende bøg, dog findes der også en del eg og gran.

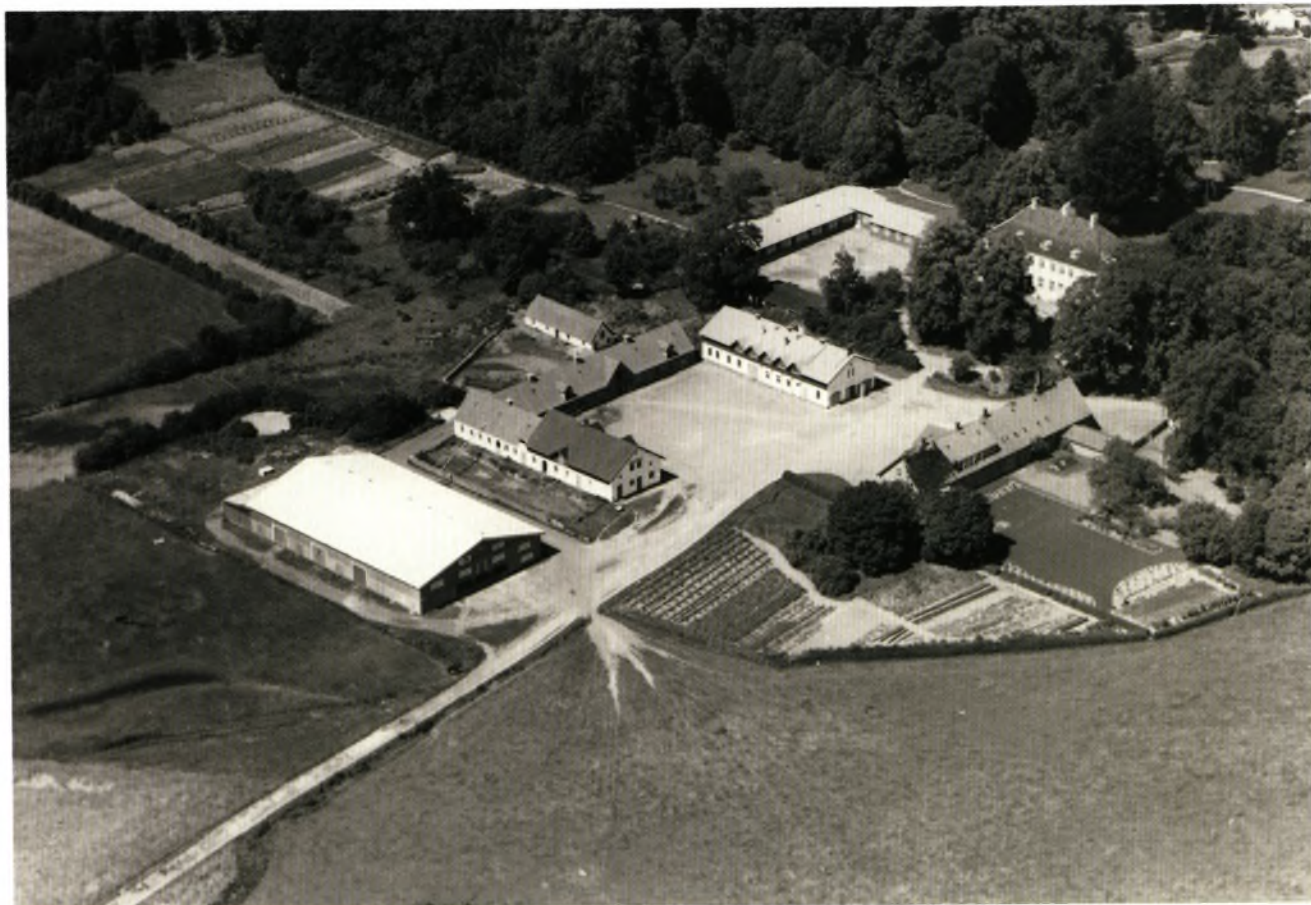
Kvægbesætningen, der består af 90 malkekøer, 5 tyre og 75 stykker ung kreaturer, er af

rød dansk malkerace, den fornyes ved eget tillæg undtagen tyrene, der indkøbes. Den gennemsnitlige mælkeydelse pr. ko er ca. 3200 kg årlig med 3,85 pct. fedt, mælken sælges på Strandvejen fra eget mejeri. Der holdes som regel 12 - 14 arbejdsheste, og der drives lidt tillæg. Desuden anvendes som trækraft en traktor. Svinebesætningen er for tiden 15 grisesøer. En del af pattegrisene sælges, resten opfedes til slagteriet. Fjerkræholdet er ca. 200 høns.

Ved anden udgave af "Danmarks Større Gårde" udgivet fra 1961 til 1975. er der for Krogerups vedkommende foretaget en væsentlig revision. Avlsgården var da ejet af landbrugsministeriet og forpagtet af Aage Thomsen. Det samlede tilliggende var reduceret til 173 tdr. land, svarende til 95 ha., deraf var 170 tdr. land, svarende til 93½ ha. agerjord. Have, gårdsplads m.m. udgjorde de resterende 3 tdr. land, svarende til 1½ ha. Den store reduktion i arealet skyldes dels salg af areal til udstykning øst for jernbanen i 1943, dels areal afgivet til Statens planteavlstation i 1947.

En del af folkeholdet på gården og ved mejeriet ca. 1920!

På luftfotoet fra 1949 ses bygningerne til avlsgården. Her ses også det omfattende haveareal med grøntsager. Ved hovedbygningen, der er højskole, ses barakkerne, der var de første elevfloje. Måske sat op til kystpolitiet under besættelsen.

Noter:

Håndskrevet arbejds-journal for avlsgården 1880-1881. I.R. Bonnevie: Fredensborg Arkiverne

"Rostgaarderne på Krogerup" Ludvig Krabbe. *Fra Frederiksborg Amt* 1916.

"Danmarks Større Gårde" 1. udgave 1937 og 2. udgave 1961-1975.

"Krogerup gaard, gods og have" Jens Østergaard. *Fra Frederiksborg Amt* 1962.

Hvad stod der i avisen?

I Fredensborg Arkiverne opbevares en række indbundne lokale aviser, fra 1890'erne til midten af 1900'tallet.

Fredensborg Avis, der egentlig var Helsingør Avis, som blot havde andet navn, når den blev solgt omkring

Fredensborg. Avisen var en erklæret højreavis, den findes i årgangene fra 1892 til 1922.

Af *Nordsjælland*, der var en venstreavis, findes årgangene fra 1891 til 1961.

Nogle årgange er i ret ringe stand og andre mangler helt.

Fra de to lokalaviser er her samlet, hvad der i perioden blev bragt af begivenheder på og omkring Krogerup.

Avisnotitserne er her redigeret men findes i sin originale udformning i arkivet.

Avisnotitserne er samlet af Carl Nielsen!

Auktion.

19.10.1891.

Mandag den 2. November førstf., Form.
Kl. 11, afholdes Auktion i Humlebæk Kro
over det af Skomager Ole Hansen be-
boede Hus i Humlebæk til Redrivning og
Bortførelse.

Krogerup, 19. Oktober 1891.

Thygesen.

08.02.1892

Skovauktion - Torsdag den 18. februar afholdes på Humlebæk Kro auktion over 300 kubikfod eg, 1 kævle 24 alen 200 kubikfod, 350 kubikfod ask, 92 kubikfod ahorn, 55 kubikfod elm, 13 kubikfod avnbøg, 24 favne godt bøgebrændte knuder og fagotter, 60 bundter bøge og andet kvas, 42 bundter forskelligt ros, hvori en del grand stager og stænger, 31 mindre grantræer, 1100 tækkekjeppe, 6 bundter granris. Effekterne er til eftersyn 3 dage før auktionen og påvises af hegnsmanden ved Krogerup skov.

20.11.1893

Dødsfald. Hofjægermester Alexander Brun, dannebrogsmænd og rider af Dannebrog er i lørdags afgået ved døden. Den afdøde var født på Krogerup den 13. april 1814, studerede forstvæsen og agerbrug i Danmark og Tyskland. Deltog i krigen 1848-50 og blev såret ved Isted. Efter krigen trak han sig tilbage til Louisiana ved Humlebæk.

- 19.03.1894 **Løsøreauktion ved Humlebæk.** Efter begæring af executores testamenti i afg. hofjægermester A. Brun og efterlevende enkes bo afholdes offentlig auktion paa ejendommen Louisiana ved Humlebæk. Fredag den 30 marts formiddag kl. 11.00 over: 1 par køreheste, 1 kalechevogn, 1 charabanc, 1 arbejdsvogn, 1 sæt komplette seletøjer, 1 sæt arbejdes do. ca. 200 favne tørv, ca.15 favne brænde, ca. 25 tønder kul, 1 jernpengeskab, en del sengetøj og tæpper, 1 fortepiano og 1 honning-slyngemaskine. 31 par lagener en del pudevår,
- 19.09.1895 **Kystbanen.** Jordarbejderne bag ved Humlebæk er nu i fuld gang, og fældning af nogle af de prægtige gamle træer i Krogerups allé er i gang. Jernbanen vil skære vejen omtrent ved indkørslen til Krogerup.
- 08.01.1896 **Skatteligning.** (I året 1896 er der pålignet hartkornet 18 kroner pr. tøndeland.) Krogerup: Kammerherreinde Brun 730, Frk. Brun 170, Forpagter Schou 130, Husmand. Jens Jensen 3, Husmand. Lars Andersen 6, Vognmand N. K. Mogensen 4, Landinspektør Thygesen 33, Gartner E. Larsen 6, Tjener Chr. Jensen 4. Gartner Jensen 6.
- 21.09.1896 Viadukten **over Kystbanen** - i Krogerup allé er nu åbnet for færdselen.
- 02.11.1896 På grund af **forpagtningsfratrædelse** er hos undertegnede til salg: 1 tyr 2 år, 6 kvier 1 år, samt i den nærmeste tid en del kalve, alt af god afstamning; endvidere en del mejeriinventar. N. Schou, Forpagter, Krogerup.
- 22.02.1897 **Forpagtning af Herregården Krogerup.** Forpagter Randrup-Hansen, Kvislemark præstegård, har for et tidsrum af 10 år forpagtet herregården Krogerup af Hofjægermester Brun. Afgiften er, inklusive skatter ca. 21 kr. pr. Td. land.
- 13.03.1897 **Auktion i Humlebæk kro** over indbo og antikviteter. Torsdag den 25 marts, form. kl. 10.00 bortsælges ved offentlig auktion det afdøde godsforvalter på Krogerup, landinspektør Thygesens bo tilhørende løsøre.

- 23.03.1897 **Løsøre-auktion** på Krogerup. Fredag den 2. april kl. 10.30 lader forpagter Schou på grund af forpagtningsfratrædelse afholder offentlig auktion på Krogerup over en del møbler, endvidere en radsåmaskine en frøsåmaskine til heste kraft, 3 hesteriver, 2 meje- og slåmaskiner, 1 kastemaskine, 1 rensemaskine, 1 blæsemaskine, 1 sæt kilker ca. 100 jern ko- og hestetøjr, 1 hestegang til kærneværk, 1 firehjulet mælkevogn på fjedre, 1 kærne og andet mejeriinventar, 4 jernsvingplove, 1 muldsluffe, 3 arbejdsheste m.m.
- 02.04.1900 **Skovauktion** - Torsdag den 5. april, formiddag kl. 10 afholdes offentlig auktion på Humlebæk Kro over diverse effekter fra Krogerups skove.
Krogerup den 27 marts 1900. Sørensen.
- 17.11.1900 På **krysantemum-udstilling** i København har gartner Jensen Louisiana, fået ærespræmie og gartner Jensen Krogerup, fået en 1ste præmie.
- 28.02.1901 **Omkommet ved et ulykkestilfælde** - En i Øverste Torp hos postbud Børge Jørgensen boende 28 årig arbejdsmand, Niels Peter Olsen, er i tirsdags aftes dræbt ved et ulykkestilfælde. Han arbejdede som skovarbejder i Krogerup skov. Om aftenen ved 8-tiden kørte han alene med et læs brænde til Sletten. Vognen der var en lang lettevogn, er rimeligvis skredet i det glatte føre og er derved væltet. Ved 9-tiden blev han fundet i nærheden af Sletten med den ene vognlette hvilende på brystkassen i livløs tilstand. En læge blev tilkaldt men døden var indtrådt. Legalt ligsyn foretoges den følgende dag.
- 13.04.1901 En lang række notitser beretter om **udstyknings fra Krogerup**, hvorved godsejer Oscar Brun i perioden 13.4.1901 til 18.11.1901 afstod omkring 20 parceller med sundudsiget, langs med Strandvejen syd for landstedet Louisiana.
- 18.11.1901 **Krysantemum-udstilling** i Kbh. Gartner Jensen Krogerup fik 1ste præmie for afskårne blomster. Gartner Jensen Louisiana fik 2 førstepræmier og 3 andenpræmier
- 14.01.1902 **Dødsfald** - Kammerherreinde Sophie Regitze Brun, født Vind af Krogerup 76 år.
- 17.06.1902 Krogerups funktionærer og arbejdere er af godsets ejer kammerherre Brun inviteret til et **festmåltid**, som ifølge Frederiksborg Amtsavis. i dag afholdes på Humlebæk Hotel.

- 01.12.1902 **Krogerups hovedbygning udlejet** til gross. Esmann, der vil tage fast ophold. For tiden indlægges elektrisk lys, W.C., badeindretninger samt kloakledninger med septiktank.
- 03.05.1904 **En statue af Hans Rostgaard** skal opstilles på Krogerup. Billedhugger Pedersen Dam har udført den, og statuen der er 3 alen høj er nu støbt i bronze.
- 06.11.1908 **Fremvisning af haveprodukter.** I Industriforeningens sal Helsingør fremvises en række interessante haveprodukter. Blandt arrangørerne nævnes gartner Jensen Krogerup.
- 12.11.1908 Lystgården **Louisiana solgt**, Frøken Ingeborg Brun, datter afdøde hofjægermester Brun, har solgt til grosserer. M. S. Dahl, indehaver af firmaet Brødrene Dahl, København, for en købesum af 100.000 kr.
- 29.12.1913 En **Mand dræbt i Krogerup skov.** I lørdags havde den ca. 60 årige Hans Christiansen, der var bosiddende i Mørdrup, været på Krogerup for der at få udbetalt tilgodehavende løn. På vej til jernbanestationen gennem skoven kom han forbi nogle mænd, der var beskæftiget med at fælde træer i skoven. Han stod stille for at se på arbejdet, men da en træstamme faldt, kom han ikke hurtig nok af vejen, en gren af den faldene træstamme borede sig ind i brystet på ham og dræbte ham. Den afdøde var gift. Han efterlader sig hustru og børn, der er voksne.
- 26.07.1917 **Annonce.** Fra fredag den 27. juli er priserne på mælk og fløde følgende: Sødsmælk 30 øre, skummetmælk 15 øre, kærnemælk 16 øre, fløde 1 kr. og 30 øre, piskefløde 2 kr. og 60 øre, alt er pr. liter, fløde i kopper 11 øre.
Mælkehandlerforeningen for Helsingør og omegn samt Krogerup Mejeri.
- 02.01.1924 **Et mystisk juveltyveri på Krogerup.** Da Hofjægermesterinden nytårsaften skulde have selskab, vilde hun tage nogle af sine kæreste familiesmykker på. Stor var hendes forbavselse, da hun opdagede, at tre af de mest værdifulde af smykkerne var borte, nemlig en brilliantring, en halskæde og et spænde. De tre smykker repræsenterer en pengeværdi af 12.000 kr., men for Hofjægermesterinden havde de til lige affektionsværdi.
Kriminalpolitiet i Helsingør sendte straks to af sine bedste mænd til Krogerup for at

undersøge sagen. Foreløbig har politiet ikke meget at gå efter, men undersøgelsen foretages med den største energi.

- 03.01.1924 **Det er en russisk prinsesse**, der har taget smykkerne på Krogerup. Den 29-årige fyrstinde Olga Koslowsky blev i går afsløret som gerningsmand til smykketyveriet på Krogerup. Hun var meget fejret i det københavnske High life, nu fængsles hun foreløbig for 14 dage. Da Hofjægermesterinden blev underrettet om, at man havde afsløret prinsessen som den skyldige, insisterede hun stærkt på, at sagen ikke måtte forfølges, men da det jo var simpelt tyveri, måtte retfærdigheden ske fyldest. Den unge fyrstinde er født i 1894, hun er datter af en nu afdød general, der stod zar Nikolajs hof nær, og måtte da revolutionen udbrød dele skæbne med andre af de gamle, fornemme russiske familier. Generalen døde, medens hans hustru og datteren måtte vandre i landflygtighed. De fandt et blivende sted her i Danmark, hvor den statelige fyrstinde og datteren var velsete gæster i diplomatiet og adelige hjem. Ikke mindst hos hofjægermesterinde Brun på Krogerup, mødte de stor gæstfrihed.
- 11.04.1924 **Statsadvokaten** har truffet bestemmelse med hensyn til tiltalen mod fyrstinde Kosolowsky. Hun vil blive sat under tiltale for simpelt tyveri i 6 á 7 tilfælde. Efter retslægerådets erklæring bliver der ikke tale om noget formildende moment over for hende. Prinsessen dømtes til 1 års forbedringshusarbejde.
- 22.12.1924 **Fyrstinde Koslowsky** løslades den 17de januar. Da har Olga Kosolowsky udstået sin straf for de begåede smykketyverier, og spørgsmålet om hvad der så skal gøres med hende, bliver da aktuelt. Forsvareren vil forsøge at skaffe hende et visum til Tyskland, hvor hun har 50.000 kr. stående. Indtil en afgørelse foreligger, har Hofjægermesterinde Brun, Krogerup lovet at tage mod hende.
- 07.01.1925 **Mund- og klovesyge på Krogerup.** Mund- og klovsygen har gjort en ny stor erobring her på egnen, idet den i går er konstateret på hovedgården Krogerup. Besætningen er på 20 heste, 125 stykker kvæg, 30 svin og 250 fjerkræ.
- 04.03.1929 **Skorstensild.** I aften ved 7 tiden blev der slået brandalarm fra forvalterboligen på Krogerup, hvor der var opstået en ret alvorlig skorstensbrand. I løbet af kort var Fredensborg Brandvæsen ved Krogerup, hvor flammerne allerede stod alen højt

over skorstenen. Det lykkedes dog ret hurtigt ved at hælde sand og grus på at få slukket ilden. Ved en grundig undersøgelse fandt man dog, at ilden også havde fat andre steder, idet det brændte under gulvet ved skorstenen. Også denne ild fik brandvæsnet bugt med.

- 01.06.1931 **Humblebæk Hotel viger** for Strandvejsudvidelsen. Den store strandvejsforlægning mellem Humlebæk Hotel og Søbækrenden medfører at hotellet må nedrives. Erstatningen til hofjægermesterinde Brun er fastsat til 135.000 kr. Skulle ejerinden af Krogerup ønske at bevare anneksbygningen nedsættes erstatningen til 130.000 kr. Amtsrådet påtager sig at bringe niveauforholdene ved Humlebæk Hotel i orden, således at det ny hotel kommer til at ligge i niveau med den nye vej.
- 11.05.1932 For tiden foretager nationalmuseets konversatorer restaurering af kirkestolene i Asminderød kirke. Ved afrensning af dørene til de to lukkede kirkestole er fremkommet **Hans Rostgaard og Hustrus navnetræk** og våbenskjolde på den søndre dør.
- 31.10.1933 **Krogerup Avlsgård** ved Humlebæk er bortforpagtet fra 1. april i 8 år til forpagter Knud Iversen for tiden Slagelse..
- 31.10.1933 **Dødsfald.** I en alder af 44 år er godsinspektør J. Skøtt på Krogerup død. I ca. 10 år har han været Inspektør på godset og varetaget sin gerning med stor dygtighed og interesse. I de sidste år var han lidende af tuberkulose, og denne sygdom lagde ham i graven i så ung en alder. Han efterlader sig enke, men ingen børn.
- 24.11.1934 **Den ny Humlebæk Kro.** Det bliver Krogerup, der kommer til at stå som ejer, medens direktør Kølle forpagter bygningerne af godset. Kroen vil stå færdig 1. juni og opførselssummen andrager ca. 200.000 kr. hertil kommer ca. 100.000 kr., som direktør Kølle vil sætte i indboet.
- 30.01.1936 **Fiskerne fra Humlebæk** vil søge beskyttelse under den nye lejelov således at loven også kommer til at gælde for dem. Mange fiskerhuse i Humlebæk var fra gammel tid fæstehuse under Krogerup. De gik senere over på almindelig lejemål, således at lejerne, hvis ejeren af Krogerup skulde ønske det, kan sættes ud af deres hjem med almindeligt varsel. Derfor ønsker fiskerne nu, at komme ind under de almindelige regler, som den nye lov om lejemål fastslår.

- 31.08.1936 **Mælkekusk Jens Peter Petersen**, Tipperup, har den 1. april været ansat på Krogerup i 25 år. De sidste 23 år har han kørt mælkevogn fra mejeriet, og han er meget afholdt af sin kundekreds.
- 17.10.1936 **Fredning af Babyloneskoven.** På tirsdag holder overfredningsnævnet møde i København for at behandle sagen angående fredning af Babyloneskoven og strandarealet ved Humlebæk, hvor forpagter Brun og godset Krogerup vil anlægge badestrand og tepavilion.
- 31.10.1936 **25 års jubilæum.** I morgen, søndag den 1. november, kan mejeriforpagter Johan Johansen, Krogerup Mejeri, fejre 25 års dagen for sin ansættelse som bestyrer af dette mejeri, som han siden 1926 har været forpagter af. Johansen har ved sit joviale og bramfrie væsen vundet sig mange venner på egnen.
- 07.10.1937 **Klapjagt på Krogerup.** Ved en klapjagt i Krogerupskoven i søndags nedlagdes 2 ræve - begge af karetmager Carlsen, Torpen. Ligeledes nedlagdes 3-4 rådyr og et par bukke hvilket er et sjældent syn på disse kanter.
- 25.10.1937 **Hofjærgermesterinde Brun, født Thesdorf, 86 år.** Trods sin høje alder har Hofjærgermesterinden, sammen med sin bestyrer, drevet godset ind til for 2 år siden. Hofjærgermesterinden bor endnu på Krogerup sammen med sin ugifte datter.
- 08.11.1937 **Dødsfald.** Frøken Louise Brun, Humlebæk, er i nat afgået ved døden i den høje alder af 89 år. Frk. Brun var søster til afdøde Hofjærgermester Brun Krogerup.
- 30.05.1939 **Hofjærgermesterinde Ida Brun, født Thesdorpf,** er i nat afgået ved døden i en alder af 87 år.

Ida Tesdorp's begravelse 3. juni 1939.

Krogerups historie 1939 til 1946

Bent Skov Larsen

30. maj dør Ida Tesdorpf Brun på Krogerup 87 år gammel. Med hende ophører slægten Brun's ejerskab til Krogerup, da ingen arvinger ønskede at overtage godset, men på den anden side heller ikke ønskede godset splittet ved en udstykning, men solgt samlet. Det betød, at godset kom til at indbringe et langt mindre beløb, end hvis man havde solgt med udstykning for øje. En gestus fra arvingerne, som kom til at betyde at området kom til at bestå, som vi kender det i dag. Det omfattede Krogerups hovedbygning, avlsgården og mejeriet. Endvidere Rostgaardshus, og Hejrevangshus, Kølles Gaard, Humlebæk kro og 19 huse i Humlebæk fiskerleje samt et antal huse i Tibberup, dertil agerjord og skov.

Det blev Staten, der gik ind i forhandlingerne om overtagelse, og der blev udarbejdet en plan for den fremtidige anvendelse. Den del af godset, der lå vest for jernbanen, og som udgjorde langt den største part skulle bevares som en samlet landbrugsejendom, ejet af Staten. Arealerne øst for jernbanen, der udgør området fra Hejreskov Alle til Gl. Strandvej og fra Fredensborgvej mod nord til Louisiana, blev opkøbt af Asminderød-Grønholt kommune med henblik på at styre udstykning og udbygning af området. Udstykningsplanen var udarbejdet af den lokale arkitekt Asger Schmelling i samarbejde med sognerådets Krogerupudvalg. Fiskerlejets huse overgik til selveje, ved at husenes beboere oprettede en boligforening, der overtog fiskerlejet i fællesskab. Kølles Gård og Humlebæk kro blev solgt til forpagterne.

I 1942 overtog Staten Krogerup gods. I forbindelse med salget blev der 1943 gennemført en omfattende fredning af hele området, der har betydet, at Fiskerlejet med sin typiske bebyggelse og omgivelserne blev bevaret for eftertiden. Administrationen af Krogerup blev lagt ind under Jægersborg skovdistrikt og fra 1946 under direktoratet for Statsskovbrug, der på en del af godsets areal oprettede Statens Planteavlstation i 1947. Hovedbygningen ønskede man at bruge som uddannelsessted for skovfogeder og central administration af dansk skovbrug. Det blev Kystpolitiet der

fra 1. maj 1943 lejede hovedbygning og park; men det blev anført, at lejemålet skulle op-høre straks efter Danmarks befrielse, så det oprindelige ønske kunne imødekommes.

Straks efter 9. april stillede tyskerne krav om at al person- og godstrafik til og fra Sverige skulle spærres. Til at håndhæve dette forbud blev der oprettet en særlig af-deling for kystbevogtning under rigspolitichefen. Kystpolitiet blev bevæbnet som et gendarmerikorps, og deres opgave var at bevogte jernbaner og havne samt patruljere på strandene. Krogerup blev uddannelsessted for disse betjente. Om uddannelsen fortæller afdøde Poul Aasvang: *"Jeg kom på skole oppe på Krogerup og fik lidt militær- og politimæssig uddannelse, vi fik lært at skyde, men ikke at ramme"*.

19. september 1944 stormede tyskerne Krogerup, der havde i dagene forud været rygter om at tyskerne ville tage det danske politi, men ingen troede rigtig på det. På dette tidspunkt var der 90 mand og overordnede på Krogerup, de var delt i 3

Politistyrken på Krogerup
fotograferet i parken

afdelinger af 30 mand. Svend Aage Olsen, der var under uddannelse på Krogerup, fortæller, at han den 19. september med sin gruppe skulle på øvelse i Humlebæk: *"Vi befandt os nu på Strandvejen ud for det sted, hvor Louisiana senere blev opført. Pludselig hørte vi kommandoråb og larm 2-300 meter bag os. Delingsføreren kommanderede holdt, og vi så nu et par hundrede stærkt bevæbnede tyske soldater løbe over vejen fra Humlebæk havn mod Krogerup. Vi frygtede, at de skulle have set os, ligesom vi også tænkte på de 30 kolleger, der befandt sig på Krogerup i vagt, beredskab og undervisning".* Delingsføreren besluttede nu, at gruppen skulle sprede sig og søge væk. Af de 90 mand, der var på Krogerup blev ca. 70 taget til fange og ført til tyske koncentrationslejre. En af dem, der blev taget til fange, var nu afdøde politibetjent Anders Amstrup. Han har fortalt om tilfangetagelsen og tiden i koncentrationslejr i et skrift, der findes på Fredensborg arkiverne. Han mødte om morgenen den 19. september på kontoret på politiskolen for at passe sit arbejde, der bestod i at føre regnskabet. Midt på formiddagen var han på Humlebæk postkontor i bil sammen med to fra politistyrken. Da de var på vej tilbage til Krogerup, blev de standset og fik fortalt, at tyskerne havde besat stedet, efter at have konstateret, at det

En af kystpolitiets busser ved
opgangen til hovedbygningen.

var rigtigt, søgte de at komme væk ved at skjule sig i villahaverne, men senere samme dag blev Andres Amstrup taget til fange.

En stor skoledreng fra Humlebæk, Peter Bagger, oplevede tyskernes besættelse af Krogerup på en lidt anden måde, han var sammen med en kammerat den dag taget til Krogerup for at køre hø, som de fandt, var mere interessant end at gå i skole. Han fortæller: ”*Vi kom derned, og karlen vi snakkede med skulle først ud og hente roer. Så vi kørte med ham og knoklede med at læsse roer, det var ikke det, vi havde tænkt os. Da vi kom tilbage, lå der tyske soldater med maskinpistoler rundt om politiskolen, avlsgård og mejeri. En lille kanon var placeret i alléen ned mod kirken. De betjente, der var på skolen, lå i vinduerne og kiggede ud. Vi drenge blev jaget ind i garageanlægget, og vi måtte blive der til om eftermiddagen*” Her sad de så det meste af eftermiddagen sammen med karlene på gården og de håndværkere, som arbejdede der. Nu rykkede Hipokorpsen ind på Krogerup og 15. januar 1945 en nazistisk børneskole ”Absalonskolen”. Den flyttede til Krogerup fra Karsemoselejren ved Frederiksværk, der skulle bruges til flygtninge.

Efter 5. maj var det så Statens skovvæsen, der skulle overtage hovedbygningen, men det kom til at gå anderledes. Professor Hal Koch, der under besættelsen havde været formand for Dansk Ungdoms Samvirke, skrev 11.6 1946 til landbrugsministeriet og anmodede om at få stedet til at oprette en højskole for unge, der skulle være aktive i de frivillige foreninger.

Det blev til stor fortrydelse for Statsskovbruget gennemført med Hal Koch som den første forstander. Det første hold elever ankom til skolen 5. november 1946, og der var officiel indvielse af skolen 1. december samme år.

I 1950 blev højskolen en selvejende institution. Avlsgården forpagtes ud.

Fra højskolens indvielse genkendes kronprins Frederik og kronprinsesse Ingrid, statsminister Knud Kristensen og Else Kristensen, fhv. undervisningsminister Jørgen Jørgensen og i anden række forstander Arnfred, Askov højskole. Her fra Nyboe Andersen's bog "Hal Koch og Krogerup højskole"

